PAVLVS QVINTVS BVRGHESIVS P. O. M.

F. ABRAHAMI BZOVII POLONI
S. T. Magiſtri Ord. Præd.

In memoria æterna erit iuſtus, ab auditione mala non timebit. Pſalm. CXI.

ROMAE,

Ex Typographia Stephani Paulini. *Cum licentia Superiorum.*

MDCXXV.

LECTORI

ANTONIVS QVÆRENGVS
V. S. REFERENDARIVS.

TERNA verendum quem tueris Principem
Cinctum corona, hic Paulus ille maximus
Est Quintus, orbi quo imperante reddidit
Astraea laeto saecla rursus aurea.

IDEM
ABRAHAMO BZOVIO.

TE Chalcenteron esse nominandum
Dixi ob innumerabiles libellos,
Admirande Abrahame, quos labore
Miro intra breue tempus edidisti.
Nunc ob aurea flumina eloquentis
Linguae, qua veterum disertiorum
Claris par titulis decus mereris,
Iam Chrysenteron arbitror vocandum.

SS. D. N. D.

VRBANO VIII.

BARBERINO

PONT. MAX. OPT.

F. ABRAHAM BZOVIVS POLONVS S. TH. Magiſter Ordinis Prædicatorum.

BEATISSIME PATER.

ETERNAM perfectionis Pontificiæ imaginem, veris, ac viuidis coloribus illuſtrium virtutum à me expreſsam, Magnum PAVLVM V. anteceſsorem Tuum, Tibi repræſento. Vix mortalitatem, ſummus ille mortalium exuerat, quando callentia adhuc eius membra, flammam meis lacrymis miſcuerant, & vi ſua vehementiore calamũ accenderant, vt ex ipſis ſpirantibus eius vmbris effigiem omnium auguſtiſsimam ducere præſumerem, quæ perpetuo in Eccleſia proſtaret, venerationi omnium, & imitationi, maxime ſuccedentium Pontificum; ac exinde aliorum Antiſtitum. Ergo cum ſtylum in iiſdem vel flammis, vel lacrymis temperandum, ſeu tingendum mihi putauiſsem, quarto, vel quinto inchoatæ lucubrationis die, id quicquid eſt linearum Optimi Pontificis, & Benefactoris diduxi, Tibi, altero Illi, aliquando (ita animus ſpondebat, & diuinabatur) dicandum. Non enim alterius quam Tuum exambiebat Sacrarium. Namque Tu, & pridem ab illo in partem ſolli-

citudinis

citudinis ob virilem decernendi,ſcribendi,agendiq. felicitatem aſsumptus, & nunc illi ipſi in plenitudinem poteſtatis ſupremæ à gemmeis illis ornamentis,voto Orbis publico ſuccedens, nihil vehementius conabaris, atque conaris, quam ad normam illius Tuas actiones componere. Auertes, credo, & ſpero, nunquam oculos Tuos ab hac integritatis, & prudentiæ Paſtoralis idea; & ab illius æmulatione Tibi quidem Aeternitatem nominis, & gloriæ conciliabis, Orbi autem Chriſtiano tranquillitatem, felicitatemque minimè interlitam, interpolatamque reſtitues: quod voueo; quod ominor. Romæ apud S. Petrum ex meo Muſæo. Kalend. Ianuarij MDCXXIV.

Imprimatur si placet Reuerendiss. P. M. Sacri Palatij Apost.
Alex. Episc. Hierac. Vicesg.

PAVLVM Quintum, immortale nomen, Abrahamus Bzouius vbere, fluentique stylo posteritati conspiciendum proponit; non sine lectoris voluptate, ac multiplici emolumento Christianæ Reipublicæ: Scriptoris memoria perennis in Magni Pauli virtutibus erit, & vicissim in facundia scribentis summus Princeps æternùm viuet.

Ita Ego Ferdinandus Carolus censeo, & haud inani spe vaticinor.

Imprimatur. Fr. Nicolaus Rodulphius Sacri Palatij Apostolici Magister.

DE mandato Reuerendiss. P. F. Seraphini Sicci Papiensis Generalis Magistri Ordinis nostri Prædicatorum, legi Magni Pauli Quinti P. O. M. vitam, & præclare gesta, R. A. P. M. F. Abrahami Bzouij S. S. A. Historiographi calamo felicissimè descriptam. Nil offendi, quod fidem, aut pietatem non ex æquo respiciat: Qui scripsit sibi similis est, quod sufficit ad laudem; qui scribitur tam sibi vt superstes esse, & semper fore videatur. In Collegio S. Thomæ supra Mineruam 4 Non. Decembris. MDCXXIII.

Fr. Nicolaus Riccardus S. T. Magister & Regens.

Idem censeo ego Fr. Gregorius Donatus Magister &c.

NOS infrascripti Pœnitentiarij Sanctissimi Domini Nostri Papæ in Basilica S. Mariæ Maioris de Vrbe, magna animi nostri voluptate Pauli Quinti Pontificis Optimi Maximi vitam, ab eruditissimo, ac sapientissimo Patre admodum Reuerendo Magistro Fr. Abrahamo Bzouio Ordinis Prædicatorum compositam, perlegimus: & nihil reperimus, quod Fidei Catholicæ, vel bonis moribus repugnet; Quapropter in lucem egregia cum laude Authoris prodire potest. Datis in nostro loco S. Mariæ Maioris propria manu subscriptis. Die prima Ianuarij MDCXXIV.

Fr. Bernardinus Quintilius Sacræ Theologiæ Mag. & Pœnit. apud S. Mariam Maiorem de Vrbe.

Fr. Zenobius Medices Magister, & Pœnitent. Ordinis Prædic.

TESTIMONIO suprascriptorum Patrum Magistrorum innixi, quantum in nobis est, facultatem facimus, vt typis mandetur. Dat. Romæ, die XIII. Decembris MDCXXIII.

Fr. Seraphinus qui supra manu pp.

SS. D. N. D.

PAVLVS QVINTVS BVRGHESIVS ROM. P. O. M.

F. ABRAHAMI BZOVII

S. Theologiæ Magistri Ordinis Prædicatorum.

PAVLI V. BVRGHESII.

I. PATRIA. MAIORES.

AVLVS V. BVRGHESIVS, Camilli nomine ante Pontificatum vocatus, in Orbis amphitheatro, Maiores equestri nobilitate illustres pręcipuè Senensium habuit, in antiqua Vrbe, publicis muneribus, summa cum vtilitate Reipublicę perfunctos, Habuit, vt recentiora repetam, Augustinum Burghesium Abauum, superioribus seculis à Senensi Republica vniuerso exercitui summa cum potestate in finitimos Florentinos Prefectum: quem militiæ strenuum, fortem, inuictum, ob singularia in eam vrbem merita, Patris Patriæ, ac liberatoris titulis, omnes consalutarunt. Habuit alterum Augustinum, metandis, parandisque hospitijs, ducendoq. Romam Sigismundo Imperatori designatum; eidemq. Cæsari, propter tranquillata itinera, & abundè, non minus quam splendidè præbita necessaria, longè charissimum. Habuit Eusebium, & Sallustium Burghesios, à virtute item bellica suo tempore spectatissimos. Item Galganum Burghesium, in toga prudentem, in sago fortem; quem Senenses, Alfonso Regi Aragonum, & Neapolitano, bellum cienti, ducem opposuerunt; eidemq. ad pacem inclini, Legatum destinarunt: quo cum de concordia, adeoque felicitate, non patriæ modo, sed Ita-

liç

liæ vniuersæ, arbitro Pontifice Calixto, decerneret. Habuit præterea Joannem Baptiſtam Burgheſium virum magnæ ſemper, & ſecundæ admodum exiſtimationis, quem Volaterrani contra Thealdum, & Donatum hoſtes eorum capitales ſuis copijs, ſupremo cum imperio præfecere: quos magno animi, & corporis robore afflixit, ac potius profligauit, vt vrbem ab omni deinceps iniuria, & impreſſione ſecuram, liberamq. reddiderit; quo nomine Volaterrani, Seruatorem hunc ſuum, ingentibus honoribus cumulatum, quaſi vnicum publicæ foelicitatis, ſecuritatiſq. Palladium impenſiſsimè poſtea obſeruarunt. Neque hic ſubſtitit, ſed longiùs ſe exeruit iſtius heroica magnitudo. Nam in nouiſsima Romanæ vrbis obſidione vigilans animo, & manu ſtrenuus, hoſti acriter reſtitit, portas vrbis præoccupauit, incredibilique conatu defendit, nihilque non egit, quo Sanctam Apoſtolicam Sedem à ſacrilegorum furore, ſartam, & tectam tueretur. Præter militiæ claros, habuit togæ quamplurima decora. Triginta iuris ciuilis diſciplina inſignes numerantur, quorum etiam nonnulla reſponſa ſanè quàm laudabilia manibus, memoriaque hominum teruntur, & conſignantur; præter glorioſa illorum facinora, pace interdum, & bello acta, quæ diſertè ab hiſtoricis celebrantur. Inter iſtos eximios viros Petrus Burgheſius, Leone Decimo Eccleſiam Romanam adminiſtrante, Senatoriam dignitatem in Capitolio maxima cum laude ſuſtinuit, ipſumq. Leonem Pontificem patriæ ſuæ ſubiratum, mira dexteritate reconciliauit. Alexander Burgheſius, Bononiæ, atque Anconæ, ius pro Pontificibus Romanis magna cum integritate dixit. Nicolaus Burgheſius Eques auratus, vitas plurium Sanctorum, & inter has Diuæ Catharinæ Senenſis ſuæ gentilis (nam ſunt qui aſseuerent, Burgheſiam ſtirpem illam edidiſse, huiuſque rei argumenta certiſsima, non ita pridem Senis in cæmeterio apud S. Dominici diſcooperto reperta fuiſse) ſtylo eleganti, & docto, pietatis ſuæ in Diuos tutelares teſtandæ ſcripſit.

II.
PARENTES.

MARCVS Antonius Burgheſius, Pauli Quinti pater, ſtudio iuris Canonici dicendi, tuendique notus, multiſq. virtutibus famam publicam meritus, tanti apud Paulum IIII. Pont. Maxim. propter integritatem, iudicium, conſiliumque habebatur, vt in arduis, dubiiſque Reipublicæ Chriſtianæ negotiis, eo eximio,

& propè

& propè singulari consultore vteretur. Neque is tantùm, hominem plurimi faciebat, sed & septem alii Romani Pontifices, quibus variis in muneribus publicis spectatam prudentiam, incontaminatamque fidem probauerat, eum instar Oraculi cuiusdam suspiciebant; apud quos in Aula Romana, istud honoris propter incomparabiles virtutes assecutus fuit, vt Aduocatorum Consistorialium DECANVS ET MAGNVS PAVPERVM ADVOCATVS dicebatur.

III.

NATALES. INSTITVTIO. INDOLES.

AB hac nobili planta aureus ramus Camillus Burghesius, Flaminia Astalia illustri stemmate, rari, & incomparabilis exempli foemina, anno salutis MDLII. ad diem XVII. Septembris Romæ natus, & sacro fonte ablutus, per domestica exempla, statim à sinu, & indulgentia matris, ad omnem honestarum artium cultum assurgebat. Continebat eum à contage peccantium, præter ipsius optimam, continentissimamque indolem, quod in ipso ætatis flore Sedem, & Magistram studiorum Perusiam habuerit; locum ab illecebris delinquentium vacuum, vrbana comitate, & domestica parsimonia temperatum, atque ad priscam seueritatem compositum. Audiui solitos narrare, qui adolescentem penitiùs nouerant, se nihil in eo leue, vanumque vidisse; nihil auribus indignum audiuisse; nulli condiscipulorum, quos licentia vitæ foedauerat aurem accommodasse; quinimo velut à peste quadam ab eis abhorruisse; at in ipso viuendi limine præter studium philosophiæ, ac iuris, incenso, ac flagranti animo, pietatis quoque, & religionis semina hausisse; à quibus innocentiæ, & virginitatis illibatos flores seruare ambitiosus, sublime, & erectum ingenium, ad speciem, & pulchritudinem magnæ, excelsæque virtutis vehementissimè attollebat. Ita religioni paternæ, & maternæ pietati innutritus, & bonis artibus à lectione, & studio doctissimorum virorum eruditus, annos leues passus est esse sub pondere: & quod de aliquo Imperatorum Iulius Capitolinus vulgauit, ipse quoque aliquando futurus Christianitatis Monarcha, forma conspicuus, nobilis vultu, ingenio clarus, moribus clemens, singularis doctrinæ, præcipuè sobrius, placidus, mitis, largus, alieni abstinens, & hęc omnia cum mensura, & sine iactantia: in cunctis postremo laudabilis, & qui meritò optimis ex bonorum sententia compararetur. Seuerus cum lenitate, comis cum

grauitate; cunctator, sed & celerator maturus; prudens citra fraudem, & dolum; iustitiæ tenax, sed non ad summum rigorem; omnibus obuius, & expositus, humanitatis plenus, animi ingens, rerum maximarum capax, nec nisi ad suprema reipublicæ Christianę munera destinatus.

GRADVS DIGNITATVM, ET OFFICIA.

REDVCEM ad Vrbem, per omnes dignitatum Romanarum gradus, ad excelsissimum in Ecclesia fastigium Deus exercere voluit, vt postea non tumultuario Patrum concursu, sed iure meritorum & quasi ex totius Orbis vna sententia Pontifex omnium deligeretur. Referendis vtriusque Signaturæ negotiis primò Prelatus, multùm super alios eminere voluit, facilitate in proponendis, fide in explicandis, diligentia in promouendis, precipuè pauperum causis. Clero Basilicæ Liberianę, titulo Vicarii Præfectus, quantùm alios antecellebat dignitate, tantùm antecedere conabatur frequentia sacrorum, puritate vitæ, sacrificandi consuetudine, & rationibus, pietate in Diuam Dei parentem, ac reliquis exercitiis sacerdotum Antistite dignissimis. Prolegatus Alexandro Peretto Cardinali Montalto Bononiam submissus, studiorum, & ingenuitatis illam altricem, nemini vrbium Italiæ, à religionis, doctrinæ, & moderationis studio, secundam, sanctissimis institutis, & exemplis, difficillimis à Sixti Quinti, & Vrbani Septimi morte Inter-Pontificiorum temporibus, integerrimè administrauit; neque potentiam in licentiam, aut rapacitatem vertit, neque segniter ad pacandam, recreandamque prouinciam titulum delatum retulit; sed noscere commissos, nosci ab omnibus, discere à rerum peritis, sequi optimos consultores, oppressos subleuare, inopes iuuare, facilis aditu, exoratuque, æquanimitatem in quocumque negotio seruare, omnia ad commodum populi referre, simulque anxius, & intentus agere. In hoc munere occupatum, Gregorius XIV. Romam euocauit, & sacræ Aulę Auditorem causarum renunciauit. Is honore grandiore suscepto, tantùm creuit integritatis laude, quantùm profecerat dignitate. Iudex, totius erroris expers, inter Iurisconsultos huius seculi ab amore æquitatis facile princeps; ad artes, quibus aures Curię exsurdantur surdus; ad fulgorem, siue purpurę, siue auri, siue lucelli, oculos nonnullius perstringentem cæcus; pe-

ctoris, siue ad refrenandam temeritatem, siue ad emendandam imbecillitatem alienam, siue ad tutelam illorum, quibus metus à potente, validus; & constans; manus tanta continentia, vt iustitiam, & integritatem, & instrueret monitis, & doceret exemplis.

V.

MVNERA PVBLICA.

IN Hispanias à Clemente VIII. ad Philippum II. Regem, pro suppetiis bello Turcico à Rodulpho II. Imperatore gerendo, impetrandis, proque foederatorum Regni Galliæ Catholicorum rebus, aduersus Hugonotos grassantes, Regique inhiantes iuuandis, nec non pro aliis reipublicæ Christianæ negotiis, Nuncius cum potestate Legati de latere missus, parem animum rebus agendis attulit, summaque virtutum ornamenta vniuersæ Hispaniæ exeruit; adeo, vt Philippus Iunior vnicè iam tum eum diligere cœperit, quem non inanibus votis alterum suum fore aliquando parentem diuinabat.

VI.

CARDINALATVS.

NEQVE Regibus tantummodo, aut Imperatori, verum etiam Clementi VIII. acerrimo rerum, & ingeniorum æstimatori, suam in eo munere difficillimo operam tantopere probauit, vt is ex Hispanijs reuertentem, ad annum salutis MDXCVI. die XV. Iunii, inter Purpuratos titulo S. Eusebii adscripserit, quo in cognoscendis Ecclesiasticis grauioribus causis arbitro, inque administratione Vrbis Vicario, & quod potissimum est, in promouendis, decernendisque Fidei negotiis supremo Inquisitore vteretur. Aut ille, aut nemo poterat res difficillimas explicare, componere, & ad vltimum propè desperatis remedium ferre: facilis recti suasor; incorruptus, imperterritusque sacri consilii mysta, defensor, & propagator Orthodoxiæ; Innocens iustitiæ præses, afflictorum patronus, oppressorum vindex; accipiendi fastidiosus osor criminis; amans æqui, & recti; natiua moderatione ditissimus, prisci, & antiqui moris retinentissimus; quem vniuersi dicerent, Innocentiæ templum, temperantiæ symulachrum, aram religionis, pietatis sacrarium, iustitiæ, & clementiæ sacerdotem, modestiæ, & comitatis imaginem verissimam, calamitate fessis asylum.

VII.

VII.

ASSVMPTIO AD APOSTOLICAM SEDEM.

AB his ornamentis cognomen *Optimi Cardinalis* aſsecutus, quodque in vniuerſam Eccleſiam dediſset clariſsimarum virtutum exempla, non difficile, inter ſexaginta ſacri collegii lumina in oculos ſuffragatorum incurrit, vt à morte Leonis XI. quem aut non creari, aut non mori Pontificem oportuerat, non alium inter Candidatos, fatente etiam inuidia, Principem Orbis Eccleſiaſtici digniorem iudicarint, qui mœrorem vniuerſorum, quem à recenti morte Medicei Pontificis mœrebant, abſtergeret. Aetas, quaſi nondum matura, à ſupremo faſtigio auertere videbatur. Quamobrem, quod Hieronymus Heliodoro de quodam ſcripſit, & Camillus Burgheſius *Conquerebatur ſe ferre non poſse, & iuuenilem ætatem incongruam Sacerdotio cauſabatur. Sed quanto plus repugnabat, tanto magis in ſe omnium ſtudia concitabat, & merebatur negando; quod eſſe nolebat, eo quod dignior erat, qui ſe clamabat indignum*. Fuit ſanè, quod illum longè digniſsimum, quanquam nonniſi tres, & quinquaginta annos natum oſtenderet. Natalium inprimis, vt diximus, ſplendor, qui neque ita pręſtringens, vt ſecularis metum potentię incuteret, neque tam mediocris, vt non omnia optima à nobiliſsimo ſtemmate de illo polliceretur. Commendabant præterea antenatorum merita, qui multis exantlatis periculis, non Senenſem vrbem tantum, neque Etruriam ſolum, verùm etiam Eccleſiam Romanam aliquando ſibi deuinxerat, proque opera aduerſus Gibellinos ſtrenuè nauata, inſigne patrium Guelphico dracone, & aquila commutatum eouſque retinuerant. Inuitabant & non obſcurioris argumenti portenta. Leone enim Vndecimo præmatura morte erepto, cum Purpurati in medium conſilia conferrent, aquila ex palatio Altempſiano pernici volatu in ſublime elata, poſtquam diutius aërem pererraſset, tandem ad fortalitium molis Adrianę, draconi inſculpto, inſigni Gregorii XIII. Pontificis gentilitio inſedit, & ex ſe atque dracone ſubiecto, inſigne Cardinalis Burgheſii S. R. E. Cardinalis Pro-Pontificis expreſsit; illuſtri iudicio, vt omnes ominantes interpretabantur, Pontificatus futuri, ad quem illum Deus trahebat. Itaque ad XVI. diem Maii, qui in feriam ſecundam inciderat, anno Domini M D C V. collatis inter ſe Cardinales ſuffragiis, Regium Sacerdotem illum renuntiarunt, & PAVLI QVINTI indito

nomi-

nomine consalutarunt: nec multo post, die XXIX. Maii, ipsa festiuitate sacratissimæ Pentecostes, sacris publicè operaturum, Pontificio phrygio ornarunt, & re diuina peracta, diademate triplici coronarunt, Francisco Sfortia primo Diaconorum inauguratore.

IIX.
AVSPICIA PONTIFICATVS.

INCREDIBILE est, quanta insolentis lætitiæ Vrbs, & Orbis vniuersus, ex Pauli Quinti assumptione signa ostenderit; quod cuncti diuinarentur, illum ex Paulina forma perennaturum Pontificem, *Irreprehensibilem, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, Doctorem, modestum, non vinolentum, non violentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, sed suæ domus*, quin & Vrbi, & Orbi *benè præpositum, non neophytum, non superbia* inflatum, Paulinarum virtutum ambitiosum, *testimonium etiam ab his, qui foris sunt habentem* Antistitem, Principem nomine, animo parentem, in cuius assumptione non seruitus, sed libertas, salus, & securitas fundaretur Ecclesiæ, à funere Leonis concussæ, in eius sinum confugientis. Inter publicas exultationis voces, illud Lyrici, frequentius & personabant, & parietibus inurebant,

Iam Fides, & Pax, & Honor, Pudorque
Priscus, & neglecta redire virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.

Eo quod augurarentur illum futurum, ex S. Bernardi præscripto, Pontificem, *Formam iustitiæ, sanctitatis Speculum, pietatis Exemplar, Assertorem veritatis, fidei Defensorem, Doctorem gentium, Christianorum ducem, Amicum sponsi, sponsæ paranymphum, Cleri Ordinatorem, Pastorem plebium, Magistrum insipientium, Refugium oppressorum*, Pauperum *Aduocatum, Miserorum spem, Tutorem pupillorum, Iudicem viduarum, Oculum cæcorum, Linguam mutorum, Baculum senum, Vltorem scelerum, malorum Metum, bonorum Gloriam, Virgam potentium, Malleum tyrannorum pariter, & Hæreticorum*, Regum *Patrem, legum Moderatorem, canonum Dispensatorem, Sal terræ, Orbis Lumen, Sacerdotem Altissimi, Vicarium Christi, Christum Domini, postremò Deum* Pharaonis.

IX.
VOTA, GRATVLATIONES, ET TITVLI.

HAS vrbicas ſpes, & acclamationes, ſecuta ſunt vota, & panegyres totius Orbis. Statim enim atque Reges, & Principes Chriſtianós ſuæ aſsumptionis admonuit PAVLVS, publicatoque de more iubileo, pro felicibus Pontificatus auſpiciis, orationes, & obſecrationes omnium Chriſti fidelium flagitauit; toto orbe christiano ſolito ardentiores ſupplicationes pro illius felicitate ſuſceptæ ſunt, ac fere eodem temporis momento, aut non multò poſt aliæ, & aliæ legationes à Regibus, & Principibus, non tantum Chriſtianis, verùm etiam profanis decretæ ad eum uenerunt; quibus poſt ſolemnia gratulationum, fidem, obſequentiam, ſe, ſuaque omnia, Regna, prouincias, & populos deferebant, encomiiſque virtutum illius publico in conſeſsu Patrum recitatis, titulos, atque elogia dignitati, maieſtatique ſupremę addicebant illuſtria, Lucenſium oratores, *Ieſu Chriſti Vicarium, Petri Apoſtolorum Principis legitimum ſucceſſorem, ad longè maximum, digniſſimumque faſtigium cælitus euectum*; Alexander Bolognetus Bononienſium, *Summum Chriſtianorum Patrem, Chriſtianæ reipublicæ Præſidem, Petri nauis Gubernatorem, qui eam procul à latentibus ſcopulis, longè ab Syrenum cantu fæliciſſimè propelleret*; Iacobus Sonembergius, Heluetiorum Catholicorum, *Summum Chriſtianitatis Pontificem, vniuerſæ Eccleſiæ Paſtorem, in auguſtiſsima Sede collocatum, dignitate proximè ad diuinam accedentem*; Franciſcus Contaremus Venetorum, *A Deo prædeſtinatum, & vniuerſo Orbi opportuno tempore cælitus datum, qui Rempublicam chriſtinam ſumma cum prudentia, & felicitate gubernaret*; Vincentius Caraffa Prior Capuanus, Equitum Hieroſolymitanorum; *In Apoſtolici ſolij iura ſuccedentem; ad nouo, maximoque ſplendore chriſtianam Rempublicam illuminandam diuini ſpiritus igne accenſum; ob dignitatis amplitudinem maximum; vices Chriſti gerentem; natum diuinæ Crucis ſigna, inter victrices aquilas, & dracones, ad ſempiternam ſacroſanctæ Eccleſiæ gloriam; debellatis chriſtiani nominis hoſtibus ſtatuere*: Manfredus Rauaſcherius Genuenſium, *Eccleſiæ catholicæ ſponſum, Reipublicæ chriſtianæ caput, Orbis terrarum, ſacrorumq. principem, Vicarium Chriſti optimnm, ſacrorum omnium Antiſtitem, paſtorum paſtorem, & ouium, ſummum mortalium ſacerdotem,*

Arbitrum

Arbitrum Christiani Orbis, dignitate, & authoritate proximè ad diuinam accedentem; Ioannes Gotthofridus ab Eschausen, Episcopus Bambergensis, sacri Romani Imperij Princeps, Matthiæ I. & Paulus Sabellus Princeps Albani, Ferdinandi II. Imperatorum Romanorum Electorum; *Vnicum in terris Christi Vicarium, certissimum Petri successorem, Ecclesiæ vniuersalis Caput*; Paulus Vuolucki Episcopus Luceoriensis, Regni Poloniæ Senator, Sigismundi III. Poloniæ, Suetiæ, Gotthorum, & Vandalorum Regis, *Summum Pontificem, eo honore colendum, quo maior nullus cuiquam mortalium tribui possit, aut debeat*; Carolus Gonzaga Cleuius, Dux Niuernensium, & Reteleorum, Par Franciæ, Campaniæ Prorex, Henrici IIII. Galliarum, & Nauarræ Regis; *Pontificem, Pontificum Maximorum Optimum, Maximum totius Orbis Episcopum, ac Episcoporum Episcopum, Ecclesiæ Caput, vniuersi hominum generis Parentem, Beati Petri Apostolorum Principis dignissimum successorem, Domini, ac Seruatoris nostri Iesu Christi toto terrarum Orbe Vicarium vigilantissimum*: Alexander Vindocinensis Princeps, Ludouici XIII. Franciæ, & Nauarræ Regis, *Ecclesiæ Catholicæ Rectorem, Christi Domini in terris Vicarium, Diui Petri Apostolorum Principis legitimum Successorem, Orbis Christiani à summis omnium bonorum votis summum Pontificem, Ecclesiæ vniuersæ Caput, & Patrem*: Gomesius Suarez à Figueroa, & Corduba Dux Feriæ, ac Villaluæ Marchio, Philippi III. Hispaniarum, & Indiarum Regis, *Præsidem Christianæ rei, Arbitrum Christianorum, verum Christi Seruatoris Vicarium in terris, Petri Principis Apostolorum in sede Romana successorem, Caput Ecclesiæ vniuersæ, Parentem, & Pastorem omnium Christianorum*; Idati Masamunę in Imperio Iaponico Rex Voxii, *Magnum, & vniuersalem, sanctissimumque totius Orbis Patrem, Optimum, Maximum, Summum, Beatissimum*; Seia Abbaas Persarum Rex, *Summum Pontificem, Sanctum Papam Romæ, Potentissimum, & Sapientissimum, & Maximum Principum, Fundamentum Fidei Christianitatis, Principem super omnes Principes, Reges, & Imperatores totius mundi, Benignissimum, & Amantissimum magnum Patrem vniuersi, Locum tenentem Christi, Doctorem Fidei Christianæ, cui omnes Principes, Reges, & Imperatores obtemperant*; Zaccarias Vartabied, nomine Patriarchæ Armeniæ, & Michael Maurus Marchio, Orator Aluari Regis Gongi ex

Aethiopia inferiore ; *Primatem Ecclesiæ Catholicæ, Verum Successorem Petri, Patrem patrum, pastorum Pastorem, Caput vniuersale, Doctorem, & Magistrum Ecclesiæ vniuersalis*; Melchisedech Patriarcha maioris Armeniæ, *Admirabilem, Colendissimum, Magistrum & gloriosissimum, summum Principem vniuersalem omnium, Regum, Principum, Potentum, & Christianorum vniuersorum per Fidem vnitorum in vno ouili S. Ecclesiæ matris Fidelium, generosum Pastorem, cui in Petro dixit Christus, Pasce oues meas, cathedræ Petri Possessorem, venerabilem Papam, Principem Romæ, Gloriam omnium Pontificum, supra omnes in supremo fastigio exaltatum*; Petrus Ioannis Patriarcha Maronitarum Antiochiæ, & Georgius Amires Archiepiscopus Edem, *Beatissimum, & Sanctissimum Dominum, Caput Romæ, & totius vniuersi, vniuersitatis Papam*; Elias Patriarcha Babylonis, inseruiens Sedi Sancti Thaddæi Apostoli, & cui crediti sunt omnes greges Orientalium Chaldæorum, *Sanctissimum, & Beatissimum Patrem, Caput Patrum, Solem Christianitatis, nomen in quo situm est ædificium Ecclesiæ Ecclesiarum, Dominum Patrem Patriarcharum omnium, qui sunt in vniuerso, habentem claues Altitudinis, Profunditatis verè, & exactè*; Adam Archidiaconus Cameræ Patriarchalis Babylonis Archimandita Monachorum Chaldæorum, *Patrem vniuersalem, Patrem Patrum, & Rectorum, Lapidem constitutum fundamento Ecclesiæ* Dei, *vnam petram solidam, in quo positi sunt ordines Ecclesiastici à sapiente Architecto ædificatore vniuersi, Fundamentum Ecclesiæ, Caput sublime totius Christianitatis, verum Vicarium Christi Domini nostri super terram vniuersam, per successionem veram, & legalem, quæ ab illo deriuauit, Summum Pontificem, cui Christus non frustra dedit claues Altitudinis, & Profunditatis, & greges rationales emptos sanguine suo pretioso commisit*; Iosephus Vielamius Rucki Kiiouiensium, & totius Russiæ Græcanici ritus Metropolites, *In vniuersum Orbem tenentem primatum, successorem Beati Petri Principis Apostolorum, verum Christi Vicarium, totius Ecclesiæ Caput, omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem, cui in Beato Petro pascendi, regnandi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plena potestas tradita sit*; Ioannes Baptista Guarinus, Ferrariensium, *Pontificem maximum, verum Christi Vicarium, Beati Petri in Ecclesia Sancta Dei, Apostolatusque culmine legitimum*

succes-

successorem, supremum Christianæ religionis Antistitem, Catholicæ fidei fundamentum, sacrorum omnium arbitrum, medendis vulneribus Reipublicæ Christianæ natum, alterum Moysen, qui non per blandas voluptatum illecebras, nec per immoderatam habendi, aut eminendi cupiditatem, sed per eximiam in rebus omnibus abstinentiam, in obeundis muneribus integritatem, in expetendis moderationem, vir summe religiosus ad summum religionis fastigium, Sacerdos à virtutibus eminentissimis, ad supremum sacerdotium euectus sit, Pontifex ante virtutibus quam suffragijs, cui animus sanctus, innocens, insigni in Deum fide, in hominum charitate, cælestis thesauri cupidus, non terreni, incorruptus, non pro libidine, sed pro vera virtute hominum æstimator, honorumque distributor, non inflatus, non turgidus, sed excelsus, ingens, augustus, natus ad magna omnia, ad Regia negotia audienda, arbitrandaque, ad publicas res omnes administrandas, ad sanctum Orbis imperium, & ad claues Regni Cælorum humano generi venerabiles, ac formidabiles, diuino spiritu sustinendas, diuina sapientia exerendas. Florentinorum, Allobrogum, Mantuani, Parmensis, Mutinæ, ac Rhegii Ducum, nec non aliorum Principum Europæorum Oratores, ferè eosdem laudum titulos depangebant; quod non tantum supremi solii, verùm & heroicarum Pontificiarum virtutum hæredem suspicerent, planèque sperarent, quemadmodum Antonius Quærengus vtriusque Signaturæ Referendarius vouebat, spondebatque.

...... Orbi quo imperante redderet
Astræa lato sæcla rursus aurea.

X.
STVDIVM ORANDI, BASILICAS AMPLIFICANDI, ET IN PRIMIS VATICANAM.

NON fefellit spem, aut vota, vel potius decreta de se publica; sed vel impleuit, vel superauit PAVLVS. In primis à cultu diuino Pontificatum auspicatus, cum sciret orationem perpetuam, vel solam esse rebus à Deo impetrandis, rebusque præclarè auspicandis idoneam, eius vsum in quadraginta horas distributum, iamque per omnia templa Vrbica dietim per singulos menses, toto anni decursu à Clemente Pontifice introductum, constitutione perpetua stabiliuit; vtque ea deuotio nunquam intermitteretur, sed

continua, succedentibus diebus, mensibus & annis perennaret, assignatis templis, præscriptisque pro ea re legibus instituit. Cum autem multa Vrbica templa, vel parùm nitida, vel aliquantum angusta, atque Principis Apostolorum Basilicam toto Orbe venerandam, à Iulio secundo incoatam, & à reliquis Pontificibus præsertim verò Gregorio XIII. & Sixto V. non minimum auctam, sed tamen nondum perfectam, aspiceret Cardinalibus, qui titulares suas, Christifidelibus, qui reliquas Vrbis, vel instaurarent, vel amplificarent, vel ornarent exemplo præire voluit, Patrumque sententiis de demolienda iam collabente Constantiniana in Vaticano Basilica rogatis, cum idea nouæ molis, à Bramante primum, deinde à Bonarota excogitata, neque multùm augusta, neque ambiendo veteris Basilicæ spatio, Martyrum, & aliorum Diuorum cineribus sacrato satis esset, ipse magno animo vastissimum opus molitus, reliquum Basilicæ corpus, à Sacello Gregoriano, vsque ad extimam faciem, Chorum, Sacrarium, Sacella, Porticum inferiorem, & superiorem benedicendis populis, turres campanarias à fundamentis ædificauit, ac fornice templi inaurato; porticu inferiore plastico opere item inaurato, quod vitam, res gestas Principum Apostolicorum admiranda maiestate exprimeret, infernè sanctissimorum Pontificum, supernè in fastigio Basilicæ impositis Christi Saluatoris, & Apostolorum colosseis statuis, amplissimum, ac magnificentissimum templum absoluit, quo

.... non Solymaius
Tanta Rex superum Regi opulentia
Arcanos adyti disposuit locos,
Impensisque. vt aliquis canebat.

Eius Basilicæ extimos, & intimos typos per Martinum Ferabofcum Palatinis fontibus præfectum ære incisos, vt Ferdinandus Carolus Parmensis explicaret, doctoque, & augusto stylo Vaticani collis & Templi vniuersa admiranda delinearet, eo in Vaticanum accito, opus cedro dignissimum, commisit.

Preterea Paulus, in medio augustissimi Templi, Sacram Confessionem, in qua Principum Apostolici Senatus,

Sacrati cineres, atheris tenet
Quos Roma Imperij pignus,

requiescunt, ad Innocentianos vsque cancellos aperuit, columellis auro textili persimili lapide foras circumdedit, gradus marmoreos, quibus ad intima descenderetur collocauit, parietes hinc in-

de

de insignibus, & aliis ornamentis ex prætiosissimis variorum colorum lapidibus incrustauit, pauimentum eiusdem ad stuporem admirando opere tessellato strauit, ostium intermedium ærea crate inaurata inter aliquot columnas pulcherrimas conclusit; altrinsecus duas statuas ex metallo deauratas, alteram Diui Petri, alteram S. Pauli in loculamentis exterioribus reposuit; lampadam argenteam ingentis ponderis, & pretij, quæ quattuor alias inter minores diebus solemnioribus luceret appendit, ac tale opus perfecit, vt qui oculis non conspexerit, vix mente possit concipere. Pauimenta veteris Basilicæ Constantinianæ ea parte, qua à Sacello Gregoriano, tholum, & eius perispherium vergit, fornicem, quem nunc ad aram maximam pedibus terunt, superinduxerat Iulius II. ne memoriæ tot Diuorum, qui indidem conditi, extremam Archangeli ad iudicium vocantis vocem auidè expectant, interirent; fornix superinductus, Basilicam subterraneam efficit religione venerabilem. Eius aditum, & à sarcophago Pauli III. & à columna marmorea, cui in templo Salomonis Saluator innixus verbum salutis disseminabat, & quæ inde Romam allata, sanandis energumenis remedio est, è regione posita, Paulus V. aperuit, gradibus vtrinque positis marmoreis descensum facilem fecit; cryptas interiores multorum corporibus Sanctorum diuites exornauit; antiquatæ Basilicæ sacras imagines, sculptas, cælatas, & siue musiuo, siue pennicillo depictas eodem intulit, pulcherrimoque ordine distributas parietibus inseruit; polyandrium ossibus omnium sancta opinione defunctorum, quorum corpora è loculis suis, noui templi gratia oportuerat erui, vt communi conditorio requiescant, constituit; memorias veteres, aut deuotione, aut antiquitate, aut artificio præstantes, aptissimè collocauit; & inter has iconam SS. Deiparæ Virginis, quæ (vt antiqua habet traditio) inter columnas porticus veteris Basilicæ impia manu in facie percussa sanguinem fuderat, cultui fidelium exposuit: Eleutheri, Hygini, Ioannis I. Sixti I. Anacleti, Lini, quorum sacra pignora isthic condita sunt, & aliorum Sanctorum; nec non miraculorum, quæ ad Basilicam aliquando contigere typos coloribus exprimi curauit; clathris ferreis confessionem Principis Apostolorum intrinsecus clausit; magnam vim lapidum prætiosorum ad eius arcam, intimioremque recessum ornandum reliquit, atque lampadarum argentearum multitudine locum illustrauit. Sacra Diuorum pignora, è vetere Basilica in sacrarium illata, Diui Gregorij Magni, SS. Simonis, & Thaddæi Apostolorum, SS. Leonum I. II. III. IIII. S. Pe-
tronillę

tronillæ, S. Ioannis Chrysostomi, S. Bonifacii Papæ, SS Processi, & Martiniani arcis munitissimis conclusa, in aris peculiaribus nouæ Basilicæ recondidit. Sacrum Sudarium vultu Redemptoris insigne; Lanceam, quæ latus Domini Iesu aperuit, & Caluam S. Andreę fratris B. Petri Apostolorum Coryphęi in locum eminentissimum, ex quo statis diebus venerationi exhiberentur, extulit: Portam ęneam omnium è vetere templo maximam, rebus ab Eugenio IIII. gestis in ea fusili artificio expressis conspicuam, ad magnitudinem valuarum nouę Basilicę, auctis supernè, & infernè ex metallo fuso tabellis, aptauit, intermedioque ostio imposuit: Aream superiorem, & inferiorem, qua aditus ad Basilicam est, complanauit, amplificauitque, parastatis definiuit, lapide Tyburtino constrauit; iconam nauiculę fluctuantis musiuo opere à Iotto celeberrimo expressam, ex veteris templi ruinis integro in pariete conseruatam, muro, qui à parte Palatii areę amplissimę imminet, inseruit, eidemque fontem quinque tubis aquam eructantem commoditati peregrinorum supposuit: veterum scalarum gradibus amotis, scalisque antiquis restitutis ascensum ad Basilicam commodissimum instaurauit; SS. Petri, & Pauli marmorea simulachra, olim à Pio II. scalis imposita, expoliri, ornari curauit, eiusque Pontificis nomine reposuit. Vt ad eandem Basilicam, è Palatio Vaticano pro maiestate pontificia esse descensus, veteribus angustis, obscurisque sublatis, nouas è Vaticanis ędibus scalas Tyburtino lapide lenissimo descensu extruxit, in quarum vestibulo, ascendentibus è porticu Basilicę, statua S. Petri marmorea elegantissimo opere sculpta in aspectum se porrigit, ingenti veneratione simul ac maiestate.

XI.

SACELLVM SS. DEIPARAE IN EXQVILINO.

SECVNDVM hęc, ad Liberianam quoque Basilicam, turrim campanariam, repetito ictu fulminis concussam instaurauit, stabiliuit, plumbo operuit; campanam ingentis ponderis, magnitudinisque eximię vitiatam, aucto pondere, in honorem Dei Genitricis Marię reficiendam curauit: sacrum vestiarium, ad sinistram ianuę maximæ eiusdem Basilicę amplissimum, ornatissimumque & huic adiunctum augustissima forma Odęum extruxit, inque eius parte superiore commodissima pro canonicis conclauia ædificauit. Sacellum Burghesianum Beatissimæ Virgini, siue amplitudinem

ædifi-

ædificii, siue elegantiam operis, siue opulentiam, venustatemque considers ad miraculum pulcherrimum, extrinsecus Tyburtino lapide, intrinsecus Carrariensi marmore, vbi vilissimè; nam alias Numidico, Chio, Phrygio, Alabastrite mellei coloris maculoso: in quod vetustissimam Beati Lucæ Euangelistæ manu depictam Deiparæ effigiem transferret, à fundamentis extruxit, Aramque maximam cum loculamento pro ea effigie, quattuor columnis altissimis ex Iaspide circumdato, Topatio, Granata, Rubino, Smaragdo, Chrysolito, Onyce, Amethysto, Cœruleo Persico, & aliis incomparabilibus gemmis ornatam, Reginæ Angelorum in Cœlos assumptæ, cuius imaginem auro, monilibus, torquibus aureis, gemmis variegatis, vnionibus, & lapidibus pretiosissimis operuit, consecrauit.

Nullis exequandum opibus, siue arte, vel aui
Venturi studij, Pontificumue manu.

vt Nicolaus Alemanus Vaticanæ Bibliothecæ Pro-Præfectus expendebat. Addidit præter hæc Sacello supellectilem auream, & argenteam, Crucem scilicet magnam argenteam ponderis libr. 128. pretii 2150. aureorum. Duodecim Apostolorum statuas argenteas, pretio 6000. aureorum. Sex candelabra argentea inaurata, cum argenteis aqualibus lib. 156. pret. 3000. scut. Duo magna candelabra argentea ad gradus aræ, ad funalia sustinenda lib. 114. pret. 1400. aur. Sex varia Sanctorum capita argentea lib. 114. pret. 2030. aur. Sex brachia SS. argentea cum parastadis lib. 69. ÷ pret. 1200. Duo Fercula argentea cum parastadis libr. 23. ÷ pret. 500 numm. Coronicem gemmis distinctam pret. 12. m. aur. Lampadem argenteam libr. 31. pret. 500. num. Pixidem pro SS. Eucharistia seruanda lib. 1. ÷ pret. 30. num. S. Agnetis reliquiarum ferculum, cum parastadis ex inaurato argento, octo rubinis circundantibus cristallum ad stellæ figuram libr. 7. pret. 300. num. Sex vascula argentea pro floribus sustinendis libr. 24. pret. 400. num. Calicem aureum cum patena, adamantibus, rubinis, sapphiris, & smaragdis ornatum libr. 3. vnc. 8. pret. 800. aur. Sex calices argenteos libr. 10. pret. 200. num. Quattuor pollubra argentea cum aqualibus libr. 18. pret. 145. num. Duas aureas rosas 1000. aur. pret. S. Emerentianæ Virgin. & Martyr. reliquiarum ferculum è montano crystallo maximo artificio elaboratum, gemmis, & auro exornatum. S. Cæciliæ Virgin. & Martyr. reliquiarum ferculum, mira arte ex auro confectum, adamantibus, ac variis gemmis insigne. Quattuor candelabra argentea

gentea, vna cum Cruce, & lampade pro Sanctæ Franciscæ ædicula totidem pro opposita S. Caroli. Manum argenteam pro S. Gregorii Papæ VII. reliquia conseruanda. Duo diademata aurea gemmis distincta, Angelorum par nobile ex auro. Monilia aliquot pretiosissima, & torques aureos gemmis variegatos, pro ornatu imaginis SS. Virginis, lamina argentea facie tenus contectæ; quam ad diem XXVII. Ianuarii Ann. Domini 1613. solemni ritu in Sacellum inferendam curauit, Sacro Cardinalium Collegio, & vniuerso Clero Romano, ante imaginem longo ordine procedentibus, donec intra ædiculam laminis inauratis circumclusam inferretur: collata in eam rem indulgentia plenaria his, qui processioni interfuissent, si modo confessi, ac sacra Communione refecti, pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, ac Sanctæ matris Ecclesię exaltatione pias ad Deum preces effudissent. Super hęc aliam quoque suppellectilem innumerabilem, atque pretio inęstimabilem, ad altarium, Sacerdotum, ac ministrorum altaris vsum, ornatumq. eidem Sacello contulit; Organum artificio insigne addidit; Collegium Sacerdotum, qui rem diuinam ibi quotidie perpetuò facerent constituit; Cantores, qui singulis diebus Sabbathi litanias ibidem concinerent conduxit, ministros reliquos assignauit, & prouentus annuos locupletes singulis in perpetuum, cum necessariis omnibus ad vsum Sacelli addixit, edito de ea re diplomate.

XII.
COLVMNA REGINAE COELORVM DICATA, ERECTAQVE.

PARVM porrò fuerat Paulo V. ędem hanc incomparabilem excitasse, marmore, gemmis, vnionibus, monilibus, auro, argento, statuis, picturisque exornasse, sacro instrumento instruxisse. & Clero peculiari redditibus attributis, ad ęternandum Dei, & Diuæ parentis cultum auxisse, nisi etiam æternitati vim inferre voluisset, in erigenda statua colossea ęrea eiusdem Reginę Cœlorum, quę vniuersam Vrbem ex Equilino prospectaret, potentissima omnium Sospitatrix. In ruinis Templi Pacis, quod omnium maximum ab Imperatore Vespasiano ędificatum, temporibus Commodi conflagrauit, extabat columna striata marmorea admirandæ altitudinis, quæ fornicis latus annexum fulcire videbatur. Eam Paulus V. inde eximi, atque in Exquilini montis aream meridionalem

ingen-

ingentibus operis transferri, in plateæ medio basim excitari, anteque Liberianam Basilicam, superimposita ei gloriosæ Virginis Saluatorem gestantis ærea inaurata imagine collocari præcepit, vt monumentum honoris, & cultus Diuæ Deiparentis sanctiore loco omnibus occurreret. Vt autem cunctos istud Orbis miraculum aspicientes ad deuotionem excitaret, omnibus, qui eandem Sacram imaginem venerantes genuflexi ante illam, pias ad Deum preces effudissent, quibus diebus id egissent, tres annos, & totidem Quadragenas indulgentiarum largitus est. Balthasar Ansideus Perusinus, Bibliothecæ Vaticanæ Custos basi faciali titulum inscripsit; *Paulus V. Pont. Maxim. Columnam veteris magnificentiæ monumentum, informi situ obductam, neglectamque, ex immanibus Templi ruinis, quod Vespasianus Augustus acto de Iudæis triumpho, & Reipublicæ statu confirmato, Paci dicauerat, in hanc splendidissimam sedem, ad Basilicæ Liberianæ decorem augendum, suo iussu exportatam, & pristino nitori restitutam, Beatissimæ Virgini, ex cuius visceribus Princeps veræ Pacis genitus est, donum dedit, aeneamq. eiusdem Virginis statuam fastigio imposuit. Anno Sal. MDCXIV. Pontif. IX.* Antonius Quærengus V. S. R. lateribus eiusdem basis Iambos addidit.

AVERSO A BASILICA.

Ignis columna
Prætulit lumen pijs
Deserta noctu
Vt permearent inuia
Securi, ad arces
Hæc recludit igneas
Monstrante ab alta sede
Callem Virgine.

DEXTRO.

Impura falsi Templa
Quondam Numinis
Iubente mæsta
Sustinebam Cæsare,
Nunc læta veri
Perferens Matrem Dei
Te Paule nullis
Obticebo sæculis.

SINISTRO.

Vasta columnam mole
Qua stetit diù
Pacis profana in æde,
Paulus transtulit
In Exquilinum Quintus,
Et Sanctissimæ,
Pax unde vera est,
Dedicauit Virgini.

XIII.
QVIRINALE SACELLVM ASSVMPTAE VIRGINI SACRVM.

NON satis erat animo verè magno Pauli Pontificis, Exquilinum collem pietatis suæ monimentis occupasse, nisi etiam Quirinalem, eidem Diuę Deiparenti consecrasset. Itaque in amplissimo Pontificali Palatio, quod maiore ex parte auxit, & in augustiorem, commodioremque formam redegit, aliud augustissimum, illustrissimumq. Sacellum longitudine 180. latitudine 60. palmorum, nullis ęquandum laudibus, nullis imitandum fere Principibus, eidem Sacrosanctę Virgini à fundamentis extruxit, aula Regia adiuncta amplificauit, inaurauit, & lapidibus pretiosis, picturis, sculpturis, opere plastico, columnis inęstimabilibus, aulęis ornauit: in quo omnia oculis obiecta, venustatem maiestati commixtam tantopere spirant, vt ad Regni syderei desiderium, & ad pietatem in Virginum Primiceriam, vel solo aspectu inflamment.

XIIII.
ALIA COELITIBVS NONNVLLIS ORNAMENTA PROFVSA, ET HINC ALIIS EXEMPLA CVLTVS SS. PRAELATA.

PRAETER hęc Paulus V. Diuis Agneti, & Emerentianæ Virginibus, & Martyribus aram ex pretiosissimis lapidibus opere thessellato florido, in earum Templo extraurbano erexit, illarumque sacra piguora in arca argentea pretii V. M. nummorum aureorum recondi-

condidit. Sacris Pontificijs cum maiestate faciendis, tyaram Episcopalem, adamantibus, & vnionibus ditissimam, pretio LXX. M. aureorum comparauit. Lauretanam Diuę Deiparentis ædem, inęstimabilibus donarijs locupletauit. Eremo Monachorum Camaldulensium Congregationis Montis Coronæ fundandæ, solum supra Tusculanos colles attribuit. Scipioni Cardinali Burghesio, ex sorore nepoti; qui Basilicam Diuo Sebastiano Martyri sacram, vetustate collabentem, nobilissimo opere nouam restitueret an faceret, Catacumbarum ingressum exornaret, & laquear auratum in Templo S. Chrysogoni poneret, imo & ipsam Basilicam ex ruinis, in hanc quam videmus magnificentissimam formam excitaret, auctor fuit. Cardinales quamplures, & in his Marcellum Lantem, & Maffęum Barberinum, illum vt in foro Boario, istum vt in Basilica S. Andreę (quā ingentibus impensis Alexander Cardinalis Montaltus inchoatā, ad fastigium vsq. continuatis operis, etiam vita functus, perficiendam curat) elegantissima Sacella extruerent, diuitarentq. exēplo incitauit. Ab illius pręterea exemplo exurgunt in Vrbe magnificentissima Templa Diuo Carolo Borromeo, alterum in regione Arenulę, alterum via Flaminia, Sanctisque alijs alia, insigni munificentia piorum excitata. Ab eiusdem cura, Monasteria, Redemptionis captiuorum, S. Francisci Conuentualium, & S. Augustini, quos vocant Reformatorum, Dominicanarum, & Theresiarum, nec non Confraternitates, S. Spiritus, S. Benedicti, & aliorum, in lucem emerserunt, & pietatem Vrbicam amplificarunt. Ad ipsius æmulationem, suppellex sacratior, ex auro, argento, gemmis, lapidibus pretiosis, serico, holoserico, & alia diuite materia, in omnibus Vrbis Basilicis, Templis, Oratorijsque, adeo in immensum creuit, vt numquam res Ecclesiastica Vrbana ditior, splendidior, cultiorque fuerit.

XV.
RELIGIO.

COETERVM Paulus Ecclesiasticum tam diuitem, tam splendidum, & magnificum apparatum, non ad pompam exteriorem, neque ad ostentationem puerilem, sed vel ad conciliandam rebus diuinis maiestatem, vel ad excitandam venerationem, deuotionemque comparauit. Decet domum Domini sanctitudo; decet & ornatus oculos percellens, & ad cogitationem magnitudinis, sublimitatisque cælestium attollens. Decet præterea Sacerdotes tem-

diuinam facientes, cultus exterior, interioris index, & testis. Qui enim sacratiora cęlestium arcanorum adyta venustant, aut diuitant, profectò de cęlestis patriæ œconomia se magnificè sentire demonstrant. Qui deinde munditiam, & ornatum vestiariæ sanctioris amant, rarò fit, vt tales sacerdotes non induant iustitiam. Induit sanè Paulus Pontifex, eaque propter eam, quam de mysterijs sacrosanctis conceperat sententiam, factis ostendit. Quotidie antequam augustissimam hostiam litaret (litabat autem quotidie, vsq. ad diem Dominicum, qui mortẽ immediatè præcessit) genu ante Sacerdotem humi posito, noxas, si quas in tractatione negotiorum totius Orbis contraxisset, humiliter accusabat, proque ijs ex Sacerdotis præscripto abundè faciebat: mox orationibus priuatis, præparato animo, ad sacram Aram, siue priuatam, diebus singulis; siue publicam, vel in Sacello Pontificio, vel in Basilicis, pro festiuitatum ratione accedebat, tam composito corpore, gestu, manu, vultu, oculo, vt omnia ferè eius membra, nutus, motus, deuotionem, puritatem, & præsertim venerandum de rebus cœlestibus sensum spirarent, & illum velut ideam Christiani Sacerdotis, ad exemplar omnium sanctè sacrificantium proponerent. Præter sacrificandi, & horas diurnas, nocturnasque summa cum attentione recitandi, numquam toto Pontificatus tempore intermissam consuetudinem, alia pietatis exercitia adiungebat; priuatis orationibus ferè in singulas horas, (cui rei ferè in omnibus cubiculis genuflexoria, cum aliqua pia imagine prostabant,) diuinam clementiam supplex implorabat; Litanias de Beatissima Virgine, quotidie frequentissimè, neq. sine peculiari affectu in Diuam (cui post Deum omnia se debere fatebatur) recitabat; noctu concubia vigilias vigilijs continuabat; quoties vel tonuisset, vel aliquid aduersi renunciatum fuisset, ad obsecrationes procumbebat: neque modo ipse orabat, sed & vtriusque sexus, quos alicubi in Coenobijs nouisset præ alijs deuotiores, ad orandum inuitabat, rebusque vel publicè, vel priuatim afflictis, præsidium ab oratione expectabat.

XVI.
PIETAS IN COELITES.

QVOD autem certissimè sciret, Sanctos vita functos cum Christo in Cælis regnantes, potentissimos esse ad promerendam gratiam diuinam, illos demereri cupidus, honores eis publicos

blicos decreuit;ac inprimis, ne paſsim,ac intempeſtiuè de originatione Diuæ Deiparentis, diſsereretur, innouatis Sixti IIII. & Pij V. necnon Concilij Tridentini ſanctionibus prohibuit. Eiuſdem Sacroſanctæ Deiparæ imaginis à S. Luca depictæ, & in Sacellum Burgheſianum illatæ, memoriam translationis anniuerſaria ſolemnitate perpetuò celebrandam conſtituit. Sodalitati primariç eiuſdem Diuæ, quæ à Roſàrio nomen habet, priuilegia à XVII. Pontificibus Romanis conceſsa, reſtituit: quamplurimis Confraternitatibus illius ipſius Reginæ Angelorum, ſiue olim, ſiue recens inſtitutis Indulgentias, & gratias amplisſimas conceſsit. Secundum Diuæ Deiparentis cultum, Carolum Borromęum Cardinalem Archiepiſcopum Mediolanenſem, & Franciſcam Romanam, in Sanctorum cathalogum ſolemni ritu retulit; Ignatium Loyolam Societatis Ieſu conditorem, Franciſcum Xauerium Indiæ Apoſtolum, Philippum Nerium Florentinum Congregationis Oratorij Romani, & Magni Cardinalis Baronij in Chriſto vel parentem, vel præceptorem, Thereſiam Virginem Diſcalceatorum Carmelitarum auctorem, Ludouicum Bertramum Dominicanum, Thomam Villanouanum Auguſtinianum Archiepiſcopum Valentinum, Iſidorum Madrilienſem Hiſpanum, Beatis adnumerauit; Sancti Vbaldi Epiſcopi Eugubini profeſsoris Ordinis Canonicorum Regularium Lateranenſium feſtiuitatem innouauit, ſeu reſtituit; Sancti Cazimiri Iagellonidis officium, Sigiſmundo III. Rege Poloniæ, & Suetię, necnon Euſtachio Volonicio Epiſcopo Vilnenſe (in cuius Eccleſia Diui exuuiæ repoſitæ) poſtulantibus vbiq. Eccleſiarum recitari mandauit, ac Breuiario, & Miſsali Romanis inſeruit: Officium, & feſtum Angelo Cuſtodi conſtituit; B. Stanislaum Koſtkam Polonum, B. Aloyſium Gonzagam Societatis Ieſu lilia, Margaretam Caſtellanam, & Iacobum Venetum Dominicanæ familiæ lumina, B. Philippum, & Peregrinum Ordinis Seruitarum decora, cultu ampliore affecit; vtque Pio V. anteceſsori, promeriti aliquando decernantur ab Eccleſia honores, vitæ, actionum, & miraculorum ipſius, quibus etiam num ſanctitatem illius Deus illuſtrare dignatur, inquiſitionem, Cardinali Millino Vrbis Vicario delegauit; vtque tabellæ votiuæ ſepulturæ SS. Pontificis appendantur, affiganturque permiſit: Sacratisſimo ſanguini Ieſu Chriſti, Ordinem militarem, à Vincentio Gonzaga Duce Mantuæ inſtitutum: Sacris Sancti Franciſci Stigmatibus officium, tam horarum, quam Sacrificij formulis adſcriptum probauit; Eccleſias ſeptem Vrbicas, peculiari exercitio pietatis à ſuperioribus Pontificibus deſignatas, quantum per ne-

gotiorum

gotiorum molem licuerat, deuotissimè quotannis visitauit; vtque ab Vrbana multitudine, ad exemplum peregrinantium frequentiùs inuiserentur, amplissimis indulgentijs propositis inuitauit; earumdemque indulgentiarum, & gratiarum spiritualium largitione, tum ad cultum Sanctorum, tum verò præcipuè ad frequentiam Eucharistiæ, necnon ad seueriora, exactioraque Christianæ deuotionis, quæ passim à numerosis sodalitatibus in dies edebantur, eduntur q. exempla prouocauit. Inde enim in Vrbe, & exinde in multis Italiæ ciuitatibus mos inoleuit, gregatim, tum Basilicas Sanctorum visitandi, tum ad mysticum edulium pretiosi corporis Christi, ingenti cum ardore accurrendi. Aliquando ad XXX. M. capitum censentur Romæ, ad communionem, quam vocant Generalem, frequentiùs, vel à Patribus Societatis Iesu, vel ab alijs Religiosis, ex occasione, vel necessitatum Ecclesiæ, vel festiuitatum præcipuarum renouatam; vt non omiserim in omnibus ferè Templis, Oratorijsque, tum publicis, tum priuatis, fermè in singulos dies Sacram Synaxim à numerosa populi deuotione frequentatam; & alicubi in Coenobijs Sanctimonalium bis terue communiter in hebdomadas reperitam; ab exemplis, & monitis Pauli Pontificis, summo studio conantis efficere populum sibi commissum, vt esset gens sancta, populus acquisitionis, sectatrix bonorum operum.

XVII.
DOMESTICORVM DEVOTIO.

NEC ipse tantùm ad Sanctitatis solemnia assiduis gressibus præiuit, verùm etiam domesticam familiam in eodem cursu præcedere alios voluit; tam rigidus seuerioris vitæ exactor, vt si quem ex suis vel aurium macula notatum, laborantemque, vel per suspicionem deprehendisset, statim censura acriore animaduerteret, Palatinaque aula eijceret: præsertim, si quem è Sacerdotio vel non frequentius, vel non sanctius Sacris operantem; è non Clero autem ad diuinorum amorem, & ad frequentiam Sacramentorum remissiorem accepisset.

XVIII.
VRBANI CLERI SANCTITAS.

A Familiari Clero, & populo, ſeu à Palatina, ad Vrbis, & Orbis ſanctuarium oculis contentis, nihil magis, quam ſanctitatem, & præſertim Regularis curauit: data Cleri ſecularis cura in Vrbe quidem Cardinali Vicario Garziæ Millino huius ſeculi in ſeruanda Eccleſiaſtica diſciplina Ambroſio; in Orbe aut Nuncijs Apoſtolicis, qui prælatos Eccleſijs Pontifices, Præpoſitoſque ad omnem ſanctitatem admonerent: non ignarus, ſanctuarium, ſanctum eſſe, & dici debere, Sanctorumque cultum, ac miniſterium, ſanctitatem exigere.

XIX.
SACER SENATVS CARDINALIVM.

AD hæc porrò, & alia grauiſsima vniuerſalis Eccleſiæ negotia tractanda, cum ſe diuino implorato præſidio, Sanctorumque patrocinio parem reddidiſset; neque tamen ambigeret, ibi plurimam ſalutem eſse, vbi plurima conſilia adeſsent; eaque propter & Moyſen, quamquam ſpiritu diuino plenum, ſeptuaginta ſeniores rebus adminiſtrandis idoneos in ſanctiorem ſenatum legiſse; & melioris Teſtamenti Conditorem Ieſum, ſupremum Orbis moderatorem, Apoſtolicum Collegium, & ſeptuaginta diſcipulorum miniſterium inſtituiſse; & Vicarios Chriſti, Chriſto proximos, Petrum, Linum, Cletum, Clementem, Senatum Presbyterorum, quos poſtea Cardinales poſteritati appellare libuit, ad conſilium in rebus Eccleſiæ grauioribus admiſiſse, eorumque prudentia, dexteritate, conſtantia, integritate, cæteriſque virtutibus Apoſtolico Senatu dignis, Sedem Apoſtolicam, & vniuerſalem Eccleſiam ſtetiſse, ac ſuper eos *Cardines terræ, Dominum poſuiſſe Orbem*; Ea propter in locum decedentium Patrum purpuratorum, inprimis quidem velut mentis ſuæ interpretem, accedentium autem fiduciarium ſequeſtrem, ac mediatorem, Scipionem Caffarellum ex ſorore nepotem, in familiam Burgheſiam tranſlatum, eaque de cauſa à complexibus parentum præmaturè ereptum, & ad bonarum artium gymnaſia ſtipendijs ex proprio collatis miſsum, ſanctèque educatum; poſt eum verò, ex omnibus Chriſtianitatis nationibus, quantum com-

modè

modè fieri potuit lectiſsimos, ſiue iudicio proprio, ſiue à commendationibus Principum Chriſtianorum, rebus Eccleſiæ, Imperij, Principum, Regnorum, Prouinciarum ſtabiliendis, tranquillandiſque, Cardinales aſciuit, omnes toto tempore Pontificatus numero LX. majore ex parte, ſanguine, & cognationibus illuſtres, Theologiæ, vel Iuriſprudentię doctrina inſignes, rerum vſu doctiſsimos, meritis in Rempublicam Chriſtianam clariſsimos, fulcra Eccleſiæ, ac Reipublicæ Chriſtianę. Eorum hæc ſunt nomina, atque cognomina.

XVIII. Iulij Anno 1605.

1. Scipio Burgheſius Romanus.

XI. Septembris 1605.

2. Ludouicus Torres Romanus, Archiepiſcopus Montis Regalis.
3. Horatius Spinula Genuenſis Archiepiſcopus Genuæ.
4. Maffæus Barbarinus Florentinus, Archiepiſcopus Nazarenus, Nuncius in Gallijs.
5. Bartholomęus Farratinus Romanus, Epiſcopus Amerinus.
6. Ioannes Garzias Millinus Romanus, Archiepiſcopus Rhodius, Nuncius in Hiſpania.
7. Bonifacius Caetanus Romanus, Epiſcopus Caſsanenſis.
8. Marcellus Lantes Romanus, Auditor Camerę.
9. Horatius Maffeus Romanus, Clericus Camerę.

X. Decembris 1607.

10. Franciſcus Forgaz Vngarus, Archiepiſcopus Strigonien. Cancell. Hungariæ.
11. Franciſcus Rupifucaldius Gallus, Epiſcopus Claromontanus.
12. F. Hieronymus Xauierre Dominicanus Hiſpanus, Generalis Magiſter Ordinis Prædic. & Regi Catholico à confeſsionibus.
13. Mauritius Sabaudus, filius Ducis Allobrogum.
14. Ferdinandus Gonzaga Mantuanus, filius Ducis Mantuæ.

24. *Nouembris* 1608.

15. Michael Angelus Tontus Ariminenſis, Archiepiſcopus Nazarenus.
16. Franciſcus Verallus Romanus, Epiſcopus S. Seueri.
17. Ioannes Baptiſta Lenius Romanus, Epiſcopus Mileti.

Lanfran-

18. Lanfrancus Margotius Parmensis Secretarius SS. D. N.
19. Aloysius Capponus Florentinus, Thesaurarius Ecclesiæ.

17. *Augusti* 1611.
20. Decius Caraffa Neapolitanus, Archiepiscopus Damascenus, Nuncius iu Hispania.
21. Dominicus Riuarola Genuensis Archiepiscopus Nazareth.
22. Ioannes Bonsius Florentinus, Eleemosinarius Regis Christianissimi.
23. Metellus Biccius Senensis, Episcopus Suanensis.
24. Philippus Filonardus Romanus, Episcopus Aquinas.
25. Petrus Paulus Crescentius Romanus Auditor Cameræ.
26. Iacobus Serra Genuensis, Thesaurarius Ecclesię.
27. Augustinus Galaminius Dominicanus Brasichelensis, Magister Ordin. Generalis.
28. Horatius Lancellottus Romanus, Auditor Rotæ.
29. Gaspar Borgia Hispanus, frater Ducis Gandię Canonicus Toletanus.
30. Felix Centinus Minorita Asculanus, Procurator Ordinis Gener.

2. *Decembris* 1615.
31. Franciscus Vendraminus Venetus, Patriarcha Venet.
32. Ludouicus Ghisa Gallus, Archiepiscopus Rhemensis.
33. Robertus Vbaldinus Florentinus, Episcopus Montis Politiani Nuncius in Gallijs.
34. Tiberius Mutus Romanus, Episcopus Viterbiensis.
35. Gabriel Tresiius Hispanus, Archidiaconus Talaueræ.
36. Balthasar Sandoual Hispanus, Decanus Toletanus.
37. Iulius Sabellus Romanus Abbas.
38. Carolus Medices Florentinus, filius M. Ducis.
39. Alexander Vrsinus Romanus Abbas, filius Ducis Bracchiani.
40. Vincentius Gonzaga Mantuanus, filius Ducis Mantuæ.

11. *Aprilis* 1616.
41. Melchior Cleselius Germanus, Episcopus Viennensis.

19. *Septembris* 1616.
42. Alexander Ludouisius Bononiensis, Archiepiscopus Bononiẽsis.
43. Ladislaus de Aquino Neapolitanus Episcopus Venafr.

D Octauius

44. Octauius Belmostus, Genuensis, Episcopus Alerinus.
45. Petrus Camporeus Mutinensis, Commendator S. Spiritus.
46. Matthæus Priolus Venetus Abbas.
47. Scipio Cobellutius Viterbiensis Secret. Breuium.

26. *Martij* 1618.
48. Henricus Gondus Gallus, Episcopus Parisiensis.
49. Franciscus Roias de Sandoual Dux Lermæ Hispanus.

29. *Iulij* 1619.
50. Ferdinandus Infans Hispaniarum.

11. *Ianuarij* 1621.
51. Franciscus Cenninus Senensis Patriarcha Hierosolymitanus, &c. Nuncius in Hispanijs.
52. Ludouicus Valetta Gallus, Archiepiscopus Tholossanus.
53. Guido Bentiuolus Bononiensis, Archiepiscopus Colossensis, Nuncius in Gallijs.
54. Petrus Valerius Venetus, Archiepiscopus Cretensis.
55. Itellius Zolleren Germanus Præpositus Coloniensis.
56. Iulius Roma Mediolanensis, Gubernator Perusiæ.
57. Cęsar Gherardus Perusinus, Canon. S. Petri.
58. F. Desiderius Scaglia Theologus Dominicanus Cremonen. Commiss. Generalis, & vniuersalis sanctæ Inquisitionis Romanæ.
59. Stephanus Pignatellus Romanus, Referendarius V. S.
60. Augustinus Spinola Genuensis.

XX.

CARDINALIS NEPOTIS INSTITVTIO.

EX his Scipionem Burghesium, ad consortium curarum, & laborum, adeoque ad publicæ spem felicitatis vocatum, virtutibus quæ populi amorem, & salutem conciliarent informare voluit, magnanimitate scilicet, tolerantia, fortitudine, celeritate, moderatione, solertia, constantia, sapientia, fide; veritate, liberalitate, prudentia, meditatione, religione, pietate, modestia, tranquillitate, temperantia, iustitia, clementia, comitate, facilitate, & alijs,

quibus

quibus dignum totius Orbis moderatione, & quasi alterum se efficeret, vt ex sensu aspicientium, & accedentium esset

... Maximi

Imago magna PAVLI.

Huic nihil magis inculcabat, quam vt ad conscientiam, & ad famam respiceret. Conscientiam, vt recte factis Deo probaret; famam, non ex auræ creditis leui verbis, neq. ex notis marmoribus defixis aucuparetur, quod illa sensim diffluentur, nec meritis parem per labentia secula reddant murmure gratiam; istas tempus edax paulatim deterat, & lapsu multiplici exedat. Quæreret itaque illam à Solis benefici imitatione, à promouendis conatibus eruditorum, à benefaciendi studio, à cogitationibus & ausis præstantiorum facinorum; & ab ornatu virtutum nepote Pontificio dignarum: propter quas illum & luces requirerent gentium, & ingens aliquando nomen eius, latentibus, atque patentibus animorum studijs inscriberent, vel etiam luce describerent syderum.

Quo ritu Herculeus labor

Cæli sydere pingitur.

Edicebat breuiter;

Imitare PAVLVM SCIPIO vt metuas nihil.

Ab hac disciplina, cum sibi illum supparem fingeret, omnibus non tantum negotijs, verum etiam arcanis pectoris, fidum, & solertem consortem, & tam mentis interpretem, quam consiliorum administrum adhibuit, nihilque non præclarum aggressus est, ad quod Cardinalem Burghesium socium non admisisset. Cardinales porrò alios in partem sollicitudinis vocatos, maximis virtutibus ornatos, pro varietate negotiorum, in varias Congregationes distribuit.

XXI.

EPISCOPI ALIIQVE PRAELATI.

CVMQVE præ oculis haberet, quod ouium Christi sanguinem, quæ ex malo negligentium, & sui officij immemorum Pastorum regimine peribunt, Dominus noster Iesus Christus de manibus eius esset requisiturus; summo studio, exactaque diligentia istud præcipuè curauit, & speculatoribus vbique terrarum designatis in hoc vnicum incubuit, vt bonos maximè atque idoneos Pastores singulis Ecclesijs præficeret. Ea propter, potissimum, vel ex

Cœnobijs (ex ſola Dominicana familia, ad 60. circiter Epiſcopos creauit) vel ex Domibus religioſorum Clericorum in communi viuentium, vel in aliqua pia Sodalitate nutritorum, homines aſsumebat, & quaſi à complexibus Rachelis auellebat, quos adminiſtrandis Eccleſijs imponeret; ſciens ex hoc Theatro virtutum, plerumque ad omnia conſtanter, & ſanctè agenda aptiſsimos eminere. Eos verò quamquam per omnia tentamenta probatos, & à teſtimonio, etiam eorum, qui foris ſunt apprimè commendatos haberet, non tamen temerè, neque inconſulto Patrum ſenatu, neque ſine præuio experimento, ſed maturè, ſed ex ſententia ſacri ſenatus, & per multa argumenta exercitatos clauo admouebat: à qua vigilantia iſtud feliciſsimè accidit, vt Eccleſiarum Antiſtites, eius temporibus, admiranda ſanctitatis, & probitatis laude effulſerint, datiſque in populum ſingularibus virtutum exemplis, ſibi ſubiectas oues pro maiore parte ad Chriſtianæ perfectionis formam conformarint: vt ſi quando, illius certè Pontificatu fuerit Eccleſia Catholica, ſine ruga, ſine macula, neque habens aliquid huiuſmodi.

XXII.
CLERI VNIVERSALIS REFORMATIO.

CONTVLIT plurimum ad emaculandam Eccleſiam, inferioris Cleri, cui multam operam Paulus adhibuit reformatio; quandoquidem arbitraretur, nihil eſse, quod alios magis ad pietatem, & Dei cultum aſsiduè inſtruat, quam eorum vita, & exemplum, qui ſe diuino miniſterio dedicarunt. Cum enim à rebus ſeculi in altiorem ſublati locum conſpiciantur, ac in eos tanquam in ſpeculum reliqui oculos conijciant, ex ijſque ſumant quod imitentur; eapropter ipſe forma factus gregis, ſtudium præcipuum impendere non neglexit, vt Clerus in ſortem Domini vocatus, vitam, moreſq. ſuos omnes componeret; vtque ab exemplo ſuo, habitu, geſtu, inceſsu, ſermone, alijſque omnibus rebus, nihil niſi graue, moderatum, ac religione plenum præſeferret; ac leuia etiam delicta, quæ in ipſis maxima eſsent, omni conatu effugerent; vtque eorum actiones cunctis afferrent venerationem. Huius rei curam in Vrbe Vicario Cardinali, alibi verò Prælatis Eccleſiarum commendare numquam intermiſit; vtque alias à ſummis Pontificibus, & à ſacris Concilijs, præcipuè verò à Tridentino, de Clericorum vita, honeſtate, cultu, doctrinaque retinenda, ac ſimul de criminibus, necnon ſecu-

laribus

laribus negotijs fugiendis copiosè, ac salubriter sancita fuerunt, eadem sanctè, & inuiolabiliter seruarentur. Huic rei Concilium totius cleri Gallicani Parisijs, & aliud prouinciale in Belgio, alia autem plurima alibi compr bauit; vtque Prælati Ecclesiarum ad præscriptum eorum, vitam suam, ac totius Cleri componerent inuigilauit. Præterea Clero Vaticano, vt reliquis exemplo esset Canones præscripsit.

XXIII.
REGVLARIVM CVRA ET IN EOS BENEFICIA.

ANTE omnia verò, cum non ignoraret, ex monasterijs piè institutis, & rectè administratis, multum in Ecclesia Dei splendoris, atque vtilitatis oriri in hoc etiam potissimum vigilantiam Pontificiam exercuit, vt omnes Regulares tam viri, quam mulieres, ad regulæ, quam professi sunt præscriptum vitam instituerent, & componerent; atque inprimis, ad suæ professionis perfectionem, vt obedientiæ, paupertatis, & castitatis, ac si quæ alia sunt alicuius Regulæ, & Ordinis peculiaria vota, & præcepta, ad eorum respectiuè essentiam, nec non ad communem vitam, victum, & vestitum, conseruanda pertinentia, fideliter obseruarent. Huic rei, vbi quidem collapsa esset vetus, & regularis disciplina, vt instauraretur; vbi autem conseruata esset, vt constantius perseueraret inprimis Prælatos sanctitate morum insignes, & zelo perfectionis spiritualis æstuantes præfici, aut præficere voluit: deinde Protectores Ordinibus imposuit; visitatores vbi opus erat destinauit; priuilegia ferè omnium Regularium aut confirmauit, aut innouauit; inde etiam saluberrimas leges, vel condidit, vel moderatus est, vel ad vsum reuocauit; & ne quid ab eo desideraretur, gratijs, indulgentijs, fauoribus, largitionibus, & alijs Apostolicæ benignitatis signis, ad perfectionis fastigium omnes inuitauit. Confirmauit inter alios Cassinensibus, Cisterciensibus, Cælestinis, Mercenarijs vtriusque instituti, Basilianis, Fuliensibus, Canonicis regularibus, Dominicanis, Franciscanis, Carmelitis, Eremitis S. Augustini, Seruitis, Montis Virginis, Montis coronæ, Iesuatis, Ioannitis, Congregationibus Oratorij, S. Maioli, Clericorum infirmis seruientium, Theatinis, Societat. Iesu, Militaribus S. Spiritus, S. Stephani, S. Iacobi Ordinibus, Paulinianis, & alijs Religiosis priuilegia, dato singulis Ordinibus singulo diplomate. Pro reformatione Monasteriorum, & Congregationum multa saluberrimè, & inter hæc, ne plures, quam ex reditibus, vel

ex eleemosinis certis possent educari, recipiantur Nouitij; ne per emendicata secularium,& personarum extra regularium suffragia honores, aut dignitates, aut impunitatem quærere audeant regulares; ne mulieres seculares, claustra, etiam sanctimonalium, etiam cuiusuis aut prærogatiuæ, aut facultatis prætextu ingrediantur; ne alibi quam coram Prælatis proprijs,vel coram Conseruatoribus, Regulares, tam debentes, quam delinquentes conueniantur, & alia vt dixi plurima, saluberrimè constituit. Indulgentias nullo certo auctore, nullisue indubitatis monimentis à Regularibus habitas, antiquauit, atque amplissimas, de quibus nulla dubitatio suboriretur, habitum regularem suscipientibus, professionem emittentibus, in mortis articulo pœnitentibus, & contritis, Missam primam celebrantibus, ac omnibus præsentibus, spirituale aliquod exercitium facientibus, Ecclesias sui Ordinis visitantibus, in festo principalis sui Ordinis Patroni, vel sacra Communione refectis, vel rem diuinam facientibus, Orationi mentali intentis, culpas proprias in capitulis confitentibus, Prædicatoribus, atque lectoribus, missis in terras & ditiones infidelium, aut Hæreticorum ad concionandum, aut Catholicos docendum, & Hæreticos ipsos ad fidem Catholicam conuertendum, & Ecclesiæ gremio reducendum, concessit. Carmelitas discalceatos, adeoque omnes alios mendicantes, à solutione Quartæ funeralis exemit, eaque de re Concilij Tridentini sanctionem declarauit: non minus quam alias eiusdem Concilij Tridentini, de Regularium foro, & de alijs præiudicialibus constitutiones, interpretatione, vel illustrauit, vel leniuit. Capitulorum, & Prefectorum Ordinum Generalium tempus definiuit. Collectori Apostolico in Lusitania, vt potestate in Regulares concessa, vel numquam, vel parcissimè admodum vteretur imperauit, Fuldensibus item Monachis, suprema Rudolphi Imp. voluntate Abbatem intrusum, ea dignitate per Caëtanum Archiepiscopum Nuncium deiecit, libertatemque Monachis restituit. Quosdam regulares Congregationibus disjunctos, in vnum corpus redegit. Patres Capucinos, in Gallijs maximos animarum prouentus, prædicationibus, & disputationibus eloquentissimis, doctrinisque facientes, atque adeo domicilia innumera, multiplicantes, vt sacrum pœnitentiæ officium administrarent, legibus soluere (quamquam & magni proceres flagitarent, & vtilitates exposcere viderentur quamplurimæ) recusauit: quod id ad conseruationem integritatis eorum disciplinæ iudicaret opportunum: nihilque eorum prætermisit, quæ ad Clerum Regularem reforman-

formandum, ornandum, excitandum, & ab omnibus iniurijs vindicandum pertinere existimauit: vt sanctiore disciplina, vel restituta, vel amplificata, sanctè, purè, innocenter in sancto prælucerent, & in tranquillato statu, tantò ardentius salutem animarum procurarent, quantò amplioribus beneficijs à Sede Apostolica cumulatos se esse agnoscerent.

XXIV.
ERVDIENDI POPVLI STVDIVM.

REFORMATO ad hunc modum Clero tam Seculari, quàm Regulari, quo velut colono ad excolendam vineam Dominicam, adque vberes fructus animarum faciendos vteretur, ad id, quod præcipuum est officij Pontificij, vt *fratres confirmaret*, & Fidem Orthodoxam aut propagaret, aut tueretur, animum intendit. Ergò, vt maiorem authoritatem Thomæ Aquinatis doctrinę clarissimę, contra calumniam, aut odium conciliaret, illum ipsum *Doctorem, splendidissimum Fidei athletam, cuius scriptorum clypeo militans Ecclesia, Hæreticorum tela feliciter eluderet*, appellauit, honoresque huic *Diuinæ voluntatis Angelico*, vt Clemens VIII. nominabat, *interpreti*, in vrbe Neapolitana decretos, atque ab eodem Clemente constitutos comprobauit; ea intentione, vt ad diuinum illius eloquium, cæleстemque doctrinam, oraculis, & miraculis illustratam, atque apud remotissimas etiam nationes, summa cum Christiani nominis laude, atque Ecclesiæ vtilitate celebratam, Clerum erudiendis populis, tuendæque fidei Catholicæ destinatum, alliceret; vtpote ex quo solo, vel solo, ac vnico, omnis veritatis promptuario abundè colligerent, radios ad illustrationem mentium, clypeos ad defensionem Ecclesię; omnemque armaturam fortium, ad destruendam quantumuis à portis inferi conferruminatam munitionem hostium atrocium. Secundùm Thomæ scita Catholica, Doctrinam Christianam in compendium per certa capita redactam, distinctamque, & facilitati addiscentium in dialogismos accomodatam, vbique locorum in Parochialibus Ecclesijs, diebus singulis Dominicis, & festiuis, horis pomeridianis doceri præcepit, Congregationemque eo titulo, in Basilica Principis Apostolorum, ex qua velut à matrice omnes aliæ Vrbis, & Orbis Ecclesiæ, istum modum lac purioris scaturiginis in paruulos deriuandi acciperent, institutam, Archiconfraternitatis titulo ornauit, multisq. gratijs, ac priuilegijs donauit;

nauit: Scholas pias in Vrbe, ad pauperes gratis erudiendos, & instituendos condidit, atque reformauit: Collegium sub inuocatione S. Hieronymi, à Cardinale Matthæio Romæ nuper institutum, atque dotatum, ad piam egenorum scholarium, sacre paginæ, & iuris Canonici studijs incumbentium educationem; item studium Generale, per Theodorum Episcopum Padebornensem, sacri Imperij Principem, ad Catholicę fidei, ac bonarum artium profectum, in ciuitate Padebornensi erectum, sub regimine Societat. Iesu, confirmauit, multisque fauoribus dotauit. Vt in cuiusque Ordinis, & instituti Regularium tam Mendicantium, quam non Mendicantium, etiam quomodolibet exemptorum, & Apostolicę Sedi immediatè subiectorum studijs, trium linguarum, Hebraicæ, Gręcę, & Latinę; in maioribus verò, ac celebrioribus, etiam Arabicę Doctores, Regulares quidem, & eiusdem Ordinis, si in illo harum linguarum sufficientem notitiam habentes sint, sin minus, seculares, aut alterius Ordinis Regulares, qui illas actu, & diligenter doceant habeantur, constituit; quod earum linguarum cognitionem, Prædicatoribus, & Doctoribus verbi Dei, ad opus Dei operandum necessarium videret; cum magna pars infidelium, aut loquatur Arabicè, aut intelligat; & hostis humani generis si aliquandò, certè his temporibus maximè, quando Hæreses in Septentrione impunè grassantur, trium reliquarum linguarum scientia, singulari dono Dei hominibus tradita, ad ipsius Largitoris contumeliam, & fidei Catholicæ detrimentum abutantur. Itaque si vnquam earum linguarum notitia in Ecclesiâ Dei vtilis fuit, nunc cum maximè necessariam esse Paulus V. perspexit; mittendis operarijs, qui fideles in fide, & charitate conseruare, infideles ab infidelitatis tenebris educere, & Hæreticos, ac peccatores à peruersitate erroris, ac seruitute peccati, aspirante gratia Dei, à quo est omnis sapientia, liberare possent. Impleuit eo conatu partem officij Pastoralis, à Sancto Bernardo præscripti Paulus, quando indefessa sollicitudine laborauit, vt per ministerium sui Apostolatus, qui sapiunt, non desipiant; qui non sapiunt, sapiant; & qui desipuerunt, resipiscant.

XXV.

PROPAGATIONIS FIDEI DESIDERIVM, ET FRVCTVS, PRAESERTIM IN INDIIS.

PRAETEREA cupiens, Ordinis Carmelitarum fratres Discalceatos in pio propagandæ religionis zelo confouere, nihilque quod conuertendis ad fidem infidelibus, & reducendis Hæreticis opportunum in Domino iudicabat prætermittere, in ædibus per dictos fratres in monte Quirinali prope Ecclesiam Monasterij Monialium Sanctæ Susannæ, Romæ nouiter erectis, vnum Seminarium dicti Ordinis Congregationis Italiæ, sub inuocatione Sancti Pauli, in quo prædicti Ordinis fratres, qui ad messem Dominicam aptiores videbuntur, diuersarum linguarum, & controuersiarum scientiam, ad euertendos errores Hæreticorum, Schismaticorum, Saracenorum, Gentilium, & Iudæorum, aliorumque infidelium necessariam addiscere, & maioribus vigilijs, abstinentijs, alijsque virtutum exercitijs assuescere possint, indeque edoctis, pro arbitrio superiorum ad infidelium partes pro conuersione animarum proficisci debeant, motu proprio erexit. Super hæc, cum ex insinuatione Philippi Hispaniarum Regis Catholici accepisset, experientia compertum esse, quod prohibitio accedendi ad Indias, & ciuitatem Goam, alias quam per Lusitaniam, nec eum, qui sperabatur ex eo fructum attulisset, neque Catholicæ fidei propagationis negotio vtilis fuisset, vt tantum opus Dei omni sublato impedimento libere perageretur, omnibus, & singulis Mendicantium Ordinum Magistris, Ministris, seu Prioribus Generalibus, aut alio quocumq. nomine nuncupatis capitibus, nunc & pro tempore existentibus, vt cum necessitas postulauerit, quoslibet Ordinis sui spectatæ vitæ, & eruditionis Religiosos, quos ad dispensationem verbi Dei & mysteriorum fidei idoneos, & vtiles in Domino iudicauerint, ad superiores Ordinum in Indijs existentes, etiam per aliam

viam, quam per Lusitaniam, in Iaponicas, & alias illis proximas adiacentes, & finitimas insulas, prouincias, & regiones transmittere liberè, & licitè valeant, indulsit. Cum autem insuper intellexisset, Religiosos, qui Religionis Catholicæ propagandæ, & alias in vinea Domini laborandi causa, ad Indiarum partes, & certas illius Prouincias à suis superioribus delegantur, destinatas sibi prouincias, & loca non petere, verùm vel in ipso itinere immorari, vel alio deflectere non sine Religionis ejusdem dispendio, & salutis animarum detrimento; omnium saluti intendens, omnibus, & singulis cuiuscumque Ordinis, & Congregationis, ac Societatis Regularibus personis, qui ad partes Indiarum, ad fidem Catholicam prædicandam, siue alia Ecclesiastica ministeria, & in messem Domini operarij mittentur, sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda præcepit, vt memores voti obedientiæ per eos emissi, ad eas prouincias & loca recta se transferant, ad quæ ab eorum Superioribus missi fuerint, nec quouis prætextu, absque eorumdem Superiorum licentia (legitimo tamen impedimento cessante) in itinere immorentur, vel ad loca eis non destinata declinent, mandauit. Vt autem istud ministerium sine sordibus, & sine labe, sanctè, purè exercerent, multa ad conuersionem infidelium, & Hæreticorum pergentibus præscripsit, ac plurima interdixit; ne forte per eos nomen Domini potius blasphemaretur, quam sanctificaretur. Saluberrimis monitis editis, plurimos, ac fere innumerabiles Religiosos, Dominicanos, Minoritas, Carmelitas discalceatos, Augustinianos, Societatis Iesu Patres, & alios in Indias Orientales, & Occidentales, nec non in varia Septentrionis Regna hæresum tenebris occupata, transmisit, qui sementem Euangelij vel spargerent, vel à zizanio expurgarent. Ex Capucinis nouissimè ad Regnum Conganum, duodecim viros, sanctitatis, & eruditionis eximios ablegauit, qui vineam Dominicam ibidem, vel plantarent, vel potius excolerent. Apud Sinas, Matthæum Riccium Societatis Iesu Theologum, vna cum socijs, in discutiendis teterrimis tenebris non infeliciter laborantem, subsidijs quam maximis potuit adiuuit. Nam & inusitatis terram sane auxit fauoribus; & dignam Pontifice bibliothecam apud Sinas instruxit, vt ea esset perpetuum fidei ab Apostolica sede in eos terrarum fines deriuatæ monimentum. Tulit fructum nauatæ à Patribus Societatis Iesu in illis amplissimis Regnis operæ; cum illi apud Xauceum, Nanchinum, Nanchiunũ, Pechinum, & in alijs celeberrimis Sinensium emporijs constitutis

domi-

domicilijs, & exinde in vniuersam Sinensem regionem excursionibus factis, plurimos, non tantum è plebe, sed etiam ex nobilitate, quin & ex Regia Christo aggregassent, Christianorumque nomen in inaccessibilibus Regnis propagassent; adeo vt illa tenella infans, infantiles nunc iam excutiat fascias, & in grandiorem aspiret ætatem; cui opus fuerat Antistites adhibere. Creauit propterea Archiepiscopum Goanum; Episcopos verò Cocinensem, Malacensem, Sinensem, Macaensem: ac insuper Archiepiscopum Christianorum S. Thomæ; vt non omiserim etiam Archiepiscopos Platensem, Cranganorensemque, & Episcopos Trugillensem, Arequipensem, Guamangarum, Pacensem, Barrancensem, S. Iacobi Esterensis, quorum cathedras in Indijs Occidentalibus erexit, Fidei, & Religionis Catholicæ amplificandæ. Tulit, & alibi locorum non dissimilem fructum ex missionibus Paulus. Ex eadem Soc. Iesu, Balthassar Barreira in India Orientali Regem Serræleanæ eiusq. duos fratres, & quatuor liberos fonte sacro ablutos, Christo concorporauit: alij in noua Francia signis, & virtutibus illustres plurimos fidei radio illuminarunt. Ex ipsa illa Societ. Ioannes Antonius Marietta, siue quis alius Eliam Patriarcham Babylonium, ad gremium Catholicæ Ecclesiæ reducere tentauit Andreas verò Lauicius, Demetrium Moschorum Ducem, Sedi Apostolicæ obsequentem effecit; ac procul dubio vniuersam Moscouiam Romanæ Cathedræ adiunxisset, nisi inimicus humani generis tantam felicitatem genti inuidisset. Ex Dominicanis, Fr, Mattæus Erasmus Armenus Archiepiscopus Nexiouanensis, Fr. Augustinus Armenus, & Fr. Paulus Maria Cittadinus Italus, vna cum P. Fr. Benigno à S. Michaele Romano, & alijs Patribus Carmelitanis Discalceatis, & Augustinianis in Persidem missi, non tantum plurimos Schismaticorum, & Hæreticorum, Giulfanos, Chaldæos, Arabes, Nestorianos, Georgianos. & alios, sed etiam ipsum Armeniorum Patriarcham Melchisedechum, ad purissimę veritatis agnitionem; quin & ipsum quoque Regem Persarum, qui Catholicis Sacerdotibus ex Europæis Regnis venientibus facultatem prædicandi, remque diuinam, & publicè, & priuatim faciendi permiserit, legationemque honorificam ad Paulum Pontificem miserit, adduxerunt. Ex Patribus Capuccinis aliqui, in Brasilia magnum operæ pretium in conuersione gentilium fecerunt. Ex Minoribus Obseruantibus, F. Ludouicus Sotelo Professor, Idate Massamune in Imperio Iaponico Regi Voxij persuasit, vt Legationem ad Paulum Pontificem destinauerit; in qua fateretur, mysteria multa de ritu, & cæremonijs Christianorum ab eius

ore audita, vera esse, & salubria, ac sine omni dubio suscipienda, nisi illum aliqua negotia inpræsens deturbarent, & (vt scribebat) inexplicabiles causæ detinerent. Permittebat tamen suos subditos, Christianos fieri, simulque flagitabat religiosos Minoritas, cum plenaria facultate, ad Christianitatem plantandam ad se mitti, Prelatum aliquem Archiepiscopum Minoritam, cum plenaria Sedis Apostolicę potestate in Regno suo constitui, Episcopos designari, gladio; & pileo consecratis inuestiri, seu exornari, in quo ille quidem permittebat omnia arbitrio Pontificio, simulque promittebat omnem operam, in Monasterijs ędificandis, sumptibus necessarijs assignandis, & alijs quæ opportuna forent ad propagandam sanctam Dei legem suppeditandis.

XXVI.

CHALDAEORVM VNIO.

De Patriarcha Babylonico, & reliqua Chaldæorum natione res est. Chaldęorum gens, olim sapientia, opibus imperio adeo celebris, hodie misera seruiture oppressa, Turcis, ac Persis subiacet; diuersisq. nationibus admista, Mesopotamiam incolit, per vicinas regiones, Indiam vsque Orientalem dispersa, Christi fidem profitetur; sed erroribus infectam grauissimis, pro quorum differentia Chaldæi quoque inter se diuiduntur. Nam alij ex ipsis appellantur Iacobitæ; alij Nestoriani. Iacobitæ à Iacobo Dioscori discipulo dicti, hæresim Eutychianam sequuntur, quamquam Eutychem anathematizent. Nestoriani, Nestorianam: atque vtraque pars proprium habet Patriarcham. Qui Iacobitas regit, Antiochenum se Patriarcham nominat, etiamsi minime illam Ecclesiam obtineat; sed Amed, seu Charemet resideat; quæ ciuitas est valde nobilis, & ampla in Mesopotamia. Ad quem Gregorius XIII. Nuncium Apostolicum misit, cum confirmatione Patriarchatus, ac Patriachali pallio, Leonardum Episcopum Sidoniensem, annò Salutis MDLXXXIII. spe motus, quam in eo excitauerat reconciliationis illius Patriarchę cum sancta Apostolica Sede Nehemes eius frater, olim & ipse Iacobitarum Patriarcha, qui declinandæ Turcarum persecutionis causa, ad Gregorii charitatem confugerat. Legationis suæ successum parum felicem Episc. Sidoniensis reuersus, infecta re, renunciauit postea Sixto V. Commentario diligenter perscripto, in quo multa scitu digna leguntur

tur de hac natione. Neſtorianorum autem Patriacha Eccleſiæ Babylonis præeſt, eiuſque reſidentia locus eſt monaſterium ad oppidum Muſul, in ruinis antiquæ Niniuis, vt aiunt ædificatum. Diſſident inter ſe Iacobitæ, atque Neſtoriani, odio implacabili: ſed Neſtoriani numero, atque opibus prȩſtant; quorum ad trecenta millia, & amplius domorum recenſentur: cum familiæ Iacobitarum numerum octuaginta millium non excedant. Itaque Patriarchȩ Neſtorianorum ampliſsima eſt authoritas, eaque in Indiam ſe extendit. Nam Chaldȩi, qui Goȩ, Cocchini, Angamalæ, atque in Inſula S. Thomȩ ante aduentum Patrum Societatis Ieſu reperiebantur; omnes pariter profeſsione Neſtoriani, obediebant Patriarchȩ Babylonis. Nunc quidem magna eorum pars, ſtudio, ac diligentia eorumdem Patrum Societatis Ieſu, ad Eccleſiam ſanctam Catholicam reuerſa, ſummum Pontificem veneratur, defunctoq. nuper Metropolitano Chaldȩo, ſucceſsorem ab Apoſtolica Sede ſuſcepit Archiepiſcopum Angamalenſem, à Clemente VIII. ex Societate Ieſu ordinatum. Ex Chaldæis Neſtorianis, cum nonnulli ſedente Iulio III. ſe ab obedientia Patriarchæ ſubtraxiſsent, eiurataque Neſtoriana hæreſi, in communionem Catholicæ Eccleſiæ veniſsent, illis Summus Pontifex, vt poſtulauerant, Patriarcham ordinauit; eundem illum, quem ipſi hac de cauſa legauerãt, Simonem Sulacham Ordinis Sancti Pachomij Monachum. Is cum Patriarchali pallio, atq. titulo Patriarchæ Aſsyriorum Orientalium ad ſuos redijſset, Charemet, ſiue Amed reſidens, Archiepiſcopos, Epiſcopos, & Sacerdotes quamplurimos ordinauit; vnde Chaldæorum natio vni Patriarchæ vſque ad illa tempora ſubiecta, in duas partes diuiſa fuit. Sulacha deinde à Turcis, aduerſariorum opera, vt fertur, è viuis ſublato, in eius locum ſuffectus Abdieſu eiuſdem Ordinis Monachus, vir mirificæ eruditionis, linguarum varietate, & ſacrarum litterarum notitia illuſtris, Romam ad Pium IV. pro confirmatione venit, atque Tridentino Concilio interfuit. Vnde ad ſuos reuerſus, plurimum profecit; multoſque ex Neſtorianis ad Eccleſiam Catholicam conuertit, acceptamque ab Apoſtolica Sede auctoritatem valde propagauit; quam eius ſucceſsores poſtea conſeruare ſibi, aut neſcierunt, aut non potuerunt. Nam qui ei ſucceſsit Ahathalla, & ipſe Monachus eiuſdem Ordinis, parum vixit: & Denha Simon poſtea ex Archiepiſcopo Gelu, & Seerth factus Patriarcha, nec ætate, neque doctrina idoneus tanto muneri, tempore, quo Sidonienſis Epiſcopus Nuncius Apoſtolicus in Orientem profectus eſt, relicto Charemeth, vbi alij

Patriar-

Patriarchæ Orientalium Aſsyriorum reſederant, potentiæ cedens Patriarchæ Babylonis, ad fines Perſidis in Prouinciam Zeinalbeth ſeceſserat. Quo loco etiam hodie manet eius ſucceſsor Simon quoque & ipſe vocatus, exiſtimatione, ac numero ſubditorum, prædeceſſoribus longe inferior: ita vt Patriarchæ Babylonis ſtatus nunc videatur in priſtinum reſtitutus, æmulo ſponte ſua quaſi in exilium relegato. Qui nuper ſedem Babylonis obtinebat, Mar Elia Chaldæorum Patriarcha, multo minus quam prædeceſsores ſui domeſtico diſſidio laborabat, ſubiectamque eius obedientiæ nationem pacificè gubernabat; Metropolitis, Epiſcopis, & Clero, non modo obtemperantibus ei, ſed ipſum valde diligentibus. Is ex hac occaſione Paulo Quinto inclinauit. Contigit (ita diſponente diuina prouidentia) vt inter eos pauperes, quibus anno primo ſui Pontificatus Paulus V. ſolemni ritu pedes lauit quinta feria maioris hebdomadæ, duo reperirentur Chaldæi, vnus Monachus, alter Laicus, qui Sanctorum Apoſtolorum limina viſitaturi, paulò ante Romam venerant. Hi poſtea domum reuerſi, cum renunciaſsent Eliæ Babylonis Patriarchæ, cuius obedientiæ ſubiacebant; quanta paterni amoris ſignificatione Summus Pontifex eos excepiſset, eiuſq. nomine munera nonnulla illi attuliſsent, & libellum reddidiſsent profeſsionis Fidei, quæ Orientalibus ad Vrbem venientibus credenda, confitendaque proponitur; ipſe tanta Pauli in ſe, ſuoſq. commotus charitate, quamprimum Legatos ad ſummum Pontificem decreuit, qui ei gratiàs agerent, vtq. communem patrem, ac Dominum illum agnoſcerent, & illius obedientiæ ſubiectum ſe eſse ſignificarent. Profitebatur enim Patriarcha, vnum idemque cum Romana Eccleſia de fide ſentire. Nam Chaldæi ſedem Babylonis ab Apoſtolica Sede conſtitutam, & ſubinde Fidei doctrinam ab eadem accepiſse, conſtanter affirmant. Et quamquam maniſeſtiſsimis implicati eſsent Neſtorij erroribus, atque hæreſibus; oſtendere nihilominus omni ſtudio contendebant, differentiam inter Orthodoxos, & ipſos conſiſtere in verbis tantummodo, non autem in ſenſu verborum. Legati ſtatim ac iter ingreſsi fuerant, in latrones inciderant. Itaque alios decernere oportuit. Multis & hi quoq. calamitatibus afflicti, etſi Romam perueniſsent, nihil egerant, imo Legationem ſuam ſuſpectam reddiderant. Perterriti enim, quia audiuiſsent, quam execrabile eſset, & quam odioſum apud Romanos Neſtorij nomen; vt Neſtorianæ hæreſis inuidiam declinarent, nonnullas abſtulerant paginas ex libris, quos ad recognoſcendam doctrinam fidei, quam profitebantur, & Eccleſiaſticos eorum ritus obtu-

obtulerant; ita persuasi à subdolo quodam interprete neophyto antea Hebræo, eapropter dimissi, re infecta redierant. Istud cum in eorum reditu Patriarcha postea intellexisset; & ex his, quæ Legatis Romæ acciderant, cognouisset, negotium imprudentia eorum perturbatum, inuersumque fuisse, statuit, inito cum Episcopis suis consilio, denuo Legatum mittere; qui non tantum officia obedientiæ, atque obseruantiæ summo Pontifici debita præstaret; sed rationem fidei, quam Chaldæi profitebantur redderet; ac si error aliquis in eorum professione reperiretur, correctionem ab eo humiliter postularet. Itaq. venit ab eo Adam Archidiaconus Cameræ Patriarchalis, Monachorum Chaldæorum Archimandrita, vir doctus, & prudens, qui Paulo Quinto litteras Patriarchę sui reddidit, & vna cum eis Fidei professionem, atque commentarium à se iussu Patriarchę compositum, de conciliatione dogmatum Chaldæorum cum Fide Catholica obtulit, postulauitque summa animi demissione, vt cuncta diligenter examinarentur, expenderenturq. & pro necessitate saluti eorum consuleretur. Consuluit porrò Paulus; & toto triennio, quo Adamus Romę hęsit, vt professio Babylonia expenderetur, atq. corrigeretur, ac inprimis vt ipse Adamus in Fide Ortodoxa instrueretur, Andreæ Iustiniano Dominicano Commissario Generali sancti officij commisit: qui ex hęresibus Nestorij, Pauli Samosateni, Theodori Mopsuesteni, Macarij Antiocheni, & aliorũ Hęreticorum à Patribus, & Oecumenicis Concilijs damnatorum, professionem illam consarcinatam cum Adamo ostendisset, ipsum illum de diuinitate, de vnitate personę, de duabus Christi naturis, & voluntatibus, deq. alijs mysterijs Incarnationis Dominicę tam exactè instruxit, vt ipse Adamus sermones duos doctissimos, alterum quidem de fide Catholicà ad fratres suos Chaldęos, scilicet, de primatu sanctæ Apostolicę Sedis, de pręeminentia auctoritatis, & doctrinę summi Pontificis, de confessione vnius Dei, de Trinitate diuinarum personarum, de generatione æterna Verbi Dei ex Deo Patre, de secunda generatione Filij æterni, qui incarnatus est, & natus est iterum cum carne, de distinctione rectà personæ, deque duabus voluntatibus, & duabus operationibus in Christo; alterum autem contra hæreses dissentientes à veritate Ecclesiæ Catholicæ Romanæ composuerit, quos Paulus Pontifex non indignos iudicauit, vt vna cum dogmatica, & professione fidei Catholicæ, à Theologis Romæ conscripta, & litteris Pontificijs vtraque inserta, Babylonio Patriarchæ mitteret, ad aperiendos errores, in quibus decepti miseri versabantur. Effecit Pontifex, coo-

perante

perante Fr. Thoma Nouarienſe, Cuſtode Monaſterij Franciſcanorum Alepi, vt Patriarcha Elias, vna cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, Monachis, Clero, & populo, apud Amed Synodo celebrata, ex ſententia Concilij datis profeſsionis fidei, & dogmaticis litteris ſeſe Sedi Apoſtolicæ permiſerit, omniaque Catholicæ, & Apoſtolicæ eius doctrinæ contraria reiecerit; addita pollicitatione; *Et ſi fuerit aliquid, quod non placet vobis ex his, quæ miſimus, faciemus vt placeat vobis.*

Ego Elias per gratiam Dei Patriarcha Orientis ſubſcripſi.
Ego imbecillis Gabriel, Archiepiſcopus Neſino, ſubſcripſi.
Ego imbecillis Elias Archiepiſcopus Sebert, ſubſcripſi.
Ego imbecillis Ioſeph Archiepiſcopus Inſulæ, ſubſcripſi.
Ego humilis Timotheus, Archiepiſcopus Hieruſalem, & Amed ſubſcripſi.
Ego Abraham Epiſcopus Vebdonſores, ſubſcripſi.
Item ego Iohannes Ieſu Archiepiſcopus loci Ciuitatis Van, veni poſt congregationem, ſubſcripſi.

Pro hoc tam inſigni beneficio quantam grati animi ſignificationem Paulo Pontifici Maximo, quantamue venerationem oſtenderint, ex carminibus à Gabriele Archiepiſcoporum ſeniore, poſt abſolutam Synodum in laudem illius Chaldæo ſermone, & artificio compoſitis, & ex formula precum Chaldæis conſuetarum haud obſcurum erit. Pangebat itaque;

Solem, qui eſt in firmamento Eccleſiæ, & ſplendorem omnium Congregationum, & Caput omnium Patrum, Petrus te caput radicauit.

Radix es ſacerdotij, & Paſtor maximus Paſtorum, & Caput omnium profeſsionum, & Petrus pallium te induit.

Semita es ſacerdotij, & conſtitutor Eccleſiarum, & Chriſtianitatis, & Præfectum Theſauri ſpiritus te tamquam obiectum poſuit.

Tranquillitas viæ Chriſtianæ tu es in veritate, & conſtituens fidem, & ego egenus tibi ſeruiam.

Captiuus ſum ſublimitatis tuę, & ſeruus pauper Dominationis tuę, tu clemens mihi eſto per gratiam tuam, & imbecillitatem meam intra caulam tuam annumera.

Gloria ſublimis puritatis tuæ; non eſt dignus ſeruus tuus humilis Gabriel abiectus Chaldæus: & humilitatem eius à morte fac ſentire, ideſt

ideſt, humilitatem eius à mortuis excita, vt ſentiat.

Ardet ignis amoris tui in corde totius gregis tui, & ego plenus peccato ſeruus tuus, cupio portam tuam pulſare.

Vice (vocandi caſus, ſumitur pro platea, in qua ſit fons) à cuius ſanctitate fluunt, & potant gregem tuum aquis tuæ doctrinæ, & illum qui de tua planta aruit.

I.

Soli perfecto, qui per ſuam lucem illuminat Eccleſiam.
Perfectus, mundus, ſplendor eius laudabilis ſplendere facit congregationem.
Qui ſuo ſplendore laudabili honorabili conſtituens eſt agmen.
Lux eius laudabilis honorabilis in ſacerdotibus plenis veritate.
Illuminat, ſplendere facit, conſtituens plenos veritate dilecta.
Eccleſiam, congregationem, agmen, veritatem dilectam decoram.

II.

Paſtori vigili, Patri noſtro illuſtri, continenti, & decoro.
Vigili, admirabili, miro, mundo, honorabili, & eleganti.
Patri noſtro miro, & capiti Eccleſiæ laudabili, & illuſtri.
Illuſtri, mundo, Eccleſiæ mundæ dilecto, & candido.
Continenti, honorabili, laudabili, dilecto, laudato, & mundo.
Et decoro, & eleganti, & illuſtri, & candido, & mundo, & electo.

III.

Papæ Paulo cuſtodi Sedis Petri, & Pauli.
Paulo Apoſtolo honorabili, laudabili Ieſu Chriſti.
Cuſtodi honorabili Domini, dilecti congregationis Cleri.
Sedis laudabilis dilectæ, laudatæ, diligentium legem.
Petri Ieſu congregationis diligentium Chriſtum Deum.
Et Pauli, Chriſti, Cleri, legis, Dei, populi.

IIII.

Pax ſuper vos Sacerdotes illuſtres Eccleſiæ Romæ.
Super vos ſint miſericordię, diligentes Ieſu Domini, ſeculorum,
Sacerdotes diligentes Regis Chriſti habitantis in excelſis.
Illuſtres Ieſu Chriſti Domini noſtri, qui redemit populos.
Eccleſiæ Domini habitantis, qui redemit plenos maculis.
Romæ, ſeculorum, in excelſis, populos maculis corporeis.

Artificium, & elegantia horum carminum exprimi in verſione non potuit: cum alioquin Chaldaici idiomatis periti fateantur, elegantiſsima, & artificio ſingulari compoſita eſse. Præterea canebat

 ſe-

ſequens votum, ſeu poema, tempore ieiunij Ionæ, vt ipſi appellant, in Eccleſia Amed; quod quidem idiomate Chaldaico, ordine alphabetico, in laudem Pauli Quinti applicarant, præſente, & audiente eodem Fr. Thoma Nouarienſe Minorita.

O qui creditis in vnum Deum trinum in perſonis, venite celebremus feſtiuitatem feſtiuitatum Papę Romæ.

Fili Dei, qui aduentu tuo redemiſti capita nationum, libera, & ſalua ab omnibus malis Papam Romæ.

Gigas ſeculorum, quem exaltant ſurſum in excelſis, exalta ſedem, & extolle potentiam Papæ Romæ.

Iudicans omnes, cum iudicaueris omnes gentes, ſit patrocinium pro nobis oratio Papæ Romæ.

Pignus, quod es ex nobis, quo reconciliati ſunt ambo mundi, ſeda motus noſtros perturbatos, per deprecationem Papæ Romæ.

Portus vitę, quam pollicitus es diligentibus te, adduc nos ad portum tuum, per interceſsionem Papæ Romæ.

Victor, per quem vincunt iuſti malos callidos, da victoriam Paulo Regi noſtro Papæ Romæ.

Fortitudo fortium, fortificans imbecilles, adiuuans ſanos, fortifica, & adiuua in quacunque re proſpera Papam Romæ.

Optime, qui poteſtatem dediſti ſuper theſaurum ſuum chariſsimis tuis electis, guberna diuitias tuas per theſauri tui cuſtodem Papam Romæ.

Prouide, qui prouides omnibus per charitatem, & miſericordiam, prouide timentibus te per deprecationes Papæ Romæ.

Iuſte, diligens iuſtos, & confundens omnes oppreſsores, vt conuenit, confirma ſedem Papæ Romæ.

Portus tranquillitatis, qui reficis quicumque in porta tua iacet, requieſcat in portu tuo maximus Pater noſter Papa Romæ.

Rex, qui ſedes in excelſo, & vides profunda abyſsorum, oculo miſericordiæ reſpice ſummum Pontificem Papam Romę.

Lux, quæ orta es omnibus iuſtis, & ſimplicibus, oriri fac lumen tuum ſuper vultum Papæ Romæ.

Spem, & charitatem, atque fidem teneant ſopores noſtri in anima noſtra, per interceſsiones Papæ Romæ.

Auxiliator omnium, & protector omnium pauperum, eſto nobis auxilium, per ſupplicationes Papæ Romæ.

Saluator omnium libera, & ſalua omnes noſtri generis à malo, per deprecationes Papæ Romæ.

Cruci-

Crucifixe, qui crucifixus es pro peccatoribus, & exulibus, exaudi orationem nostram, per orationes Papæ Romæ.

Sanctissime, quem sanctificant vigiles excelsi, sanctifica animam nostram, per sanctitatem sanctitatis Papæ Romæ.

Excelse, qui habitas in altissimis excelsis, extolle imbecillitatem nostram, per exaltationem Papæ Romæ.

Gloriose, cuius gloriam demonstrant vigiles, & homines abiecti, participes fac nos Domine gloriæ, gloria Papæ Romæ.

Gratiarum actionem, & adorationem, ac laudem offeramus cum exultationibus ei, qui ditauit, & triumphare fecit in omnibus triumphis Papam Romæ.

XXVII.

ARMENORVM OBEDIENTIA.

SOLEM frequentius appellabant Chaldæi, Paulum Quintum; allusione ad illud, quod Christus Apostolis, & successoribus eorum dixit, *Vos estis lux mundi*. Ad quod etiam respiciens Melchisedeh Armenorum Patriarcha, qui Catholicon titulum, in amplissimis Persarum Regnis, præsertim verò in superiore; & inferiore Armenia sibi vindicat, misso Zacharia Vartabied prædicatore Romam ad Sedem Apostolicam Legato, scriptaque epistola, Paulum Quintum, Solem per multas æquiparationes nuncupauit. Eius epistolæ exemplum, cuius frontem sigillum imagine Saluatoris nostri Iesu Christi insculpta præsigne, his litteris; *Per Melchisedech Catholicos Haios*, idest, *Magnus Melchisedech* Patriarcha *Armenorum*, circundatum ornabat, Armeno charactere, & idiomate, à Melchisedecho Patriarcha Paulo Quinto Pontifici scriptæ, Bartholomæus Abagarus presbyter sanctæ Mariæ Aegyptiacæ Armenorum Templi, & domus Hospitalis Præfectus, Italicum fecit; quod hic Latinum, eadem simplicitate, & puritate qua scriptum, visum fuit reddere.

Temporibus gloriosi, & benedicti Domini nostri Iesu Christi, Abagarus Rex quamprimum nomen eius audiuisset, inque eum credidisset, toto cordis desiderio cupiens filium Dei aspicere, nec potuisset ipse in Iudæam sese conferre, Legationem ad eum adornauit, atq. imaginem eiusdem sibi ab illo missam obtinuit. Dominum Iesum Christum supplices flagitamus, qui desideria nostra adimpleat in æternum, in gloria Amen.

Ego Melchisedech Patriarcha Armenorum, Locumtenens, & successor Apostolorum Christi, SS. Bartholomæi, & Taddæi, in loco Sancti Gregorij Magni Martyris, cum ingenti desiderio cordis scribo litteras amoris, & salutationis desiderato cunctis Christianis, supremo, & glorioso Papę Romano, Beato, & Magnifico PAVLO QVINTO residenti in Sede Apostolica, confirmato super petram immobilem manibus Patris æterni, & Filij, qui dixit; Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam; & tibi dabo claues Regni Cęlorum; & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in Cęlis; & de quo scriptum est, Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem verò ceciderit, conteret eum.

Hæc Petra postquam vniuersum Orbem circumiuisset, cecidit in Occidente, plena suauitatis diuinæ, & adorationis, & recti cultus, & Fidei, exaltata in veneranda Vrbe Romana, illuminata à duobus maioribus luminarijs, diei, & noctis dominatoribus, Sole Sancto Petro, Petra Fidei, & Luna Sancto Paulo, Prædicatore Gentium, exploratore tertij cęlorum, & inspectore. Quod cùm ita sit, reuera o Beate Sancte Pater, Tu laudis, & gloriæ summam obtinuisti; similis cęlo varijs luminibus illustrissimo, & omnibus ornamentis perfecto. Ante cuius gloriæ maiestatem, quomodo nos poterimus comparere? Nihilominus, quamuis fragiles, & infirmi, & abiecti simus, sacrosanctam bonitatem gloriæ vestræ alloquemur.

1. Quemadmodum Cęlum habet duo luminaria magna nobilia, Solem in potestatem diei, & Lunam in potestatem noctis, eadem similitudine vos potestate spirituali, velut Sol omnes Ecclesias illuminatis, & filios Ecclesiastici luminis procreatis, vt cum aurora illuxerit, & sponsus de thalamo suo aduenerit, ad ipsum cum grege illustrato conscendatis.
2. Et sicut Sol luce splendida, Lunæ, & stellarum tenebras depellit, illasque lucidas efficit; ita vos o Regie-Sacerdos potentissime, potentiam malignantium, & tenebrosas cohortes infidelium, cura splendidissimę pacis, qua exornatis Ecclesiam.
3. Et quemadmodum cęlum ingentis luminis Solem, & amplissima duo elementa, terram, ac mare, nec non quattuor anni partes complectitur; sic & vestra gloriosa excellentia, cęlorum instar, quattuor Orbis clymata amplectitur, & recte administrat.
4. Et sicut Sol, ad instar molæ volubilis, rotatur in circulo, duodecim animalium effigiebus signifero, eminentior inter stellas erran-

tes

tes, ſupra quas reuolutione perpetua numerat dies, & annos, vſque ad diem, quando adueniet Dominus; ita & vos cum XII. Cardinalibus, & XII. Chriſtianorum nationibus, & ſeptem donis ſancti ſpiritus, necnon ſeptem ſacramentis Eccleſiæ perſeuerabitis vſque ad diem, quo Dominus apparebit.

5. Et velut Sol numquam ſiſtitur, ſed aſsidua conuerſione immenſæ celeritatis curſum ſuum continuat, vſque ad extremum mundi diem; ita & vos conſtanti, ſplendidaque ſanctitate, in vita recta, vſque ad finem.

6. Et ſicut Sol reliqua ſydera ducit, ac regit, lumenque ſuum cæteris fœnerat; ita & vos pura, & immaculata ſanctitate multitudinem congregationis Fidelium illuſtratis, & ad voluntatem Creatoris conducitis;

7. Et quemadmodum Sol inter Arcticum, & Antarcticum vertices, & quos appellauerunt polos, irrequieto ambitu inenarrabili celeritate, voluitur; ita vos duo Teſtamenta, legis, religionis, & pietatis Chriſtianæ fundamenta poſuiſtis; & exemplo veſtro omnes ad amorem Chriſtianæ Fidei, & perfectionis inuitatis.

8. Et ſicut Sol, quandoque attollitur, quandoque deprimitur; ita & vos ab excellentiſsima veſtra gloria, vſque ad minimos ignobiles, & pauperes inclinatis, & ab hac demiſsione exaltationem meretis; ſicut & à principio Dominus Ieſus Chriſtus operatus eſt, atque docuit diſcipulos ſuos dicens; Qui ſe humiliat, exaltabitur.

9. Et velut Sol nubibus; & turbine commouet vndas pelagi, & inde tanquam in ſinum congregat nubes, eaſque vento in altum eleuat, & calore in pluuiam ſoluit, qua aridam terram, & quicquid in ea arborum, frugum, ac florum eſt perfundit, abluit, innouat; ita vos ſplendore ſanctitatis vitæ Deo placentis, & ad ſummum perfectæ, lucetis inſtar nubis à ſole irradiatæ; & à mouente Spiritus ſancti inſpiratione immerſi in Oceano profundo diuinæ ſapientiæ myſteriorum Dei affluente, plenitudinem ſapientiæ, & intellectus verbi diuini obtinuiſtis; quam cooperante fortitudine, dono Spiritus ſancti abundè diffundentes, aquam viuam irrigatis, & inundatis corda hominum ſitientia ſalutis, nec non ſanctitate vitæ, & diuini cultus ſtudio ornatis, & fructificare facitis vniuerſum mundum, fructum virtutis.

10. Et quemadmodum Sol eſt principium vitæ, & humanæ, & omnium viuentium, ſic & vos Petra viua, viuificantis Fidei in ſede collocata, vitæ originem omnibus fidelibus præbetis: cum in ſinu veſtro

ſam, eadem puritate mentis Deo placentes.

16. Et veluti ſolis lux dulcis eſt oculis intuentium, & ſuauis mentibus admirantium; ſic & veſter aſpectus deſiderabilis cunctis gentibus, recreat ſplendore ſanctitatis vitę omnes, qui vident, & qui deſiderant videre.

17. Et quemadmodum orbis, quo ſol fertur, continet paradiſum terreſtrem, & arborem fructus vitę feracem, ab omnibus generationibus expetitum; ſic & vos lucidum Dei Templum, Apoſtolicæ dormitionis monumentum, Sanctorum in Chriſto quieſcentium cęmeterium, nec non lignum viuificum Dominico ſanguine imbutum, quod profert, & olim protulit fructum vitæ immortalis, cibum qui de cęlo datus eſt in ſalutem.

18. Et ſicut Sol ſplendidiſsimus, ardentes, & clariſsimos innumerabiles radios effundens, rapit in ſui admirationem omnes homines, & incitat ad laudes Deo perſoluendas; ſic & vos tantam filiorum in Chriſto renatorum multitudinem, quanta non poteſt numerari Eccleſiæ protuliſtis, iuxta quod vobis Deus promiſit, Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cęli, & ſicut arenam, quæ eſt in littoribus maris.

19. Et velut ille eſt, quaſi glorię Dei tabernaculum, quo inuiſibile lumen ſuum abſcondit; ita & vos fide veſtra Orthodoxa, illam lucem, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, quam nullus humanus intellectus poteſt comprehendere, ideſt myſterium verbi Dei incarnati, quaſi tentorio lucidiſsimo texiſtis, & tegitis, quia dictum eſt; Deum nemo vidit vmquam vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris ipſe enarrauit: quemadmodum ipſe Verbum caro factum, in incarnationis ſuæ temporibus Petro reuelauit.

20. Et quemadmodum cęlum Solis, eſt porta domus Dei, & via, per quam iuſti intrabunt in eam, & oſtium felicitatis, in quo Stephanus vidit Ieſum Filium Dei ſtantem à dextris virtutis Dei; ſic & vos eſtis Doctor veræ confeſsionis Fidei myſterij incarnationis diuinæ, Dei, & hominis Filij Dei Ieſu Chriſti Domini noſtri, quam dum credentibus proponitis, illos ad cęli conuexum manuducitis, & ad aſpectum Dei veri adducitis; ſecundum quod Petro Dominus dixit, Sequere me, & ipſi ſequentur te.

21. Et quemadmodum Deo Verbo incarnato, in Bethleemi ſtabulo ex immaculata Virgine naſcente, cęli cęlorum lætitia inenarrabili exultauerunt, & ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ

cęleſtis

cęlestis, laudantium Deum, & dicentium, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis; sic repræsentatione eiusdem incarnationis Filij Dei, quam in Ecclesiæ vestræ amplissimo sacrario, Pontificia cum maiestate, cum vniuersa sacræ Hierarchiæ multitudine, & admiranda solemnitate celebratis, omnes chori Angelorum de cęlo descendentes exultant, & agminibus ministrorum altaris commixti, canticis spiritualibus Deum collaudant, suspicientes vestram pietatem, & deuotionem venerandam.

22. Et sicut orbita solaris sustinet sibi impositam lucidam habitationem, in qua nouem chori Angelorum, & omnes animæ iustorum conquiescunt; sic & vos in vestro altissimo throno omnes ordines Ecclesiasticos, ad instar Hierarchiæ cęlestis in Ecclesia Orthodoxa à vobis dispositos, & à Christo institutos.

23. Et sicut ille idem orbis Solis, dicitur sedes Altissimi; quia creator vniuersi, secundum quod prædicatur, sedet super cęlum cęli ad Orientem; sic vestra sedes Apostolica, est locus requiei diuinæ, iuxta quod dictum est; Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.

24. Et velut Solis gloria est indicibilis; sic & vestra maiestas est inenarrabilis. Et ideo pauca hæc, quæ in principio nostri sermonis balbutiendo vobis representauimus, ne despexeritis: quamuis vos qui supra hanc Petram pretiosissimã sedetis in gloria infinita, & immensa, sitis solus Rector, & Gubernator cęli, & terrę, cui datę sunt claues Regni cęlorum; & cui dictum est, Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cęlis. Quod cum ita sit, vt nemo sit quem inter mortales Deus altius pręterquam vos exaltauerit, & in tam sublimi maiestatis solio collocauerit; quis terrestrium poterit vnquam eminentissimam vestrã gloriam recensere? Cum certum sit, vos esse in tam altissimo honoris gradu collocatum, & supra omnes homines à Deo prędilectum; ad mensuram scilicet charitatis vestrę, qua prę cęteris Deum dilexistis, iuxta illud, Simon diligis me, plus his? dictum Petro, cui pro tanta dilectione Christus dixit; Pasce oues meas; Pasce agnos meos: & qui trina responsione, trinam negationem aboleuit; & amorem suum trinoq; Deo, & vno consecrauit, viuenti in secula sempiterna, postquã nomen Dei agnouit, quod Deus charitas est; qui ab inflammata sua bonitate, sicut mundum creauit; ita etiam descendit de cęlis propter nostram salutem; & incarnatus, homo factus est, &

passus

passus, & mortuus, dilectionem præcepit dicens; Si diligitis me, mandata mea seruate. Et hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, & in hoc cognoscent homines, quia discipuli mei estis, si charitatem ad inuicem habueritis. Nam si quis dixerit, diligo Deum & fratrem suum oderit, mendax est; & qui odit fratrem suum, homicida est. Præterea Christus dixit; Si hęc omnia feceritis, tunc verè discipuli mei fueritis; & ego vos diligam, & dabo vobis Regnum æternum. Cum igitur hæc sit voluntas Dei, & nobis incumbat sequi voluntatem illius, ac obtemperare voci mandatorum diuinorum, atque ab obedientia sese attollere ad amplexus dilecti Iesu Christi; quemadmodum maiores nostri, qui Deo placuerant fecerunt; & inter hos noster antecessor nationis Armenorum, sanctus, & gloriosus pater Gregorius Magnus Martyr, qui dilectione inflammatus cum Rege neophyto, & quamplurimo populo ab Oriente in Occidentem venerat, adorare Petram Fidei, & Apostolicam sepulturam; vbi confirmatus in amore Sancti Syluestri, & Magni Constantini, à succenso desiderio, quo flagrabat, vnionis, commiscuit atramento tremenda mysteria corporis, & Sanguinis Dominici, eaque mixtione subscripsit vnioni inter has duas nationes. Qua per antiquitatem temporis dissoluta, nos cogitauimus, ab eodem amore fraternitatis incitati, scribere has litteras dilectionis, vobis super omnia honorando Pontifici nostro dilecto, Patri nostro maximo supplicantes renouari inter nos charitatem antiquatam; qua de causa præsumpsi, Vos Pater sancte familiarius alloqui. Namque Christus istud præceptum dilectionis fraternæ, inter omnes nationes, quæ Fide Christiana coniunguntur, confirmauit dicens; Fiet vnum ouile, & vnus Pastor: atque Patrem pro suis discipulis obsecrauit; sint vnum sicut & nos vnum sumus. Cum itaque Christus tamquam Caput omnium, confirmauerit vnionem inter membra Ecclesiæ; quis audebit contradicere illi, & à grege ipsius sese separare? Siquis porrò ausus fuerit, istud prouenerit à lupo ferociente diabolo, assueto ab initio sitire sanguinem Christianum ac bibere, & ad solam diuisionem Christianorum attento; gnaro totius doli artifice, & pestilentissimi inter Christianos odij seminatore; quærente homines, à dilectione seducere in barathrum perditionis. Propterea ignis iræ Patris æterni accensus est in vinea Dominica, quia plantatio fraterni amoris eradicatur, olim brachio illius plantata, radicata, & à Spiritu sancto irrigata. Nostra hæc est culpa, qui cum dono gratiæ diuinæ inuitati præmijs cælestibus, & roborati, accepta potestate serpentes con-

culcandi,diuisione ab inuicem dedimus locum diabolo. Confidimus tamen in Christo, qui dabit virutem, vt viuamus, & suffundamus malignum; & coronam gloriæ à Deo referamus, in vestro nomine omnium potentissimo: quia vos estis caput omnium Fidelium, & vobis incumbit membra Christi congregare, & sibi adiungere, sicut dictum est; Tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Istud à vobis nos summo desiderio, postulamus. Vestrum est, pro vestra sapientia manum operi admouere. Et quid est quod nos Christianos separat ad inuicem? Ego profecto rem nihili esse existimo. Omnes enim credentes in vnam Fidem DeiOmnipotentis conspirant, duodecim videlicet nationes Christianorum in vnum conueniunt, Trinitatem personarum, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, tres personas vnius essentiæ confitentes. Credimus etiam & confitemur mysterium Dei Verbi eodem modo, scilicet, quod Christus sit Deus, & homo perfectus, in duabus naturis vna persona, & vnus Christus. Anathema quoque dicimus Euthycheti, qui dixit coniunctionem, & Nestorio qui dixit distinctionẽ; & ex Catholico sensu confitemur; Deum, & hominem perfectum, & vnum Christum. Istud est fundamentum, & firmamentum Ecclesiæ, & omnium cæremoniarum illius. Propter quas quid altercamur? Cum illæ sint, ad honorem gloriæ Dei, iuxta intentionem sanctorum scriptorum, Istud porrò si acceptum est Deo, homines cur digladiantur? cum Ecclesia Christianorum sit hortus Dei magnus, & mensa instructa varijs ferculis Iesu Christi. Et sicut ille producit multifarios flores ornãdæ mensæ Principis; ita etiã pro ratione gustuum multæ dapes apponuntur sumunturq; sanctè seruata vnione, & communione. Mysteria Dei innumerabilia sunt, & profunda, quæ carnalis intellectus non capiat. Vestrum est itaq. Pater sanctè, remedia humanæ imbecillitati excogitare; postquam vobis à Christo data est suprema potestas, & scientia spiritualium, & temporalium, & præestis cum imperio vniuerso Orbi. Vestrum est dispersos congregare, & gregem commissum à lupo ferociente eripere. Vtinam volueritis, quemadmodum potestis omnia efficere. Gregorius Papa, nostris temporibus, Paschalis festiuitatis diem designauit, & nemo ausus fuit contradicere; neq. vobis in tam sancto vnionis negotio quisquam obsistet, si à supremo potestatis vestræ arbitrio, immortalitatem glorię vestrę in terra, & in cęlo ea cura quæsieritis. Quotquot fuere sanctorum, omnes ab auxilio diuino pręclara facinora gesserunt. Istud nos vobis adprecamur, per intercessionem SS. Dei Genitricis, & Collegij Apostolorum, Prophetarũ, & omnium Beatorũ, qui digni sitis

com-

communione hereditatis, & felicitatis ipsorum in luce sempiterna. Hæc mea presumptio, & familiaris allocutio, ne Vos, oro afficiat; quam sanctum desiderium, & amor inflammatus expressit. Nam & vehementer cupio vos aspicere, alloqui, & pedes vestros deosculari. Ceterum, quod multa mihi sint impedimento, huic epistolę cor meum indidi, quod vobis misi, per hunc fidelem dilectum Zachariam Predicatorem. Ignosce mihi Pater sancte, caput spiritualis glorię, qui vos ausim corona spirituali cumulare. Aliud quod maiestati tuę offerrem, non habui; ac preterea sciui te muneribus non egere. Laudes quas vobis scripsi, inter duo minuta pauperrimę viduę reposueritis. Significauimus vobis nostram erga vos dilectionem, & desiderium vnionis; mandato Dominico, & Patrum nostrorum, qui istud pręceperunt, obsequentes. Si à sublimi throno maiestatis vestrę ad nostram humilitatem respexeritis, nos quidem nihil vobis dignum possumus reponere: Creator tamen mundi, vobis omnia retribuet. Amore prosequimur reliquos Christianorum; cęterum vos ante omnes, propter beneficia innumerabilia, quibus nos affecisti. Armenia enim multũ illustrata est à vestra sede Aposto!. quę est fundamentũ totius Fidei Christianę. A Romanis siquidem, & à sceptro Sancti Petri prodierunt XXXX. Virgines lucidiores sole, ligno Dominico diuites, quod cum in monte Calelię reliquissent, tenebras idololatriæ ex Armenia depulerunt prædicatione diuina, & martyrij victoria. Earum sacræ reliquiæ reconditæ iacent in hac sancta Ecclesia Ecimerim; in quo loco olim altare à Noe extructum, in figuram vestræ petræ immobilis, & vestri templi amplissimi, cuius exemplar isthic monstratum est. Oramus, ne nos Pastor deseras: nos verò exemplo aliarũ Ecclesiarum, quæ hic numerosissimæ sunt, conglorificabimus in iubilo sanctum nomen vestrum; dignum omni exaltatione. Valete cum salute in Spiritu sancto, & Deo Patre, & Filio, qui vos nobiscum dilexit. Amen. Scripta 1059. iuxta supputationem Armenorum, die XV. Maij, sabbato, Anno salutis MDCX.

Eas litteras cum Paulo Pontifici Zacharias Legatus detulisset, hunc quidem benignè habuit, Melchisedechum autem inprimis à zeló dillaudauit; deinde viscera benignitatis filio reuertenti aperiens, paternè illum admonuit; vinum aquæ, in sacrò calice misceret; à sacro Trisagij hymno, Qui crucifixus es pro nobis, reijceret; Concilio Chalcedonensi subscriberet; ex formula Arabico idio-

mate transmissa Fidem profiteretur; Conciliorumque lectioni studiose incumberet, atque in rebus dubijs, Ecclesiam Romanam, Matrem, ac Magistram omnium Ecclesiarum consuleret. Præter hæc, auream Crucem cum segmento ligni sacrosancti, nec non vestes sacerdotales, ad diuina mysteria, aliaque sacra officia peragenda illi dono misit, & tum in orationibus suis memorem se illius futurum testatus est; tum omnem operam suam in re illius iuuanda pollicitus Regi, Persarun scriptis litteris, illum, & vniuersos Armenos Christianos commendauit. Secuta est inter eum, & Paulum tanta exinde necessitudo, vt is secundò, post triennium, eundem Zachariam in Vrbem reuerti iusserit, Pauloque scripta epistola omnem obsequentiam spoponderit: cui vicissim Paulus, probationem dogmatum controuersorum, ex tabulario Sedis Apostolicæ depromptam transmisit: vnde frequentiores ab eo tempore ad vrbem Armeni, amplissimam Fidei messem Paulum in Oriente fecisse, tam candidè, quam verè renunciare non intermittunt.

XXVIII.

DE IDOLOMANIA, ET APOSTASIA TRIVMPHI.

PRAETEREA cum ex litteris Episcopi Iucatani intellexisset, idololatriam in Indijs alicubi locorum reuixisse, ac insuper Gubernatorem à Rege Catholico illuc destinatum, eo væsaniæ prorupisse, vt impietatem foueret, eique propagandæ, tum Episcopi, tum ipsius summi Pontificis epistolas, & diplomata fingere non dubitaret: adeoque populos illos recens Christo genitos in barathrum ęternę damnationis secum traheret; Antonio Caetano Archiepiscopo Capuano suo in Hispanijs Nuncio commisit, qui maiore Zelo, quo posset, Regem Catholicum admoneret, ne tantum animarum offendiculum toleraret, sed tolleret; & hominem prophanum castigaret. Dedit ea de re etiam Regi Catholico litteras, Romę 1. Martij MDCXV.

XXIX.

PRO AFRICANA ECCLESIA RESVSCITANDA VOTA.

SALVTI Africanorum prospiciens, illiusque gentis Ecclesiam olim sanguine Martyrum purpuratam, doctissimorumque, & sanctissimorum virorum monumentis illustrem, resuscitare cupidus, Calari in regni Sardiniæ Metropoli Gymnasium optimarum artium, atque scientiarum, postulante id inprimis Rege Catholico, & tribus Regni eiusdem ordinibus instituit, priuilegijsque amplissimis cumulauit; vt Sardi Africanis vicini probe instructi, possint aliquando ad nouam Euangelij sementem aspirare, lumenque extinctę pridem veritatis, & Fidei apud Afros felici successu redaccendere. Cumq. ex litteris Fräcisci Esquiuelij Archiepiscopi Calaritani, magni hoc seculo eleemosinarij, & pietatis cultoris, D. Ioanne Caio Canonico Calaritano, nationis Hispanę in vrbe Priore referente didicisset, Calari in Basilicis S. Saturnini, & S. Luciferi, nec non in alijs locis reperta esse nuper plurima Sanctorum pignora, à quorum cultu, & honore, ingenti sumptu Archiepiscopi amplificato, noua seges tam Fidei Christianę apud gentes remotiores, quam apud Sardos, Corsos, & alios clarissimarum virtutum cösurgere posse crederetur, ea de re Archiepiscopo Primati plurimum gratulatus, ad venerationem, imitationemque illorum Diuorum hortatus est, datis litteris die 26. Maij. Anno 1618.

XXX.

PRO MARONITARVM SALVTE SOLLICITVDO.

PRAETER ista Paulus, vt Maronitas Orientales in Fide Catholica, & obedientia Sedis Apostolicę confirmaret, quamplures honestos adolescentes eiusdem gentis Romam, bonis artibus, & Theologię studijs instruendos euocauit, ac in Collegio Gregoriano collocatos, omnibus paterni amoris significationibus dignatus est. Cumque Petrus Patriarcha Maronitarum Antiochenus, Legationem, vna cum professionis Fidei libello ad eum misisset, nonullaque à sede Apostolica flagitasset, omnia indulsit, ac muneribus amplissimis cumulauit, data illi facultate, inter alia, Archiepiscopos, Episcopos, Clerum, & populum, Apostolica benedictione, & indulgentia peccatorum plenaria semel recreandi.

XXXI.

XXXI.

DE HAERESI TRIVMPHATA TROPAEA.

CONVERSIONI prætereа Hęreticorum intentus, nihil non egit per Reges Christianos; si quomodo potuisset Iacobum Anglorum, & Scotorum Regem, ad Fidem patritam reuocare; & Regna illius ditioni subiecta, non ita pridem, sanguine innumerabilium Martyrum purpurata, nunc vero Caluinismo fœdata, ad veritatem Catholicę Romanę lucis adducere. Cumque ex relatione fide dignorum vno quodam tempore, aliquid spei affulsisse accepisset Auctori luminis, qui illuminat, omnem hominem venientem in hunc mundum, precibus abundè profusis, salutem animarum tum Regis, tum Anglorum, & Scotorum commendare numquam prętermisit; vtque inter Leonoram Magni Ducis Etturię filiam, & Regis Iacobi filium Principem Anglorum, matrimonium, restituendę in Anglia Fidei Catholicę omnium votis expetitum conciliaretur, designata super amoliendis certis difficultatibus Sanctę Romanę Ecclesię Card. congregatione vehementer optauit, adeoque curauit. Ad Regna porrò Septentrionalia, quando Apostolicos Nuncios designabat, nihil magis inculcabat, quam vt omni studio ad extirpationem heresum, & ad Hæreticorum conuersionem incumberent. In vnico siegno Francisi Henrico IIII. Regi suasor, interprete Maffæo Barbarino id temporis Nuncio, auctorque fuit, qui ad depressionem Hæreticorum, nouam sub inuocatione SS. Virginis de monte Carmelo militiam instituerit; Patres Societatis Iesu, eradicandis hæresibus, restituendæq. Fidei Orthodoxę destinatos post liminio in Gallias reuocauerit pyramidem famosam deiecerit, nec non alia adhibuerit; amplificandæ Fidei, & profligandæ impietatis remedia. Rege Magno extincto, Ludouicum XIII. alterum Dauidem contra gigantes potentissimos excitauit, vel potius armauit, inque Legatione Nuncij prorogato munere Roberto Vbaldino, postea in sacrum Collegium Purpuratorum propter ingentia in rempublicam Christianam merita assumpto, multa ibidem eo cooperatore felicissimè effecit. Pauli siquidem auctoritate atque instinctu Vbaldinus, Leonis XI. Pont. ex sorore t dignus, etiam Magni Henrici iudi-

cio

cio pronepos ipsum Henricum Regem in Belgium arma parantem, quod ea res hæreticorum animos potuisset inflammare, Catholicorumque conditionem deteriorem reddere, magnis propositis rationibus, à suscepto ferè bello auertit, adeoque Fidelium statum stabiliuit. Seditionem contra Catholicos ab Hugonotis, inter solemnia inaugurationis Reginæ paratam, semel, ac iterum repressit; adeoq. tunc de hæresi triumphauit. Libellos quosdam sacerrimos, à quodam pestilentissimo Caluinista, classicum in Catholicos canente compositos, ferè sub ipso prælo suppressit, adeoq. facem belli cruentissimi vix accensam extinxit. Eo ipso Pontifice auctore, Vbaldinus, affinitatem inter Reges Hispaniarum, & Galliarum, Hæreticis execrandam, Catholicis desideratissimam, bono Christianitatis publico conciliuait: Principes aliquot à Christianissimo Rege Ludouico nonnihil auersos, eaque propter Orthodoxis infestos, ad officium reuocauit; cumque Regi Regnum integrum seruauerit, & potentissimi Monarchę affinitate firmauerit, Hæreticorum ferociam retudit. Item cuiusdam clarissimi scriptoris librum, ad rogum damnatum, e carnificis manu eripuit, eaque constantia auctoritatem Pontificiam asseruit. Patres Soc. Iesu à tumultu populari non semel adornato liberauit, eoque conatu vires aduersariorum Fidei felicissimè fregit: vtque Concilij Tridentini Sanctiones, Regis, Cleri, & Nobilitatis Gallicanæ vnanimi consensu, inter Synodalia Prouincialia, & Dyoecesana decreta miscerentur, admitterenturque, satagente Francisco Cardinali Rupifucaldo, frementibus autem Hugonotis effecit, eaque felicitate Ecclesiam Gallicanam affecit. Quamplures ex nobilitate præcipua, longè plures, & fere innumerabiles ex plebe ex castris Hæreticorum ad Catholicę Ecclesię gremium reduxit; eoque successu numerum sectariorum imminuit: & ne bona Ecclesiarum alijs, quam eruditis, & integerrimis Ecclesiasticis viris à Rege conferrentur, obtinuit, eaque cura, Pastores vigilantes, sollicitos, labori intentos, extirpandis hęresibus, profligandisque Hęreticis idoneos Ecclesijs restituit: maximè quando Maria Regina, vna cum Henrico Episcopo Parisiense, ad disciplinam Ecclesiasticam, vndiq. ferè in Regno Francię, hęresum, bellorumque preteritorum iniuria, tum in Religione, tum etiam in moribus deprauatam, ac corruptam, in primęuum, & pristinum suum statum, deuotionisque, & pietatis splendorem restituendum, vnam deuotam piorum, ac probatę vitę Sacerdotum in communi viuentium Congregationem, quę Seminarium Episcoporum, Pastorum, & Prædicatorum esset, illo

ipso

ipſo ſuadente erexerit Pariſijs; cuius inſtitutionem Paulus Pontifex authoritate Apoſtolica comprobauit, eoque inſtituto Clerum Gallicanum ſanctitate florentem, eruditione illuſtrem, opibus cumulatum, Hęreticorum conatibus pro Fidei Catholicę defenſione murum adamantinum oppoſuit. Pauli etiam opus fuit, reconciliatio matris Reginę cum Ludouico Rege filio; quorum diſsidio, Hugonoti, ad peſsundandam in Gallia Fidem Catholicam, veluti certiſsima occaſione vtebantur. Pręter hæc Pauli opus eſt, quod Ludouicus Rex nondum adulta ętate, animum adiecit, ad nouas prouincias non tam ſibi, quàm Deo, neque armis ſolum, ſed & pietate ſubijciendas, quodq. vberrimum inde fructum tulerit, referat, & expectet. Maximè quando edicto publico ſanxit, vt omnibus, & ſingulis locis Prouincię Bearnenſis hęreſis contagione admodum infectę, cultus Religionis Catholicæ liberè exerceretur, & bona Eccleſiaſticis ante quinquaginta fermè annos erepta omnino reſtituerentur: & quando contra obſtinatiſsimos hæreticorum reſtitutionem bonorum negantium cum non contemnendis copijs in Aquitaniam profectus, venit, vidit, vicit, attonitiſque illis rebellibus, intra ſolos quinque dies præſidia vbique mutauit; præfecturas armorum, quibus duces Hæretici Catholicos opprimebant extinxit: Templa Catholicis, bona Eccleſiaſticis, Eccleſiaſticos priſtinis honoribus reſtituit; Prouinciam antea legitima Regis ſui imperia detrectantem ſibi ſubiecit, & ſenatum nouis Conſiliarijs Catholicis auxit, inque Parlamentum erexit: nec non vrbem Sanctonum munitiſsimam, Sant Ioannem, Cleracum in Vaſconia, aliaſque alibi ad 60. vrbes, eiectis Hæreticorum præſidijs, ad obedientiam Fidei reduxit.

XXXII.

FIDEI ORTHODOXAE VBIQVE SERVANDAE EMACVLANDAEQVE VIGILANTIA.

IN Hiſpanijs, Regi Catholico, Paulus, vt Supremi Inquiſitoris officium vni Dominicanorum committeretur; vt ex eadem Religione, (cuius Fratres Honorius III. *Pugiles Fidei* pronunciauit) in omni, et, & ſingulis ſanctæ Inquiſitionis ſubſellijs, tertius Iudex præſidebus, perſuaſit. Alicubi hæręſim ſpurciſsimam Dulcianorum, exortam

tam, ad perpetuos carceres authoribus damnatis, eradicauit. De potestate Pontificia, omnium perniciosissimam hæresim, à nonnullis maleferiatis scriptoribus, publicè editis libellis propugnatam, damnauit, censuræque libellos subiecit; quin etiam vnum ex auctoribus relapsum, flammis ex lege addixit. *Propugnaculum honoris*, contra Card. Baronium constructum, antequam prælo submitteretur aboleri iussit. In Marcum Antonium de Dominis, ex-Archiepiscopum Spalatensem, perfugam, & Apostatam (quem nunc Romæ pœnitentem, & reditus ad Ecclesiam Catholicam rationes reddentem videmus) illo tempore tum profectionis suę rationes exponentem, tum libros de Republica Ecclesiastica, contra Hierarchiam Ecclesiasticam, ex angulo orbis edentem, Iudicium instituit; eiusdemq; libros quamplurimis hæresibus, erroribus, atque calumnijs redundantes, reprobauit. Anglos Catholicos, ad iureiurandum insolens à Rege Iacobo sollicitatos; datis ea de re litteris, in officio continuit; quidue Regi non Orthodoxo, Fideles non deberent, aut deberent, renunciauit, eosque ad tolerantiam calamitatis temporum hortatus est. In inferiore Belgio, sub grauissima tyrannide gementes Orthodoxos, missis meliori modo, quo poterat Sacerdotibus; Henrico Grauio eorum interprete, in Fide Catholica confirmauit.

XXXIII.
ADVERSVS REBELLES HAERETICOS, VEL PSEVDOPOLYTICOS SVPPETIAE, VEL CONSILIA.

ELECTO Ferdinando II. contra rebelles Bohemos Hæreticos, nec non aduersus quosdam Hungariæ Proceres, sceptra Austriaca prætextu Religionis Catholicæ detrectantes, impositis vniuerso status Ecclesiastici Romani Clero in sex annos decimis, atque exinde XXX. milibus nummum scutatorum in stipendia militum, in singulos menses numeratis, & confederatione Principum Germaniæ Catholicorum procurata, suppetias tulit, deq. impietate, & rebellione debellatis, Praga, & Regno Bohemiæ Ferdinando restitutis, victoriarum, non sine intercessione illius Diuæ, quæ sola cunctas hæreses in vniuerso mundo interemit, consors fuit. Cum Regno Poloniæ, pertinacia quorundam, perniciem extremam, specie quidem grauaminum ciuilium, reuera autem causa Fidei, & Religionis Catholicæ sub auspicijs Sigismundi III. Regis efflorescentis obruenda, ac perdenda accelerarct, Nuncio Apostol. id temporis, vt Regi religiosissimo,

ac integerrimo, contra rebelles hęreticos, & his affines pseudopolyticos consilio adesset, & siquid à Sede Apost. desideraretur significaret imperauit: iamque in Consistorio ex Patrum sententia Legationem decreuerat, seditioni sedandę; & tum Regię maiestati, tum Ecclesiasticę Fidei, & rei à malesanis ciuibus seruandę. Alicubi Messalianorum, & pauperum de Lugduno hęresim, de paupertate Christi, & Apostolorum, resurgentem, àtheismo prędúcem hęresim, oppressit. Cacoëtem, seu pruritum, non ad regulam Fidei, neque ad formam virtutum charitatem, scribendi, veluti omnium hæresum, schismatum, seditionum, & discordiarum parentem, cohibere cupidus, Sacris Congregationibus Inquisitionis, & Indicis, in vrbe, & Magistro Sacri Palatij; extra verò Vrbem Episcopis, Inquisitoribus, & Censoribus librorum, nihil magis inculcauit, quam vt diligentissimè ad castigationem librorum siue edendorum siue editorum inuigilarent; & siquid contra Canonem esset, expungerent, damnarent, prohiberent, neque aut authoribus, aut impressoribus, aut bibliopolis, aut cuiq. alteri ea in re indulgerent: sed tum primâ bullæ Cęnæ Domini virgulam, tum reliquam Ecclesiastici Canonis censuram, in delinquentes exererent. In Regno Poloniæ præsertim, Martini Szyskouij, gente Ostold, Episcopi Cracouiensis, & Ducis Seueriensis, nec non virorum Eruditorum Hippæi Zamosciani opera, vigili, librorum contra Canonem ibidem editorum ingentem multitudinem in vniuersum damnauit, vetuitque.

XXXIV.

CONTRA TVRCAS AVXILIA, VEL PRAESIDIA.

CVM verò compertum habuisset, immanissimum Turcarum Tyrannum, perpetuum Christiani nominis hostem, insana illa dominandi libidine, qua Orbis Imperiũ temerè sibi despondit excæcatum, ac summô Christianæ Religionis odio inflammatum, innumeras clades non modo finitimis populis erumpendo, sed remotis quoque gentibus omnia inuadendo iamdiu attulisse; superioribus autem annis sęuo; diuturnoque bello in Hungaria excitato, aliquot ibi egregias ciuitates, castra, & loca insignia occupasse; ac insuper in locis Hungarię contiguis, nobilissimas ditiones, & munitissimas arces in suam potestatem redegisse; & quod supra omnia dolendum fuerat; quosdam perditos, ac profligati pudoris homines, Rudolpho Romanorum Imperatori electo in eadem Hungaria rebelles, ipsis Turcis per exitiale scelus sese adiunxisse, & per summam impieta-

tem inteſtinis tumultibus, ac ſeditionibus confirmatis, atque auctis, humana, diuinaque cuncta perturbaſse, & adhibitis ſimul armis, omnibus ipſius Rudolphi dominijs nefariam direptionem, & vaſtitatem intentaſse; primum ad eam calamitatem diuino auxilio depellendam ſupplicationes publicas ipſe vna cum Clero, & populo Romano aliquoties, pedeſter ad Baſilicas Vrbis primarias incedens inſtituit, ac fecit; deinde communicato in Orbem Chriſtianum Iubileo Vrbico, ad implorandam diuinam potentiam, reprimendis rebellium conatibus aptiſsimum, omnes Chriſtifideles propoſitis ampliſsimis gratijs & indulgentijs; deinde Reges Chriſtianos, & pręter hos Regem Perſarum, à quo Alach Kult Begum, & Antonium Scirleium Oratores audierat ad bellum Turcis inferendum ſollicitauit. Et quod extremum eſt, III. M. militum, ſtipendijs Apoſtolicę Sedis Imperatori tranſmiſit; vtque pro neceſsitatibus Eccleſię, ac Reipublicę Chriſtianę militem domeſticum in promptu ſemper haberet, Eccleſiaſticæ ditionis omnes ſubditos armis ferendis idoneos recenſuit, armamentarium inſtaurauit, leges pro militia Eccleſiaſtica condidit, libertates, & priuilegia in cenſum redactis ampliſsima conceſsit, & gladio ſpirituali materialem quoque adiunxit, propulſandę iniurię à ceruicibus Chriſtianorum. Eidem potentię contra Turcos, & alios hoſtes Fidei ſtabiliendę, pacem, & concordiam omnium Principum Chriſtianorum procurauit, vtque aliquando communi fœdere deuincirentur, conatus maximos adhibuit. In littore pręterea maris Adriatici, quod inter Venetos, & Regni Neapolitani fines eſt, turres, & munimenta alicubi noua excitauit, alicubi collapſa reſtaurauit, pręſidijſque impoſitis, Picęnum, Aemiliam, Flaminiam, Vmbros, Brutioſque metu pyratarum liberauit.

XXXV.
PACIS INTER PRINCIPES CHRISTIANOS RECONCILIANDAE CVPIDO.

CVM autem veſania aliquorum Hungarię procerum euſque improbitatis prorupiſset, vt auſi fuerint Matthiam Archiducem, Rudolpho Imperatori electo infeſtum feciſse, & fratrem cum fratre commiſiſse, Paulus gliſcenti parricidio occurrere cupiens, primò Antoniũ Caetanũ Archiepiſcopũ Capuanũ deinde Ioannẽ Garſiã Millinum Cardinalem Legatum ad eos deſtinauit, qui arma vtrique

extorquerent, & pacem inter eos ęquis conditionibus restituerent; salua integritate Catholicę Religionis, quam aduersarij per discordiam, fratrum principum, perditam esse volebant.

XXXVI.

QVIETIS ITALICAE ARDOR.

EXTINCTA felicibus conatibus fraterna discordia, cum non minus graue in Italia incendiũ, ex dissidio inter Carolum Emanuelẽ Sabaudię, securitatis Italicę seruatorem, & Ferdinandũ Mantuę Duces, subortum fuisset, cui restinguendo etiam Rex Catholicus, dum operam suam adhiberet, in partem secessisse ferebatur; Paulus extinguendi illius causa, primo Abbatem Maximum, inde Iulium Sabellum, deinde Alexandrum Ludouisium id temporis Bononiensem Archiepiscopum, postea Cardinalem, ac postea Summum Antistitem, destinauerat, cuius prudentia, & dexteritate, arma vtrinque posita, dissensiones sublatæ, pax vniuersæ Italiæ restituta fuit.

XXXVII.

PRO NEAPOLITANORVM SALVTE TENTAMENTA.

PRO incolumitate Regni Neapolitani sollicitus, cum res illius in supremum discrimen adduci viderentur, aliquid non negligendũ egit, quo ciuibus salutem seu restitueret, seu cõstabiliret. Cum enim Ciues vt Regi Philippo fidẽ seruarent, Regem ipsum, ne se violari toleraret, misso ad eum Laurentio Brundusino, ex familia Capuccina viro optimo admonuissent; Paulus Pontifex caritate erga Neapolitanos singulari motus, vt Brundusinus libere in Hispaniam traijceret, & Regi Catholico calamitates Neapolitanorum exponeret procurauit; vnde Rex officij non contemnens, satis tempestiuè Gasparem Borgiam, Calisti Tertij, & Alexandri Sexti Pont. Maxim. gentilem, nobilitate generis, ac pietatis, iustitiæque laude spectatum Cardinalem, Proregem (Paulo V. permittente) extemplo summisit; hic verò mansuetudinis, ac lenitatis sacerdotalis artibus instructus, citra tumultum, imo citrà sensum, prudenter omnia confecit; & post multam tolerantiam, neglectaque vitę pericula, sine armis, fida, ac forti opera Regnum tranquillauit.

XXXVIII.

LIBERTATIS ECCLESIASTICAE VINDICANDAE CONATVS.

FVERVNT Pauli tempora, maiore ex parte tranquilla, ne-

neque vllus hostilium armorum strepitus Italicas oras peruasit. Verum, ne ipse quidem ab ijs molestijs immunis fuit, quæ altissimas dignitates, quasi vmbra solem plerumque comitantur. Cum enim Venetorum Senatus, quibusdam legibus, Ecclesię potestatem, libertatemque violasset, neque quicquam rationibus Paulus proficeret, Venetam ditionem Sacrorum interdicto subiecit; sed cum exasperatis animis, res esset ad bellum eruptura, eius impetum effusæ, iterateque supplicationes Principum Italiæ, mala ex bello impendentia, Religionis detrimentum, antiqua etiam eius Republicæ in sanctam Sedem merita retardauere, ac permouere, vt acceptis compensationibus, in quas, ex forma Apostolicarum litterarum concessum erat, ligatos poena exolueret, ac Rempublicam adeo nobile, tum Italię, tum Ecclesiæ Catholicæ ornamentum, Fidelium communioni restitueret. Neque postea metus vllus belli fuit.

Aliquis Poenitentiarius Sanctiss. Domini nostri Papę ad Sanctum Petrum, mirum quid de hoc summo Pontifice affirmat, scitu dignum. Excipiebat ipse de more confessiones Fidelium in Principis Apostolorum Basilica; occurrit vir nobilis ętate grauis, iudicio, ac doctrina ęque bene prędìtus, de Pontificis Maximi auctoritate, & potestate in temporalibus, vt recte sentiens, sic de eadem in spiritualibus aliquatenus dubitans, ex commercio cum circumuicinis Hereticis id veneni hauserat. Is Romæ, in Basilica Liberiana die V. Augusti, qua festum Sanctæ Mariæ ad Niues celebratur, se vidisse persanctè asseuerabat, Paulum Pontificem pro salute Reipublicæ, proque præsentibus tunc Ecclesiæ necessitatibus hostiam Sacrosanctam ad Aram Sanctæ Marię Maioris litantem, in ipsa eleuatione tam Corporis, quam Calicis Dominici, pariter à terra in sublime eleuatum, & vtramque Eucharistiæ speciem, quam in altum pro more extulerat, Solis instar apparuisse, ac radijs illustrissimis circumfusam, oculos admirantis perstrinxisse, ex quo ille ipse nobilis miraculo perculsus, errorem deposuit; & generali prius totius vitæ confessione, sanctè, riteque peracta, maxima perfusus lætitia, Ecclesiæ dogma receptum de eadem authoritate Pontificia professus ad suos redijt.

Pręter hæc, cum nonnulli, Veneti in anulatione Adriatici maris, ab Alexandro III. apud Venetos hospite, Duci, & Senatui Veneto concessæ, eisdem dominium Adriatici sinus assererent, eaque propter illi portoria à negotiatoribus ditionis Ecclesiasticę, qui ad vitę vsum merces necessarias, Ferrariam, Rauennam, vniuersam Flami-

niam

niam, ac Picenum inuehebant, extorquerent, mercimoniaque ipsa diriperent, eosdem repressit; custodiamque illis, idque citra Sedis Apostolicæ præiudicium, non verò dominium, eius maris permissam, ex decretis Conciliorum ostendens, & res ereptas repetijt, & in vsurpatum Dominium inuectus, pro iurisdictione Sedis multa egit; non minus, quam alio tempore pro finibus Ferrariensis ditionis, quos aliqui ferro, & flammis vastare ausi fuerant; tuendis, seruandisque, zelo Apostolico concitatus surrexit. Pari constantia contra eosdem animatus multa egit, quando illi audebant Episcopos suæ ditionis Venetias euocare; bona Episcopatus Cenetensis vsurpare; eiusdem Episcopi spiritualem iurisdictionem impedire; & ad Sedem Apostolicam prouocationem interpositam impugnare; necnon quamplurima, contra Patriarchæ Aquilegiensis temporalem iurisdictionem attentare. Regi Catholico, Auditorem nationalem in Lusitania Collectori Apostolico destinari postulanti, contradixit: non minus, quam in Regno Neapolitano Regijs ministris, medietatem decimarum, Ecclesiasticis pro Republica Christiana impositarum petentibus negauit; & in Hispanijs vnionem beneficiorum Ecclesiasticorum Monasterijs quibusdam Monialium concedere recusauit. In Gallijs plebeij ordinis hominum temeritatem, qua conabantur Pontificis maximi, etiam in Reges authoritatem conuellere, magnis consilijs repressit, rebellionemque sopiuit.

XXXIX. PATRIMONII APOSTOLICI CVRA.

LIBERTATE, & immunitate Ecclesiastica felicibus conatibus vindicata, inter hæc ornandæ seruandæque rei Vrbicæ, & Sedis Apostolicæ curã dedit. Inprimis ex præscripto Pij V. & vsu accepto, constitutionem de non alienandis, & infeudandis bonis Ecclesiæ Romanæ, comprobauit seu adeo innouauit. Legatos Cardinales integerrimos, administrando Patrimonio S. Petri destinauit; & ne quid ab eis, vel eorum ministris subditi Ecclesiasticæ ditionis, vel damni, vel iniuriæ paterentur, congregationem quam vocant de bono regimine instituit. In eos, qui reditus Cameræ Apostolicæ inuertere, aut retinere auderent, constitutiones à superioribus Pontificibus latas confirmauit. Fisci rationes aliquibus grauiores visas, alicubi neglectas, vel antiquatas temperauit, vel reuocauit.

XL.
IVSTITIAE TENOR, TRIBVNALIVM REFORMATIO.

IN Auditorio Signaturę, quam vocant, Gratię, rigidus ęquitatis exactor, nihil quod in pręiudicium alicuius potuisset vergere suscribere voluit, atque eandem signaturam, signaturæ iustitiæ ferè æquauit. Huic signaturæ Iustitiæ, alterum se, virum integerrimum, & iustitiæ mistam, Maffæum Cardinalem Barberinum, ex vniuerso Collegio delectum, indubia, de iustitiæ administratione, quā ab eo sperabat, fiducia præfecit. Administris rerum publicarum, Præfectis signaturarum Gratiæ & Iustitiæ, Camerario, Vicario Vrbis, Gubernatori Vrbis, Auditori Cameræ, Auditorio Rotæ, Capitolio, eiusq. officialibus, Præpositis Curiarum, Iudicibus criminalium causarum, & ciuilium, Commissarijs, Aduocatis pauperum, & Procuratoribus, Notarijs omnium Tribunalium, sollicitatoribus, Mandatarijs, Custodibus, Baroncellis & executoribus, Custodibus carcerum, Protomedico, & Aromatarijs leges sanxit, omniaque tribunalia reformauit. Prælatorum cuiuscumque Religionis authoritatem, ac iurisdictionem inuiolatam seruauit, omniumque Religiosorum causas, & negotia, ad eorum Superiorum cognitionem remisit, eaque ratione quieti, & existimationi Religionum consuluit. Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium quædam indulta, rei publicæ non admodum id temporis vtilia moderatus est. Vicarij Vrbis, & Auditoris Cameræ iurisdictionem definiuit. Archipresbytero Basilicæ Lateranensis, Abbreuiatoribus maioribus præsidentiæ, Conclauistis, Familiaribus domesticis, Cubicularijs secretis, omnibus Palatinis priuilegia amplissima concessit. Clero Romano spolia dimisit.

XLI.
ANNONAE AVGENDAE. PROVIDENTIA.

ANNONAE in Vrbe augendæ, seruandæque, & frumentariæ Curatoribus, & agriculturæ artis professoribus, multas immunitates, & gratias proposuit: eaque propter toto sui Pontificatus tempore non tantum Vrbem, omnium rerum vbertate, verum etiam vniuersas Romanæ Ecclesiæ ditiones recreauit; quando ex par-

tustate labantem instaurauit; Vt ex Sabinis quoque & Brutijs, copiam rerum ad vitæ vsum necessariarum Romam, facilitate maiore, populi circumuicini conueherent, Tibur, Tusculum, & alia in loca Vrbi conuicina vias complanauit, eidem annonæ commodius inferendæ. Montem farinę subsidio, & commoditati pauperum, vbi tenuiores viliori pretio farinam satis luculentam emerent, domique longè minoribus impensis panes pinserent, collata ingenti pecunia, erexit.

XLII.
OPERA PVBLICA.

PORTVM Fanensem (Fanum Fortunæ vocant ciuitatem) qui Burghesius diceretur aperuit, purgauit, muniuit, eaque ratione annonam Piceno, Vmbriæ, Aemiliæque cumulauit. In Vrbicis, & extraurbicis horreis, ingentem frumenti copiam, ac præterea nouies C. M. nummum aureorum in mole Hadriani bono publico citra onus populorum collecta moriens reliquit: tanta erat solertia in commodis publicis procurandis. Occasiones vitæ tolerandæ, omnibus, præsertim peregrè venientibus, à magnitudine, & multitudine operarum, non minus commoditati, quam ornamento, & splendori vrbico decretarum protulit; quando præter augustas Celitum Basilicas, iactas in mare moles, portus in oris maxime fluctuosis, vel manufactos, vel munitos; flumina firmissimis, longissimisque pontibus superstrata; paludes expurgatas; præruptissima loca peruia effecta; montes ad iter faciendum magno labore demolitos; ad alia ædificia facienda, magnitudine, pulchritudine, ac maiestate cum Principatus magnitudine quodammodo certantia; animum, & sumptus immensos admouit; vt posteri se ignorare profiterentur, plus ne ad pietatem, ac Celestium cultum attulisset, venerabili, atque augusta sacrarum ædium magnificentia; an ad Vrbis publica ornamenta, & ciuium vrbanas commoditates, aliorum monimentorum prope inimitabili substructione. Id verò ædificandi propositum aggressus est, non more aliquorum, vt noua vectigalia ratione hac ciuibus imponeret, vel vt auarè, atque impotenter popularibus vteretur; sed vt mercede, eaque ampliore quam solemni, sine mora persoluta, conuenarum necessitatem subleuaret, eademque profusione Vrbem ex lateritia marmoream efficeret. Tradunt qui audierunt, & inter hos Ioannes Baptista Costagutus Pontificiæ domus

tubis, quorum vnus in medio altius eructabat cæteris præstantem excitauit. Regionem Leoninam perennium aquarum inopia olim laborantem, aquæ ab se in vrbem adductæ vberrima dispensatione, varijs vbique fontibus attributæ recreauit. Formis aquæ Alsietinæ, olim ab Augusto Cæsare extructis, mox collapsis, ab Adriano I. Pontifice Maximo instauratis; ijsdem rursus vetustate dirutis, opere subterraneo, & arcuato, cura Martini Ferraboschi omnium quotquot in Europa fuerunt Aquilegi prestantissimi restitutis, aquam ex lacu; & agro Bracchianensi, ac quibusdam saluberrimis fontibus deriuatam, flexuoso cursu XXXV. milliarijs in Vrbem, nouis additis ductibus perduxit, & in apice Ianiculi fonte primario, qui tribus faucibus flumina erumpentia emitteret collocato, ad pontem Xistum, alterum, impetu formidando aquas effundentem constituit; ac tota Transtibertina regione aquis dispensatis affluentissimè irrigata, in regionem Arenulę, claustra Hebræorum, plateam Iuliam; & quo aquę Virginis inundationes non attingunt, liquidum elementum ingenti bono corriuauit. Formis aquarum Felicis, & Virginis, Curatores prępofuit; vtque vniuersę Vrbis fontes publici, priuatique copiam aquarum mouerent, distributione prouida ductuum curauit; tantamque affluentiam aquarum vbique ministrauit, vt inundasse vrbem visus fuerit. Pręter hęc Palatium Quirinale, vitando graui Vaticano cęlo, à superioribus Pontificibus inchoatum, maximis accessionibus factis, ea parte, qua Orientem, Meridiem, & Occidentem spectat extruxit; & non vnica augustissima aula, nec non quamplurimis Pontificijs cubiculis, & alijs qui Rotæ, alijs qui Cameralibus subsellijs excipiendis capaces forent, quique numerosissimam Pontificum familiam complecterentur, ædificatis, Sacelloque Diuæ Virginis Annunciationi, priuatis Pontificijs vsibus consecrato, perfecit; hortos adiacentes dilatauit, fontibusque erectis irrigauit: aream amplissimam, dirutis nonnullis quantumuis magnificentissimis ædibus aperuit; cliuum vtrinque emolliuit; Apostolicæ Datariæ Palatinam, commoditati accurrentium Palatio Pontificio coniunxit: vias Vrbicas, alicubi distortas, aliubi obstructas, vel angustas, direxit, aperuit, dilatauit; & inter eas, illam, quæ est à porta Flaminia vsque ad pontem Miluium, & alteram, quæ à quattuor Fontibus, ad Basilicam Liberianam ducit, silicibus strauit: horrea publica à Gregorio XIII. ad thermas Diocletianas non nimis capacia, vberiori annonæ bono amplificauit, aream circumpositam constrauit, sitientibusque agricolis, ac puluerulentis baiulis fontes eduxit. Vetere lignis ex-

ponendis area ſublata, nouam conſtituit, amplificauit, murorum ſepto muniuit, Hoſpitalique Mendicantium attributam, prouentus egenorum adauxit. Cloacas ſubterraneas corriuandis ex Vrbe in Tyberim ſubſilientibus deſultantibuſque aquis, quamquam ipſæ careant ornatu, non mediocri tamen ſunt ornamento Vrbico, purgauit; excurſum ſpatioſum vbi opus erat aperuit, concamerationibuſque firmiſsimis muniuit, & quaſi in aëre ſuſpenſa vniuerſa Vrbe ſalubritatem illi reddidit. Inſignia ſanctorum Benedicti, & Franciſci Monaſteria, portamque Portuenſem, vijs ampliſsimis apertis, directiſque in nobiliorem proſpectum dedit. Expedito vtroque Fabricij pontis aditu, & ſcalis ad Tyberis alueum deductis, ciuium, peregrinorumque nautarum commodis riuum altum concluſit. Monaſterium Pœnitentium mulierum incendio penè conſumptum, reſtituit, auxit, inſtruxit, & via aperta à vicinjs ædificijs ſeiunxit. Ad coërcendas Tyberis inundationes, eius alueum non ſolum repurgauit, ac quo liberior eſset curſus ripas alicubi laxauit, verùm etiam diſpenſationes aquarum aliunde influentium, vel diuertit, vel auertit. In Aemilia, & Flaminia, ditioni Pontificiæ tuendæ, arcem Ferrarienſem a Clemente VIII. inchoatam perfecit; vbertati verò augendæ, Padum redundantem cohibere, aquas lacuſtres corriuare, agrum Ferrarienſem, Rauennatem, & Bononienſem non exiguam portionem exiccare, atque ad culturam reuocare conatus, quod optauerat, perfecit. Morem conuertendi priuatas pecunias ad patriæ ornamentum renouans, exemplo Cardinali nepoti fuit, qui palatium ampliſsimum Burgheſianę familię in cãpo Martio; villam Burgheſiam omnium in ſuburbano pulcherrimam, & ab ornamentis intraneis, extraneiſq. venuſtiſsimam ditiſsimamque extra portam Collinam, & alteram in Agri Tuſculani colle, quem Montem draconis appellant, omnium villarum extraurbicarum capaciſsimam, immenſo auro profuſo, priſca Romanorum magnificentia ſuperata, à fundamentis extruxerit. Præter domeſticos, Cardinales quoque, Proceres, ciues, populumque R. ad eandem magnificentiam, tum publicè, tum priuatim exercendam incitauit: adeo vt illius Pontificatu, ferè tertia pars Vrbi addita ſit; ædibus vbi non erant, magnificè, ac pro dignitate ædificatis, ornatiſq. Hęc verò magnificentiſsima opera, quamquam & Pontificiæ auctoritati conciliandæ, & Vrbico ornamento, vel commodo, aggrediebatur, magis tamen pauperibus à labore manuum diuitandis; vt haberent, vnde ex operis perpetuò collocatis ſumptum conquirerent, & moleſtiſsimam egeſtatem depellerent.

XLIII.

XLIII.
BIBLIOTHECA VATICANA, ET ARCHIVVM.

CVM autem non ignoraret, Augustum Cæsarem, Regem Ptolemæum, Lucullum, & alios Gentiles, Nicolaum verò Quintum antecessorem suum, tulisse inter alias splendoris, ac magnificentiæ laudes, hanc quoque ex comparatis numerosis, & ornatis Bibliothecis, quæ cunctis paterent; ipse quoque parum contentus nobilissima vel Templa, vel Palatia ædificasse, Bibliothecam Vaticanam ædificijs auxit, & libris vndequaque conquisitis cumulauit. Ea post mortem Clementis VIII. quo in statu reperiretur, ex Commentario Angeli Roccha Episcopi Tagastensis de illa edito, omnibus euidens est. Hanc porro Paulus ita procurauit, vt videatur nemini successorum reliquisse locum, eam vel amplificandi, vel nobilius exornandi. Incubuit in eam rem eius authoritate, ac impensis Balthasar Ansidæus Perusinus, Græcè, & Latinè doctissimus, morum innocentia spectabilis, Florentia ad custodiam curamq. Bibliothecæ Pontificiæ euocatus; ac vna cum eo Alexander Rainaldus I. C. B. V. C. eiusdem Biblioth. Con-Custos; item Andronicus Spinellus Patauinus, Scriptor eiusdem Bibliothecæ Apostolicus, à maiorum æmulatione, elegantiorum studijs litterarum probè excultus; nec non Dominicus Bellus, nunc primùm Sacelli Pontificij Clericus, illo verò tempore Ansidei Amanuensis. Eorum ministerio Paulus cubicula, libros, & ornamenta Bibliothecæ auxit: præside Bibliothecario id temporis Card. Baronio; & hoc vita functo, Ludouico Torres Montis Regalis Archiepiscopo; & ab eius morte, Scipione Burghesio S.R.E. Cardinalibus. Longè maiora addidit, Scipione Cobellucio S. Susannæ Card. in Præfecturam, & Nicolao Alemanno in Custodiam eiusdem, viris eruditiss. succedentibus, Græcis, Latinis, Hebræis, Arabicis, Chaldæis, manuscriptis, & à prælo vulgatis innumeris codicibus collatis. Porrò cubicula auctarij Bibliothecæ elegantissimis picturis ornauit. Prostant illustrium virorum imagines, Virgilij, Terentij, Ouidij, Papiniani, Homeri, Menandri, Hesiodi, Hippocratis; Item Ciceronis, Horatij, Salustij, Persij, Senecæ, Platonis, Aristotelis, Theophrasti, Aeschinis, & Herodoti. Prostant & conditorum Bibliothecarum varia simulacra, in intermedijs spatijs fenestrarum depicta cum his inscriptionibus.

I.

I.

Osymandutus Aegypti Rex illustrem Bibliothecam construxit, & in eius fronte ΨΥΧΗΣ. Iatreion, medica officina praescribit.

II.

Attalici Reges magnis Philologiae dulcedinibus inducti, egregiam Pergami Bibliothecam ad communem delectationem instituunt.

Alex. ab Alex. l. 2. c. 30. Volaterr. l. 13. Antropol. c. 4.

III.

Asinius Pollio Orator, & Senator nobilis primus Romae Bibliothecam in Atrio Libertatis dicando ingenia hominum Rempublicam facit.

Plin. lib. 7. c. 30. & lib. 36. c. 2.

IV.

Traianus Imp. Bibliothecam nobilissimam, quae Vlpia appellata est, Romae publicat.

Volaterr. lib. 23. Antropol.

V.

Matthias Coruinus Vngariae Rex Bibliothecam magnificam, & locupletem Budae instituit.

A. Bonfin. de reb. Vng.

VI.

Nicolaus Papa V. litteratis viris per omnem Europam missis, libros conquirit, Bibliothecam Pontificiam auget.

Volaterr. lib. 22. Antropol.

VII.

Sixtus Papa IV. Bibliothecam Vaticanam veteribus codicibus ex omni Europa aduectis locupletat; Platinam praefectum instituit.

Breuia Sixti IV. in Archiuo Vaticano.

VIII.

Pius Papa V. centum quinquaginta octo volumina litterarum diuersorum Pontificum, Auenione in Bibliothecam Vaticanam asportari iubet.

Bulla eiusdem Pontificis.

IX.

IX.

Paulus Papa V. Bibliothecæ Vaticanæ amplum annuum reditum attribuit.

Bulla eiuſdem in marmor. Vatic.

X.

Paulus Papa V. magnam librorum copiam typis deſcriptorum Bibliothecæ Vaticanæ adijcit; Scipionem Cardinalem Burgheſium ex ſorore Nepotem, Sedis Apoſtolicæ Bibliothecarium creat.

XI.

L. Lucullus numeroſam, ornatamque Bibliothecam comparat, in eamque aditum omnibus præbet.

Plutarchus in vita L. Luculli.

XII.

Conſtantinus Magnus ſacros codices eleganti manu deſcriptos parari, afferrique ad ſe iubet.

Socrates libr. 1. cap. 19.

XIII.

Sammonicus Serenus Bibliothecam in qua ſexaginta duo millia voluminum cenſebantur, Gordiano iuniori moriens relinquit.

Iulius Capitolinus in Gordiano iuniore.

XIV.

Zenone Imperante Bibliotheca Byzantina in magno pretio habetur, in qua centum, & viginti millia librorum recondita erant: & in his inteſtinum draconis long. ped. 120. in quo aureis litteris Odyſſea, & Ylias Homeri deſcripta.

Zonaras tom. 3.

XV.

Paulus V. Pont. Max. Bibliothecam Vaticanam optimis codicibus manuſcriptis Græcis, Latiniſq; auget, anno CIↃIↃCXI. P. VII.

Proſtant

IX.

Paulus V. Pont. Max. *tria peditum millia* Rudolpho *Imperatori Electo subsidium aduersus Turcas Pontificij ærarij sumptibus in Germania conscribi iubet. anno* MDCV. Pont. I.

X.

Paulus V. Pont. Max. *linguam Hebraicam, Græcam, & Arabicam in Scholis Regularium ad Catholicæ Fidei vtilitatem doceri præcipit. anno* CIƆIƆCX. Pont. VI.

XI.

Paulus V. Pont. Max. *Vrbis Tribunalia in meliorem statum restitui mandat. anno* CIƆIƆCXI. Pont. VII.

XII.

Paulus V. Pont. Max. hortos Vaticanos fontibus aquæ saluberrimæ additis amæniores fecit. anno CIƆIƆCXI. Pont. VII.

XIII.

Paulus V. Pont. Maxim. *horrea à Gregorio XIII. ad Diocletiani thermas extructa, noua horreorum ædificatione amplificauit. anno* CIƆIƆCIX. Pon. V.

XIV.

Paulus V. Pontif. Maxim. Palatium Vaticanum *multis partibus instauratum amplificatumque in meliorem statum redegit. anno* CIƆIƆCIX. Pont. V.

XV.

Paulus V. *Pont.*Max. *dextero Tyberis latere in nouum alueum ducto, eiusque faucibus, laborioso opere longe intra mare porrecto, vtrinque munitis tutum nauigijs aditum præbuit. anno* CIƆIƆCXI. Pont. VII.

XVI.

Paulus V. *Pont.* Max. Centum Cellarum *portum instaurauit, ædes frumentis, mercibusq; recondendis extruxit. anno* CIƆIƆCX. Pont. VII.

XVII.

Paulus V. Pont. Max. *Arcem à* Clemente *VIII. Ferrariæ ad securitatem ditionis Ferrariensis*, *Bononiensis*, *ac Flaminiæ destinatam à fundamentis ædificandam curauit. anno* CIↃIↃCXI. Pontific. VII.

His Bibliothecam Vaticanam Paulus V. ornauit.

Bibliothecæ adiunxit Archiuum Apoſtolicum, in quo omnia monimenta ſecretiora Apoſtolicæ Sedis hinc inde antea diſperſa concluſit, picturiſq. appoſitè inter arcus fornicum depictis, quid in cenſu, quidue in iure Romana Eccleſia poſsideret, haberetue oculis obiecit: adſcripta ſingulis jconiſmis indicatione iſtis verbis.

I

Ioanne VI. Pont. Max. Aripertus Longobardorum Rex Alpes Cottias à Maioribus ſuis iniuſte occupatas Apoſtolicæ ſedi reſtituit.

II.

Pipinus Francorum Rex Exarcatum, & Pentapolim Prouincias ex Aiſtulphi Longobardorum Regis manibus ereptas per Fulradum Abbatem Stephano III. Pontif. Maxim. donat.

III.

Hadriano I. Pont. Max. Carolus Mag. Francorum Rex Pipini patris donationem Romanæ Eccleſiæ factam confirmat, nouiſq. donationibus cumulat.

IV.

Gregorio VI. Pont. Max. Caſimirus Poloniæ Rex debellatis hoſtibus Regnum ſuum B. *Petro ex voto vectigale fecit.*

V.

Nicolao II. Pont. Max. Specienus Bohemiæ Regali Corona à Pont. *per Legatum donatus centum argenti libras ſingulis annis Apoſtolicæ Sedi ſoluere promittit.*

VI.

VI.

Stephanus I. Vngariæ Dux à Siluestro II. Pont. Max. Regia corona, & Cruce per Legatum insignitus Regnum Vngaricum Sedi Apostolicæ donat.

VII.

Demetrius Croatiæ, & Dalmatiæ Dux à Gregorio VII. Pont. Max. per Legatum Regali titulo auctus annuum censum B. Petro se soluturum promittit.

VIII.

Gregorio VII. Pont. Max. Mathildis fœmina præclarissima patrimonium suum in Tuscia, & Lombardia Apostolicæ sedi donat.

IX.

Vrbano II. Pont. Max. Petrus I. Aragonum Rex per Legatum Aragoniæ Regnum B. Petro vectigale facit.

X.

Innocentius II. Rogerium Siciliæ Comitem Regio titulo ornat, & Apostolicæ Sedis feudatarium facit.

XI.

Alexander III. Pont. Max. Regiam Coronam mittit Alphonso Portugaliæ Duci; qui Lucio II. Pont. Max. Ducatum suum Romanæ Ecclesiæ vectigalem fecerat.

XII.

Adrianus IIII. Pont. Max. Henrico II. Angliæ Regi Hiberniæ Regnum sub annuo censu concedit.

XIII.

Innocentio III. Pont. Max. Ioannes Angliæ Rex coram Legato Sedis Apostolicæ Regnum suum B. Petro vectigale constituit.

XXII.

Guglielmus Romanorum Rex ad Innocentium IV. Pontif. Maxim. Diploma mittit, in quo donationes Sedi Apostolicæ à Superioribus Impp. factas confirmat.

XXIII.

Rodulphus Romanorum Rex per Corradum Ordinis Minorum, Nicolao III. Pontif. Maxim. solita iuramenta præstat, & donationes S.R.E. factas confirmat.

XXIV.

Clemente V. Pontif. Maxim. Henricus VII. Romæ per Legatos Apostol. Imperatoris corona ornatus donationes Sedi Apostolicæ à Prædecessoribus factas probat.

XXV.

Bonifacio VIII. Pont. Maxim. Alberti Romanorum Regis Legatus Sedis Apostolicæ iura confirmat, ius eligendi Imper. septem Electoribus ab ea concessum esse fatetur.

XXVI.

Innocentio VI. Pontif. Maxim. Carolus IV. cum vxore à Legatis Apostol. Romæ Imper. coronatus, donationes à veteribus Imper. Ecclesiæ Romanæ factas confirmat.

Et quidem ista Paulus Quintus memoriæ superiorum Pontificum, ac pietati Imperatorum, Regum, ac Principum Christianorum consecrauit.

XLIV.

STVDIORVM, ET STVDIOSORVM PATROCINIVM.

SVPER hæc, Lycæum Romanum (*Sapientiam* vulgus appellat) magnis accessionibus ædificiorum factis amplificauit: vtque vltima ei manus imponeretur, nonnulla Sedis Apostolicæ vectigalia loco

loco pignoris substructioni perficiendæ obligauit. Doctores, qui vel ius dicerent, vel iuuentutem bonis litteris informarent acciuit, in pretio habuit, præmijs, ac honoribus propositis inuitauit. Adolescentes, quorum ingenij præstantiam, & indolem ad virtutem prælucentem, res domi angusta opprimebat, vel pecunijs collatis, vel in Collegijs vnde ex publico alerentur collocatis sustentauit, & beneficentia profusa ad optimarum artium studia inflammauit.

XLV.

CHARITAS, ET PROFVSIO IN PAVPERES.

PVELLIS nubilibus, quę ex proprio dotem non haberent, in matrimonium collocandis, satis bonam pecuniam singulis mensibus numerauit. Expositis vtriusque sexus pueris, largissimas eleemosynas erogauit. Neue quod vnum, ac præcipuum est mulierum bonum pudicitia, ab egestate expugnaretur, honesto loco natis, sed inopia rei familiaris ad necessitatem adductis, mensurnas pecunias clam subministrauit. In egenos aduentantes, singulis annis minimum C. myriadas auri distribuit. Quoties in publicum prodijsset (ibat autem auræ captandæ purioris, vel deuotionis causa frequentissimè) obuijs omnibus pauperibus stipem dispertijt. Ciuium necessitates, ac viuendi difficultatem, reique familiaris angustias, statim atque à missis ad inquirendum intellexisset, nunc frumento, nunc pannis, nunc pecunia, rebusque alijs subleuauit, eaque liberali præuentione, naturali multorum pudori, & ingenuitati, qui extrema quæque parati fuerant sustinere, prius quam aliquid petere consulens, gemino illos beneficio affecit.

XLVI.

HOSPITALITAS.

ERGA ignotos, & peregrinos indigentes, non minus benignus, omnes, præsertim ex prouincijs hæresi infectis, vel ex captiuitate reduces, pro ratione personarum adiuuit. Scotorum, Anglorum, Hibernorum non paucos, qui tempestatem patriæ communem ab Hæreticis excitatam fugientes solum mutauerant, & in Vrbem migrauerant; & in his Hugonem Tiromium, & Ioannem Barclaium

ium cum vxoribus, & filijs, annuis eis prouentibus aſsignatis, in Fide Catholica continuit; neminem paſsus à ſe triſtem abire. In accipiendis hoſpitibus non ſolùm liberalis, verùm etiam magnificus, nobilioris notæ, ſi qui Romam aduenißent, vel ad ſe diuertißent, non tantum accipiebat ſplendidè, ſed etiam muneribus magnificentiſsimè proſequebatur, pro cuiuſque dignitate; nullum honeſtandi, ac munerandi genus omittens in illis exornandis.

XLVII.
COMITAS.

PRINCIPVM Legatis, & omnibus promiſcue conſpectum eius adeuntibus, manſuetum ſe ac facilem ſupra quam dici poteſt præbuit: mandata referentes, aut ſupplicationes porrigentes ea vultus placiditate audiuit, vt fiduciam omnibus ad dicendum daret: eoſq. ita dimitteret, vt qui honeſta & iuſta, ab eo facile impetrari poſse intelligerent. Neque his contentus, honoribus quoque & donis, quæ grata cuique fore intelligebat honeſtaret, atque afficeret: quæ autem non ſatis æqua petijſsent, ea non ſemper, nec palam, nec triſtiore vultu, aut grauioribus verbis denegaret, ſed potius oſtenderet, non ideo ſe ea illis non concedere, quod nollet, ſed quod illis inutilia iudicaret, quodque ea ratione ipſorum rebus melius conſuleret.

XLVIII.
GRAVITAS, ET MAIESTAS.

VBI autẽ de iure agebat, nullo perſonarum diſcrimine habito, ipſarum legum perſonam, quæ eædem ſunt omnibus induebat; adeoque faciebat, vt omnes intelligerent illum in neceſsitatibus ſuis patrẽ familias liberalem; iuridicundo Prætorem inexorabilem; ſimultatibus diſsenſionibuſque tollendis pacarium induſtrium; propulſandis iniurijs, atque periculis Aduocatum indefeſsum; procurandis commoditatibus publicis iuxta ac priuatis Principem Solis æmulum; in priuato ſermone gratum, in reſponſis grauem, & circumſpectũ; acrem in ſententijs, ſed ſine ſupercilio; in iudicijs ſeuerum, ſine immanitate; in pęnis decernendis adeo moderatum, vt etiam ipſi facinoroſi, quos pœnis afficiendos leges ſanxerunt animaduerterent, illum non ho-

mines

ſet. Ab eius æquabili rigore, pupilli & pauperes ab iniuria vindicati, maieſtas, & authoritas ſupremi Tribunalis ſeruata, impietas ex occulto ſubſiliens maturè ſublata, ſeditioſi repreſsi; graſsatores, viarumque inſeſsores profligati; homicidæ, monetarij, Pentapolitani, falſarij, & aliorum atrociorum criminum rei iuxta grauitatem demeritorum caſtigati; adeò, vt eius Pontificio, iuſtitia, & abundantia pacis refloruiſse viſa fuerit; cum ille laudibus ſuis adnumeraret, illud, quod Regius Propheta ad publicam felicitatem iactabat, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.*

L I.
OBTRECTATORVM, ET PALPONVM O D I V M.

INTER alios verò humanarum rerum perturbatores, præcipuè impoſtores, calumniatores, libellorum famoſorum ſcriptores, veluti peſtem quandam execrabatur, & ad poenam depoſcebat. Bonum nomen, etiam vitę anteponendum; & illius iacturam quibuſuis, ingentibus etiam doloribus grauiorem eſse non ignorabat. Ergo peſsimum hoc nebulonum genus peroſus, illos, aut illorum peſtilentiſsimos foetus non tolerandos putauit: cum etiam Romani, libros Labieni, quod famoſi eſsent igne exuſsiſsent; ac præterea, in duodecim tabulas retuliſsent iſtud ſolemne: *Si mala condiderit in quem quis carmina, ius eſt, iudiciumque.* Cæterum, non minus ſuorum temporum felicitatis in faciem laudatores, quam alienæ innocentiæ, & integritatis clandeſtinos, vel publicos ſugillatores, non æquo oculo aſpiciebat: eaque de re, vel poemata, vel panegyricos, vel libros aliqua nota laudum ſuorum præſtantes, non omninò publicari volebat; incomparabili exemplo moderationis; quando quò plura præclara geſsiſset, maioribuſque illum laudibus dignum, viri non ad palpum obtrudendum nati iudicaſsent, eò maiorem ęqualitatem, moderationem, & continentiam retineret, ſeque intra orbitam humanæ modeſtiæ coerceret.

L I I.
MODESTIA SENSVS.

IVVABAT illum ad hunc pene natiuum de se sensum contemplatio maiestatis Diuinæ, cui in maximis etiam curis intentus. Quapropter, cum omnia etiam ex animi sententia sibi succedere videret, tum maximè præesse humanis rebus Deum, seque non principem domus Dei, non dominantem in Clero, aut populo, sed villicum Dei, Vicarium Christi, Dispensatorem mysteriorum, Seruum seruorum Dei, rationibus reddendis ante omnes obnoxium, cogitabat; & ab ea cogitatione, se imparem officio, indignumque laudibus iudicabat. Mihi Pontificatus eius res gestas scribere gestienti, quamquam tunc anno XIV. administratæ Ecclesiæ, vniuersum Orbem præclaris actionibus impleuisset, & quemuis calamum fatigare potuisset, se nihil ad hæc temporis scriptione dignum gessisse, obortis lachrimis respondit.

L I I I.
FVTVRORVM CONTEMPLATIO.

MOVEBATVR præcipuè ad despicientiam sui, contemptumque rerum humanarum, à lectione assidua, & mortis meditatione perpetua. Enimuero in medijs difficillimi, & diuturni Pontificatus negotijs, post ingentes publicæ rei curas, quidquid temporis surripere poterat, ne animum magnarum rerum conscium, sibique præsidentem insolescere pateretur, in multa librorum, præsertim spiritualium, quorum aceruos in sua dormitoria cella seruabat; lectione versatus est. A lectione, ad orationem surgebat: & ad excitandam mortis memoriam, sæpe sæpius sepulchral, quod sibi viuens ideo posuit; inuisebat; & exinde ad omnem virtutem documenta inæstimabilia hauriebat.

L I V.
VIRGINITAS VIRTVTVM CORONA ORNATA.

ORNABAT illum præcipuè virginitatis incontaminatæ, quam ab vtero seruauit studium, cum odio totius impuritatis coniunctum;

iunctum; adeo, vt ne quidem aurium macula, vel apud acerrimos hostes vnquam laborarit. Virginitati, Sanctitas vitæ, integritas morum, compositio totius hominis, & his indiuidua comes modestia ingens respondebant; vt veterum Pontificum plerosque exæquauerit, multos superauerit. Ornabant præterea illum ipsum, candor pectoris, mentis synceritas, humilitas demissa, blandities vultus; frontis perpetua serenitas, benignitas clemens, hilaritas grauis, temperantia moderationis summæ, humanitas omnibus beneuola, benefica, exposita; pietatis cultus; iustitiæ zelus, felicitatis publicæ desiderium, commodandi cupido; animus ab affectibus noxijs depuratus, laboris perpetui appetens; vtpote à primis annis, continuis actionibus duratus, ac per omnem cursum vitæ, desidiæ ignarus; à quo apud omnes vir, ac plane vir, cuius indefessa virtus robore antiquo non caruisset, ingenti cum admiratione audiret: quandoquidem longissimi Pontificatus tempora per labores, & decora non intermissa dispensarit. Mirum mirandum, quod totis fere XVI. annis Pontificatus, firmissima valetudine vsus, numquam alicui functioni publicæ defuerit; quinimmo omnes Cardinales, seu assessores semper præuenerit.

LV.
APVD EXTERNOS EXISTIMATIO.

ET istud non minus mirandum, quod apud Hereticos quoque magnam sui reuerentiam excitauerit; adeo vt non deessent plerique, qui illud in Pium Quintum suo tempore prolatum repeterent; Deum obdurare voluisse Catholicos, quando Ecclesiæ illorum Pontificem tā sanctum præfecisset. Accidit aliquando illud non omittendum. Aliquis Principum Hæreticorum, curiositate visendi Orbis, & inter alia Vrbis spectandæ desiderio inflammatus, Romam ex Germania veniens, Pontificis quoque alloquendi cupiditate tenebatur. Retrahebat hominem, narrante Ioanne Fabro Physico, & SS. D. N. Simpliciario, qui interfuit, pedis osculum, quod figere mos est, qui propius accedunt. Crucem auream calceis Pontificijs suprasutam aliquis memorabat, Lutheranumque non ad pedis, sed Crucis venerationem inuitabat. Hærebat ille, & tamen alloqui Paulum cupiebat. Tandem apud se statuit, genu ante Pontificem ponere, & ad osculum pedis sese dimittere, & ex vero illud figere, non fingere:

Euenit; vt quod ſemel facere decreuerat, non ſemel repetijt. Statim enim atque Paulum maieſtate venerandum aſpexit, in terram quaſi alter Saulus à Numine proſtratus procubuit, oſculandiſque eius pedibus finem vix imponere potuit; & à ſuauitate mellinij verborum Pontificiorum velut liquefactus, in caſtra Eccleſiæ Catholicæ tranſire conſtituit, inſigni exemplo non tantum ſubditis, verùm vniuerſis in Germania, & toto Septentrione Hæreticis. Alius etiam ex Anglicana nobilitate Caluiniſta præſignis, curioſus explorator, num ita vt apud Hereticos audit Pontifex eſset, eius cauſa Paulum videre, & alloqui exoptans, vix in conſpectum venit, Pontificem toto corpore ſplendidiſsimis radijs circumfulſiſse aſpexit; & ab eo aſpectu Caluiniſmum execratus, Catholicis nomen dedit. Paulo quoq. Pontifici conuerſionem ſuam ab hæreſi ad Catholiciſmum debet Sereniſsimus Gulielmus Comes Palatinus Rheni Neoburgẽſis Princeps, qui à Paulina ſanctimonia incitatus ad caſtra Eccleſiæ tranſiuit.

LVI.

NEPOTIS EX FRATRE INSTITVTIO.

DOMESTICORVM inter hæc cura non neglecta Paulus, Marcum Antonium ex fratre nepotem, in ſpem ſubrogandæ ſobolis relictum, ſub oculis ſuis ad omnem deuotionem, & honeſtatem educari voluit: iamque adultiorem factum, matrimonij vinculis deuinxit; deſponſa ei innocentiſsima virgine Camilla, Virginij Vrſini æterna memoria digniſsimi Ducis Bracchiani filia, apud Magnam Etruriæ, & Lotharingiæ Ducem à teneris ſanctiſsimè educata.

LVII.

MORTIS MEDITATIO.

QVAMQVAM autem intelligeret Paulus, honeſtam ſibi materiam, ac cauſam præberi longius vtendæ virtutis, ſi viueret diutius; tamen quamprimum ex nonnullis præcurrentibus mortem indicijs, illam ſibi propiùs adeſse animaduertit; neque animum depoſuit, neque vitam ſibi diuturniorem impetrari curauit; ſed animo benè inſtituto, & eapropter intrepido, cum cæleſtem ſibi, ac æternam vitam polliceretur, ſpe ineffabilis boni metum mortis ſibi exe-

mit.

mit. Cumque vigilandum sibi esset, ne inopinatò, imparatum fata inuenirent, ad mortis refricandam memoriam, frequentius sepulturam pręparatam frequentauit; neque minus frequenter Basilicas Sanctorum, & memorias Martyrum, in quas aliquid ornamenti contulerat, vt patrocinia Diuorum compararet, visitauit. Die festo S. Agnetis Martyris, ad aram sumptuosissimam, quam illi Regio sumptu posuerat, ad suburbanam eius Ecclesiam processit. Pridie eius festiuitatis, ad S. Sebastianum Cathacumbas, postridie Sacellum suum ad S. Marię Maioris, & in eo tum imaginem Diuæ Deiparentis, tum locum quietis suę inuisit. Dominica, quę in XXIV. Ianuarij inciderat, sacris vltimò operatus, ingenti cum timore, ac tremore, vix potuit finem Sacrificio imponere.

LVIII.
SVPREMA VITAE LINEA.

INDE curis, & laboribus iam confectus, quinto post die, scilicet XXVIII. Ianuarij, horam inter XXIII. & XXIV. leui lethargo correptus, inter choros Sacerdotum, ac Religiosorum sacris precibus & officijs pietatis Christianæ incumbentium, præsente sacro Collegio, me etiam vidente, ac prorogationem vitæ optimi Pastoris, & Benefactoris curante, placidissimè, & instar dormiturientis, nullo sensu doloris, aut horroris, ad Cęlitum exoptatum consortium emigrauit: postquam Sacramentis omnibus Ecclesiasticis summa cum deuotione, & spiritus demissione participasset: professionem Fidei magno ardore recitasset; extremam vnctionem ministranti ad omnia respondisset; ac monentibus Sacerdotibus, vt volũtatem suam diuinę conformaret, sui securus, & cęlum suspirans, se cupere dissolui, ac esse cum Christo non semel dixisset. Iam iam moriturus, vno Sacerdotum, orationem *Defende quæsumus Beata Maria semper Virgine intercedente, &c.* recitante, ad finem respondit clara voce, *Amen.* Mox voce pręclusa, cum alter versiculum illum, *Recordare Iesu pie, quod sum causa tuæ viæ, &c.* pronunciasset, suspirio ex imis pręcordijs emisso, manuque in cęlum porrecta, animam festinantem Redemptori commendare visus, intra quadrantem horę (neque enim longiore tempore animam agebat) expirauit; *Aurei seculi restaurator*, cuius auspicijs florebat pietas, innocentia, sanctitas, fides, doctrina, leges; & à legibus iustitia, & ab hac abundantia pacis, & à pace affluentis-

sima

ſima bonorum omnium cum ſpiritualium, tum exteriorum vbertas, & ab hac felicitas Vrbi,& Orbi:qui ſe vnum omnibus Quinario numero deſignatis anteceſsoribus, omnibus numeris abſolutum virtutum cōpendium reddidit,ſe vno velut imagine viua referēs,ac repreſentās.

LIX.

CVM SVPERIORIBVS PONTIFICIBVS NVMERO QVINARIO SIGNATIS COMPARATIO.

BONIFACIVM, cultu ſacrorum pignorum, & Sanctorum.
Ioannem, manſuetudine, & comitate.
Stephanum, clementia, & moderatione.
Leonem, æquanimitate, & candore.
Benedictum, iuſtitia, & grauitate.
Gregorium, zelo vindicandi imperij.
Innocentium, doctrina, & iudicio.
Hadrianum, conſtantia in libertate Eccleſiaſtica tuenda.
Cæleſtinum, ſanctitate, & puritate.
Clementem, legum, & ſanctionum ſcientia.
Vrbanum, Orientalium ſalutis cura.
Alexandrum, integritate, & candore.
Martinum, rei Romanę, & Patrimonij Eccleſiaſtici ſeruandi vigilantia.
Nicolaum, litterarum, & Doctorum amore.
Pium, extirpandæ hæreſis, profligandi Mahometiſmi, & Fidei Chriſtianę propagandę deſiderio.
Sixtum, magnanimitate, magnificentia, & felicitate temporum.
In eius laudes funebres, in publico Patrum conſeſsu, facundus non minus quam citra aſsentationem Orator, Gaſpar Pallonius Baſilicæ Vaticanæ Canonicus illud encomium in Simonem Onię à Syracida ſcriptum aptauit, dicendoque probauit, Paulum Quintum fuiſse *Sacerdotem magnum, qui in vita ſua ſuffulſit domum, & in diebus ſuis corroborauit templum; à quo templi altitudo fundata ſit, duplex ædificatio, & excelſi parietes templi. In cuius diebus emanauerunt putei aquarum, & quaſi mare adimpleti ſunt ſupra modum. qui curauit gentem ſuam, & liberauit eam à perditione. Qui præualuit amplificare ciuitatem, qui adeptus eſt gloriam in conuerſatione gentis, & ingreſſum domus, & atrij amplificauit. Quaſi ſtella matutina in medio nebulæ, & quaſi Luna plena in diebus ſuis, & quaſi Sol refulgens, ſic ille effulſit in templo Dei.*

Vixit

Vixit ann. LXVIII. menſ. IV. dies XI. in Pontificatu ann. XV. menſ. VIII. dies XIII. Statuam erexit ei viuenti, Clerus Baſilicę Liberianę gratiſsimę mem. teſtandę P.

LX.

EPITAPHIVM.

VERTENTE anno integerrimus, incorruptuſque omninò repertus, ſolemniſsimo funere, in Baſilicę Liberianę Sacello Burgheſiano, à Scipione Cardinale nepote, quaſi recens vita functum complorante vniuerſa Vrbe tumulatus eſt, adiuncto Epitaphio.

IN MEDIO.

Paulus Quintus Pont. Opt. Max.
Patria Romanus, Familia Burgheſia.
Cui perpetua vitæ innocentia, & ſpectata virtus,
Ad inſignes quoſque honores gradum fecit.
Bononiæ Pro-Legato præfuit. Mox à Gregorio XIIII.
Cauſarum Cam. Apoſt. Auditor creatus, & à Clemente VIII.
Ad Philippum II. Hiſpanorum Regem de grauiſſimis rebus Legatus.
In ampliſſimum ordinem cooptatus; inter Generales
Inquiſitores adſcriptus.
Et Vrbis Vicarius electus; cum omnes tantorum
Munerum partes
Summa cum laude obiuiſſet, ad ſummum Pontificatum
Leone XI. è viuis erepto
Florens adhuc ætate, incredibili Patrum conſenſu
Euectus eſt.
Cumque vigili ſollicitudine, ſecuritatem, annonæ copiam,
Iuſtitiam, & quietem populis Eccleſiaſticæ ditionis.
Concordiam verò, & pacem vniuerſo Chriſtiano Orbi
Semper præſtitiſſet.
Religionem ſumma pietate coluiſſet
Vrbem magnificentiſſimis ædificijs ornaſſet, atque
Egregijs
Omnium virtutum officijs aditum ſibi ad immortalitatem
aperuiſſet.
E mortalibus raptus graue cunctis ſui deſiderium reliquit.
Sedit in Pontificatu annos XV. menſes VIII. dies XIII.
Obijt anno ſalutis CIↃIↃCXXI. *die XXIII. Ianuarij.*

A DEXTRIS.

Franciscam viduam Romanam, & Carolum Borrhomaeum
S. R. E. Cardinalem vitae innocentia, & miraculis claros
Rite in Sanctorum album retulit.
Rodulphum Romanum Imperatorem electum,
Aduersus Christiani nominis hostes
In Vngaria bellum gerentem auxiliaribus copijs adiuuit.

A SINISTRIS.

Congi, Persidisque Regum, & Iaponiorum
Ad Sedem Apostolicam de re Christiana Legatos
Honorificentissimè excepit.
Ferrariam vrbem ditionis Ecclesiasticae
Nobile propugnaculum
Extructa validissima arce muniuit.

FINIS.

Corrige.

Pag. 3. vers. 7. dicebatur, lege diceretur. p. 7. v. 18. inurebant, inaurabant. p. 10. 35. regnandi, regendi. p. 14. v. 21. esse, esset. & v. 22. nonas nouas p. 23. v. 6. aut, autem. p. 26. v. 18. & vniuersalis sanctae, sanctae & vniuersalis. p. 33. v. 13. edoctis, edocti. p. 58. v. 20. Ostold, Ostoij.